Jan **Třeštík**

* 22. 7. 1859 *Blatná*
† 4. 7. 1935 *Praha*

Autor cestopisů a próz inspirovaných Balkánem.

Vystudoval vyšší reálku v Písku a textilní školu v Praze. 1884–94 působil jako profesor řemeslnické školy ve Volyni, kde též pracoval v Nár. jednotě pošumavské a spoluzakládal odbornou školu košíkářskou a zimní školu hospodářskou. 1894–98 vyučoval v Sarajevu na průmyslové škole a od 1898 byl ředitelem státní průmyslové školy v Jaroměři.

T. využil ve své tvorbě poznatky a zážitky vycházející z vlastních pobytů na Balkáně a z cest, zvláště do Bosny a Hercegoviny a Dalmácie (např. s Klubem čes. turistů). Jeho cestopisy (*Ku břehům Adrie*) kladou důraz na kulturní a historickou stránku, etnografii i turistické zajímavosti. V pokusech prozaických (*Hercegovské obrázky*) se T. snažil romanticko-dobrodružnými příběhy o lásce, vášni či osudu postihnout dramatické prolínání kultur a střety turecko-slovanské; úsilím o věrné zachycení místního koloritu (historické exkursy, líčení přírodních podmínek, folkloristické komentáře, lexikální vlivy atp.) se však děj leckdy rozpadá. Časopisecky T. publikoval cestopisné a národopisné črty, kratší prózy a literárněhistorická pojednání (žánrové či bilancující přehledy srbské, bosenské a albánské literatury, medailony autorů, referáty o novinkách); jihoslovanskou literaturu též příležitostně překládal (S. Ćorović aj.).

PŘÍSPĚVKY *in:* Čes. revue (1899–1901); Hlas národa (1891, 1897–98, 1905, 1908, i příl. Nedělní listy); Květy (1884); alm. Na pomezí (Teplice 1885); Nár. listy; Osvěta (1892); Posel z Budče; Pražský ilustrovaný kurýr (1896); Slovanský přehled (1899); Vlasť (1891–1904); Zlatá Praha (1897, 1911). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Hercegovské obrázky (PP b. d., 1889); Ku břehům Adrie (cestopis, 1897); Na slovanském jihu (cestopis, 1897). – *Ostatní práce:* Platidla (1889); 1848–1908. Črty ku šedesáté ročnici panovnického jubilea císaře a krále Františka Josefa I. (b. d., 1908; 1911 s tit. Náš mocnář). ▮

LITERATURA: ● ref. Hercegovské obrázky: A. Novosadský, Pražské večerní noviny 1889, č. 10; A. S., Hlídka lit. 1889, s. 160; O. Klen, Lit. listy 11, 1889/90, s. 93 ●; ● ref. Ku břehům Adrie: an., Pražský deník 23. 10. 1897, příl. Besídka pro zábavu a poučení; J. Holeček, NL 12. 11. 1897; an., Besedy lidu 6, 1897/98, s. 10; V., Lit. listy 19, 1897/98, s. 87; J. Šč. (B. Prusík), Lumír 26, 1897/98, s. 216 ●.

jz

Dmitrij **Tschižewskij**

* 5. 4. 1894 *Olexandria* (Ukrajina, Chersonská oblast)
† 18. 4. 1977 *Heidelberg* (Německo)

Literární historik a teoretik, komparatista, filozof, editor, organizátor vědeckého života, přední osobnost světové literárněvědné slavistiky; jeho bohemistické studie se zaměřují na srovnávací analýzy středověkého a barokního písemnictví a na život a dílo J. A. Komenského a K. H. Máchy.

Vl. jm. Dmytro Ivanovič Čyževskyj. Psal se a byl psán též Dmitrij Čiževskij (resp. českou podobou Čiževský), dále anglickou transkripcí jména (Dmitry) a příjmení (Chyzevsky, Chyzhevsky), resp. transkripcí nedůslednou (Cizevsky, Cyzevskyj, Čyževskyj); podoba Tschižewskij (Tschiževskij) je varianta, kterou Tsch. používal (ač ne důsledně) v Německu, v české odborné literatuře a při knihovnickém zpracování se prosazuje náležitá transkripce Čyževs'kyj. Podle juliánského kalendáře se narodil 23. 3. – Syn příslušníka drobné ukrajinské šlechty (užívajícího primárně ruštinu v konverzaci a písemném styku), který byl vězněn pro své politické aktivity; matka M. D. Jeršovová (1858–1925), žačka I. J. Repina, se zabývala malířstvím a literaturou. Od 1904 navštěvoval Tsch. v rodišti klasické gymnázium (mat. 1911), poté studoval do 1913 na fyzikálně-matematické fakultě petrohradské univerzity přírodní vědy a filozofii a 1914–19 filozofii a filologii na historicko-filologické fakultě Univerzity sv. Volodymira v Kyjevě (v rámci slavistického studia se učil i češtinu). Jako sociální demokrat (menševik) byl vězněn, 1918 byl zvolen poslancem nového ukrajinského parlamentu (hlasoval proti samostatnosti Ukrajiny, i proto nebyl též později v kruzích ukrajinské nacionalistické emigrace oblíben). 1919 obhájil práci o filozofickém vývoji F. Schillera, 1920 byl jmenován docentem lingvistiky na Institutu Žekulinové, 1921 se stal docentem filozofie na kyjevské univerzitě. Poté byl bolševiky zatčen, podařilo se mu však uprchnout přes Polsko do Německa (údajně unikl popravě). 1921–23 studoval u K. Jasperse na univerzitě v Heidelber-

gu a u E. Husserla a M. Heideggera na univerzitě ve Freiburgu (F. in B.). 1923 odešel do Prahy, kde se stal lektorem, později docentem a profesorem (1924 prací *Filosofija na Ukrajini*) na Ukrajinském vysokém pedagogickém institutu M. Drahomanova a na Ukrajinské volné univerzitě (vyučoval logiku, filozofii a ukrajinskou literaturu); působil též ve Filozofické společnosti, Slovanském ústavu, Ruské filozofické společnosti a Pražském lingvistickém kroužku (není prokázáno, že by česky psal). Navázal osobní a korespondenční kontakt s četnými vědci působícími v Praze (F. M. Bartoš, A. L. Bém, P. Bogatyrjev, O. Fischer, A. V. Florovskij, B. Havránek, J. Hendrich, J. Horák, Z. Kalista, S. O. Karcevskij, N. O. Losskij, A. S. Mágr, V. Mathesius, J. Patočka, A. Pražák, E. Rádl, J. V. Sedlák, A. Škarka, F. Tichý, B. Trnka, E. Utitz, M. Weingart, později J. Páta); vědeckou iniciativností ho zaujal R. Jakobson (z jeho podnětu začal studovat dílo K. H. Máchy), přátelský vztah měl k J. Vašicovi, který ovlivnil Tsch. zájem o barokní poezii a jehož památce připsal 1972 výbor svých bohemistických studií. Přes rok pobýval Tsch. v Praze, v létě ve Freiburgu; 1929 se tam přestěhoval, ale každoročně dvakrát pobýval delší dobu v Praze (rodina zůstala v ČSR, po 1939 manželka s dcerou emigrovaly do USA). 1932 byl jmenován vedoucím slavistiky na univerzitě v Halle, kde vyvíjel za nepříznivých podmínek (od 1937 nesměl cestovat do zahraničí, od 1941 opustit Halle) rozsáhlou odbornou (1933 obhájil disertaci *Hegel in Russland*) a pedagogickou činnost (i mimo univerzitu) a vychoval řadu mladých německých slavistů; 1935–38 působil i na univerzitě v Jeně. Nabídky profesury v Brně (1938), ve Vídni, na Kolumbijské univerzitě v USA (1939) a v Bratislavě (1942) byl nucen odmítnout. Na jaře 1945 uprchl před Rudou armádou z Halle, pro neopodstatněné udání ze spolupráce se sovětskou tajnou službou nemohl dostat profesuru na univerzitě v Marburgu, kde krátkodobě působil, mimoto přednášel filozofii na Svobodné ukrajinské univerzitě v Mnichově a na Pedagogické akademii Ukrajinské autokefální církve; 1949–56 byl (na pozvání R. Jakobsona) hostujícím profesorem slavistiky na Harvardu v USA. Od 1956 až do smrti působil v Heidelbergu jako profesor a vedoucí katedry slavistiky, přednášel i v Kolíně n. Rýnem a vyvíjel rozsáhlou pedagogickou, odbornou a spolkovou činnost (vážený člen mnoha učených společností) v tehdejší Německé spolkové republice; jako pocta k jeho 60. a 70. narozeninám i úmrtí vyšly rozsáhlé sborníky vědeckých prací s mezinárodní účastí přispěvatelů. Nadále udržoval kontakt s českými literárními vědci, lingvisty a filozofy, 1968 u příležitosti sjezdu slavistů naposledy krátce navštívil Prahu.

Tsch. neobyčejně rozsáhlé badatelské zájmy se týkaly dějin východoevropské filozofie (zvláště děl F. M. Dostojevského, P. J. Čaadajeva a H. S. Skovorody) a jednotlivých filozofických disciplín, často v souvislosti s problémy filologickými (úvahy o dialektickém pojetí jazyka), a dále srovnávacími dějinami slovanských literatur a kultur se stálým zřetelem k západoevropskému (zvláště německému) kulturnímu, filozofickému a literárnímu dění. Jeho základní filozofický a kulturní názor spojoval v sobě tradice ruského lingvistického a literárněvědného formalismu, odkaz německé klasické filozofie (zvláště G. W. F. Hegela) a reflexi soudobých filozofických proudů (fenomenologie a filozofie existence). Za pobytu v Praze a v pracovních kontaktech s Pražským lingvistickým kroužkem rozvíjel v teoretické rovině i na konkrétním slovesném materiálu strukturální přístup k literárnímu dílu (podnětně působil např. aktualizací hegelovské dialektiky nebo výkladem funkce symbolu v literárním díle). Analytickými i syntetickými výzkumy nejprve ukrajinské a ruské literatury od středověku po klasiky 19. století (vedle F. M. Dostojevského zejména A. S. Puškin a N. V. Gogol) se Tsch. stal předním představitelem světové slavistiky, kterou ovlivnil hlavně stálým zřetelem k souvislostem přesahujícím úzkou oblast jedné národní literatury. Všechny jeho práce vycházely z přesvědčení o společném kulturním prostoru Evropy; podstatná pro ně byla jak srovnávací metoda, tak analýza jedinečnosti stylistických struktur (oboje charakterizovalo Tsch. průkopnické práce o podstatě a hlavních rysech baroka v evropských literaturách). Bohemistické studie o literatuře 10.–19. století pokládal Tsch. sám za podstatnou část svého díla; zvláštní pozornost přitom věnoval literatuře středověké a barokní, dílu J. A. Komenského a K. H. Máchy. V oblasti staroslověnského a církevněslovanského písemnictví české provenience se Tsch. zaměřil na textologickou analýzu vztahu mezi Gumpoldovou svatováclavskou legendou a starorus-

kou legendou o sv. Feodosiji, přičemž si kladl obecnější otázku poměru latinského a slovanského písemnictví a originality ve středověku; představu o specifikách církevněslovanské literatury českého původu shrnul v článku *Kirchenslavische Literatur bei den Westslaven* (přepracováno ve výboru *Bohemica* s tit. *Kirchenslavische Literatur bei den Čechen*), neopomenuv přitom i kontroverzní téma kontinuity českého písemnictví a jeho vztah k ostatním slovanským literaturám v raném středověku. Na materiálu středověké a barokní duchovní poezie se pokusil, poučen metodami ruského formalismu a popisnou systematikou rétoriky a rétorické stylistiky, stanovit časově vymezené stylové typologie jako souhrn určitých stylistických fenoménů a tematických komplexů (*Příspěvek k symbolice českého básnictví náboženského,* rozšíř. ve výboru Bohemica s tit. *Čechische mittelalterliche geistliche Lyrik; K symbolice barokní poezie*). Opakovaně se věnoval tematické a pramenné (*Comenius' Labyrinth od the World: Its Themes and Their Sources*), resp. stylové (*Das Labyrinth der Welt und das Paradies des Herzens des Jan Amos Comenius. Einige Stilanalysen*) a recepční analýze Labyrintu světa a ráji srdce J. A. Komenského, zabýval se i dosud nedoceněnou českou kazatelskou a traktátovou literaturou 17.–18. století a dobovou překladatelskou a adaptační praxí; stopy evropské mystické tradice a její básnické zobrazení sledoval ve studii *Ke kompozici Bridelovy básně Co Bůh? Člověk?*. Po jistou dobu Tsch. (v Zeitschrift für slavische Philologie) pravidelně posuzoval českou barokologickou produkci včetně textologické a ediční problematiky, objevil několik českých unikátních rukopisných a tištěných památek (zejména v archivu hallského sirotčince i v jiných německých knihovnách a archivech), resp. německé komeniologické literární produkce 17.–19. století a uveřejnil o nich podrobné nálezové zprávy. Mimořádný význam měl 1934 jeho nález ztracených částí Komenského spisu De rerum humanarum emendatione consultatio catholica (zvaného též Pansofie) v Halle (*Ztracené části Pansofie Komenského nalezeny, Foliové vydání vševědného díla Komenského*); edičně připravil a doslovem však opatřil pouze druhou část Pampadeia (1938 měl připravenu knihu o Komenského filozofii jazyka, která nevyšla). V máchovských studiích sémantickou a stylistickou analýzou jazyka rekonstruoval Tsch. jeho myšlenkový profil (zvláště jeho „antitetičnost") a upozornil na styčné body s mystickou literaturou středověkou a barokní v rovině rétorické, tematické a kompoziční i na ideový synkretismus Máchova světonázoru (*K Máchovu světovému názoru, Zwei Zitate im literarischen Tagebuch K. H. Máchas*). Do reprezentativního sborníku Co daly naše země Evropě a lidstvu přispěl hutnými kulturněhistorickými syntézami o myšlenkovém odkazu J. Husa v německém protestantismu a východoslovanských sektách a o recepci díla J. A. Komenského v západní filozofii 18. a 19. století. – K českému literárnímu a obecně kulturnímu kontextu soustavně přihlížel i v monografických pracích věnovaných dějinám ruské a ukrajinské literatury i v pracích komparatistických, včetně přehledů, koncipovaných jako učební a popularizační příručky. Ve 30. letech Tsch. příležitostně recenzoval českou i slovenskou filozofickou a literárněvědnou, výjimečně i beletristickou produkci (např. Čapkovu Válku s Mloky). Na sklonku 60. let uspořádal Tsch. na podnět mnichovského nakladatelství Wilhelm Fink výbor ze svých bohemistických článků a studií, které pokládal za nejpodstatnější (*Kleinere Schriften 2. Bohemica;* další proponované svazky – o komparatistice a o slovanských literaturách – se neuskutečnily). Doplnil je, někde přepracoval a z původních verzí přeložil do němčiny, do svazku přidal i texty dosud nepublikované (např. *Mácha und Mystik*).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Fritz Erlenbusch, P. Prokofjev; Č-, Č-yj. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Abhandlungen des Ukrainischen wissenschaftlichen Institutes in Berlin (1927, 1929); Actes du V. Congrès International d'Historie des Religions (Lund 1930); sb. Adam Mickiewicz. Księga v stulecie zgonu (Londýn 1958); sb. Adam Mickiewicz in World Literature (Berkeley, Los Angeles 1956); Akord (1944, Ke kompozici Bridelovy básně Co Bůh? Člověk?); American Slavic and East European Review (New York 1955); sb. Anton Čechov 1860–1960 (Leiden 1960); Archiv für Geschichte der Philosophie (Berlín 1931–32, 1961); Archiv für das Studium der neueren Sprachen und Literaturen (Braunschweig 1963–64, 1966, 1973–78); sb. Archiv pro bádání o životě a spisech J. A. Komenského (1938, 1940; 1938 Foliové vydání vševědného díla Komenského, 1940 Hallské rukopisy děl J. A. Komenského); Arka (Mnichov 1949); Bohemia (1931); Bohoslov (Mnichov 1949, New York 1951); Bulleten Ukrajinskoji Viľnoji Akademiji Nauk (Winnipeg, Mnichov, dub., 1946); Centralnaja Evropa (1931); sb. Co daly naše země Evropě a lidstvu (1939, Hus a východoslovanské sekty, Hus a německé protestantství, Komenský a západní filozofie, Ko-

menský a němečtí pietisté); Cyrilo-Methodianische Fragen (Wiesbaden 1968, Kirchenslavische Literatur bei den Westslaven, i sep.); Časopis Matice moravské (1940, Komeniana knihovny sirotčince v Halle); Čes. mysl (1934); 2. Congrès polonais de philosophie (Varšava 1930); Deutsche Literaturzeitung (Berlín 1933, 1935); sb. Die Literaturen der Welt in ihrer mündlichen und schriftlichen Überlieferung (Curych 1964); Die Welt der Slaven (Mnichov 1956–57, 1960–62, 1964, 1976); sb. Dostoevsky. A Collection of Critical Essays (New Jersey 1964); sb. Dostojevskij (1931); sb. Dostojevskij-Studien (Liberec 1931); sb. Drahomanivskyj Zbirnyk (Praha 1933); Dzvony (Lvov 1931–32); Eikon (Recklinghausen 1960); Encyklopedija Ukrajinoznavstva (Paříž, New York 1955–66); Etnografičnyj Vistnyk (Kyjev 1929); Evangelium und Osten (Riga 1935); sb. Festschrift für M. Vasmer (Berlín 1956); sb. Festschrift für Th. G. Masaryk (Bonn 1930); sb. Filosofskoje obščestvo v Prage 1927–8 (1928); sb. For Wiktor Weintraub. Essays in Polish Literature, Language and History… (Haag 1975); sb. Forschung und Lehre. Abschiedsschrift zu Johann Schröpfers Emeritierung… (Heidelberg 1975); Frankfurter Rundschau (1949, 14. 3. obrana proti politickým nařčením); Freiburger Theaterblätter (Freiburg i. B. 1926); G. Hüttl-Worth: Foreign Words in Russian 1550–1800 (Berkeley, Los Angeles 1963); Geistige Arbeit (Berlín 1938); Germanoslavica (1931–37); sb. Gogol from the Twentieth Century (Princeton 1974); sb. Gogol – Turgeněv – Dostojevskij (Mnichov 1966); Harvard Library Bulletin (Cambridge-Mass. 1952–55); Harvard Slavic Studies (Cambridge-Mass. 1953–54; 1953 Comenius' Labyrinth od the World: Its Themes and Their Sources); sb. Hegel bei den Slaven (Liberec 1934; upr. vyd. Darmstadt 1961); sb. Charisteria Guilelmo Mathesio quinquagenario… oblata (1932); Indogermanische Forschungen (Berlín, Lipsko 1936); Izvestija Russkogo Imperatorskogo Astronomičeskogo Obščestva (1915); Izvestija Russkogo Obščestva Ljubitelej Mirovedenija (1912, 1914–15); Jahrbuch für Ästhetik und allgemeine Kunstwissenschaft (Kolín n. R. 1964); Jahrbücher für Geschichte Osteuropas (Mnichov 1938, 1962); Jahresbuch der Heidelberger Akademie der Wissenschaften (1964); Jevrazijskije tetradi (Praha, Paříž 1935); Jomsburg (Lipsko 1937–38); Journal of American Folklore (Boston, New York 1956); Knyholjub (Praha 1927–29, 1932); Korrespondenzen. Festschrift für Dietrich Gerhardt zum 65. Geburstag (Giessen 1977); Księga pamiątkowa II-go polskiego zjazdu filozoficznego (Varšava 1928); Kyrios (Královec, Berlín 1937–44; 1937 a 1939–41 Comeniana); sb. Langue et Littérature (Liège 1961); Literarno-Naukovyj Zbirnyk (Hamburk 1947; New York 1952); Literaturanzeiger für das allgemeine wissenschaftliche Schriftum (Freiburg i. B. 1959, 1961); sb. Litteraria (Bratislava 1970); Logos (1924); M. Hruševskyj: Istoria ukrajinskoji literatury 1 (New York 1960); sb. Methodiana (Vídeň 1976); Moloda Ukrajina (Toronto 1956); N. V. Gogol: Die toten Seelen (Mnichov 1949); Naša kultura (Lvov 1936); Naše Žyttja (Augsburg 1948); Naukovyj Zbirnyk (New York 1954); Naukovyj Zbirnyk 1. Pamjaty D. I. Dorošenka (New York 1952); Naukovyj Zbirnyk Ukrajinskoho Pedagogičeskogo Instytutu v Prazi (1929, 1933); Naukovyj Zbirnyk Ukrajinskoho Vilnoho Institutu (Mnichov 1956); Naukovyj Zbirnyk v 30. ryčnycju naukovoji praci prof. I. Ohijenka (Varšava 1937); Neue Züricher Zeitung (1931); Neuer Literaturanzeiger (Freiburg i. B. 1963–64); Nova Evropa (Záhřeb 1931); Novaja Russkaja Kniga (Berlín 1922); Novyj Žurnal (New York 1950–52, 1954–56, 1958, 1963–64, 1968, 1973); sb. O Dostojevskom 1, 2 (Praha 1929, 1933; 1929 K problematice dvojníka); sb. Opuscula slavica et linguistica. Festschrift für Alexander Issatschenko (Klagenfurt 1976); Orient und Occident (Bern 1931, 1933–35); sb. Ost-Panorama 1955–1965 (Linec 1965); P. J. Čaadajev: Filozofické listy (1947); sb. Poetik und Hermeneutik 2, 3, 6, 7 (Mnichov 1966, 1968, 1975, 1976); Pracy Ukrajinskoho Istoryčno-Filologičnoho Tovarystva v Prazi (1941, 1944; 1944 Ukrajinskyj literaturnyj barok, i sep.); Prager Presse (1930–32); Puť (Paříž 1927–32); Revista Oriente (Madrid 1957); Revue d'Histoire de la philosophie (Paříž 1929); sb. Rok (New York 1957, Jak jsem našel neznámé rukopisy Komenského); sb. Rozbudova deržavy (Denver-Col. 1955); Ruch filozofický (1927–31, 1933); Ruperto-Carola (Heidelberg 1957–60); Russia Medievalis (Mnichov 1975); sb. Russian Epic Studies (Philadelphia 1948); Russian Review (New York 1956); Russische Heiligenlegenden (Curych 1953, ed. E. Benz); Russkaja škola za rubežom (Praha 1925–29, 1931, 1935); sb. Russkij literaturnyj archiv (New York 1956); sb. Russkije v Prage (1928); Sborník Matice slovenskej (Turč. Sv. Martin 1935–36, 1938); Sbornik pamjati Semjona Ljudvigoviča Franka (Mnichov 1954); sb. Schiller. Reden im Gedenkjahr 1959 (Stuttgart 1961); Scholar (Heidelberg 1948); Slavia (1934, 1970); sb. Slavische Barockliteratur (Mnichov 1970); Slavische Rundschau (1929–37; 1936 Wesen und Aufgaben der tschechoslowakischen Philosophiegeschichte, 1937 Eine kulturpessimistische Utopie – ref. o Válce s mloky K. Čapka); sb. Slavische Studien zum VI. internationalen Slavistenkongress in Prag (Mnichov 1968); Slavistična Revija (Lublaň 1957); sb. Slovanské studie věnované J. Vajsovi (1948); Slovenské pohľady (Turč. Sv. Martin 1935–37); Slovo (Záhřeb 1953, 1976); Slovo a slovesnost (1935–42; 1935 Ztracené části Pansofie Komenského nalezeny, 1936 Příspěvek k symbolice českého básnictví náboženského, K symbolice barokní poezie, 1937 Dva nové nálezy z díla Komenského, 1940 Nová komeniana hallská, 1942 Několik drobných komenian); sb. Solange Dichter leben. Puschkin-Studien (Krefeld 1949); sb. Sound, sign and meaning (Ann Arbor 1976, Prager Erinnerungen); Sovremennyje zapisky (Paříž 1923, 1926–31, 1938–39); Spudej (Praha 1925–26); sb. Stil- und Formprobleme in der

Literatur (Heidelberg 1959); Studenskyj Visnyk (Praha 1928); sb. Studia linguistica Alexandro Vasilii Issatschenko… (Lisse 1978); St. Vladimir's Seminary Quarterly (New York 1956); Südost-Forschungen (Mnichov, Lipsko 1939–43, 1954–58, 1961); Ševčenko. Zbirnyk (New York 1952–53); T. Ševčenko: Povne vydannja tvoriv 10 (Varšava 1936); The Annals of the Ukrainian Academy of Arts and Sciences in the United States (New York 1951–53, 1955–56); sb. The Religious World of Russian Culture. Essays in Honour of Georges Florovsky (Haag 1975); The Slavonic Review (Londýn 1952); Theologische Blätter (Lipsko 1932); sb. Torzo a tajemství Máchova díla (1938, K Máchovu světovému názoru); sb. Travaux du Cercle linguistique de Prague 4 (1931); Trudy Russkogo Narodnogo Universiteta v Prage (1928–29, 1931); Ukraine. A concise Encyclopaedia (Toronto 1963); Ukrainian Review (Mnichov 1955); Ukrajinska encyklopedija 1/5 (Mnichov 1950); Ukrajinska kniga (Lvov 1943); sb. Ukrajinska kultura (Poděbrady 1934;) Ukrajinska kultura (Řezno 1947); Ukrajinska literaturna hazeta (Mnichov 1956, 1957–58); Ukrajinskyj Zbirnyk (Mnichov 1955); sb. Verhandlungen des 1. Hegelkongresses… im Haag (Tübingen 1931); Vestnik Russkogo studenčeskogo christianskogo dviženija (Paříž, New York 1955); sb. Vira i znannja. Praci Naukovo-Bohoslovskoho Institutu UPC v ZDA (New York 1954); kat. Von russischen Jahrmärkten ehedem (Dortmund 1961); Welt am Oberrhein (Karlsruhe 1961); Wiadomości (New York 1957); Wiener slavistisches Jahrbuch (1950–56; 1950 Anklänge an die Gumpoldlegende in der altrussischen Legende des hl. Feodosij und das Problem der „Originalität" der slavischen mittelalterlichen Werke, 1956 Das Labyrinth der Welt… Einige Stilanalysen); Word (New York 1951, 1953–54); Wörter und Sachen (Heidelberg 1940); Zagrebačka slavistička škola (Záhřeb 1973); Zahrava (Augsburg 1946–47); Zapisky Russkogo istoričeskogo obščestva v Prage (1930–31); Zapysky Istoryčno-Filolohičnoho viddilu UAN (Kyjev 1930); Zapysky Naukovoho Tovarystva im. Ševčenka u Lvovi (1930); Zeitschrift für Kirchengeschichte (Stuttgart 1935–38); Zeitschrift für Religions- und Geistesgeschichte (Heidelberg 1952, Kolín n. R. 1961); Zeitschrift für slavische Philologie (Lipsko, Heidelberg, Berlín 1926–45, 1952–58, 1962–63; 1934, 1935, 1938, 1942 a 1945 Aus den neuen Veröffentlichungen über die čechische Barockliteratur 1–5, 1935 Neue Comenius Funde, 1938 Zwei Zitate im literarischen Tagebuch K. H. Máchas, 1942 Zu den čechischen Verskatechismen, 1943 Ein čechischer Thomas a Kempis Druck, 1950 Comeniana); Živena (Turč. Sv. Martin 1935); sb. Žizň i smerť. Sbornik pamjati N. E. Osipova (Praha 1936) – posmrtně: Die Welt der Slaven (Mnichov 2001, Zápisky, ed. I. Valjavko). ■ KNIŽNĚ. *Divadelní hra:* Jego veličesstvo Trifon (Moskva 1920). – *Odborné práce* (literární věda, lingvistika, logika, filozofie, religionistika, kulturní historie): Logika (1924); Filosofija na Ukrajini (Praha 1926; upr. vyd. 1. části 1929); Narysy z istoriji filosofiji na Ukrajini (1931); Filosofija H. S. Skovorody (Varšava 1934); Hegel in Russland (Halle 1934, franc. verze Paříž 1939); Dejaki džerela symvolyky Skovorody (1934); Neue Comenius-Funde (Rýmařov 1936); Štúrova filozófia života (Bratislava 1941); Ukrajinskyj literaturnyj barok 1–3 (1941, 1944); Istorija ukrajinskoji literatury 1, 2. Renesans ta reformacija, Barok (1942); Ukrajinski druky v Halle (Krakov 1943); Slavische Unica der Ungarischen Bibliothek in Halle (Halle 1944); Strachov – Dostojevskij – Nietzsche (Marburg 1946); Zu der Frage nach den skandinavischen Einflüssen in der russischen Literatur (Marburg 1946); Istorija filosofii 1. Antyčna filosofija (Augsburg 1946); Die Eigenart der russischen Sprache (Marburg 1946; rozšíř. vyd. s tit. Über die Eigenart… Halle 1948); Logika. Z zbirnykami logičnych vprav (Mnichov 1947); Dejaki problemy doslidžennja formalnoho boku poeziji Ševčenka (Augsburg 1947); Dostojevskij und Nietzsche. Die Lehre von der ewigen Wiederkunft (Bonn 1947); Geschichte der altrussischen Literatur im 11., 12. und 13. Jahrhundert (Frankfurt n. M. 1948); Kulturno-istoryčni epochy (Augsburg 1948); Outline of Comparative Slavic Literatures (Boston-Mass. 1952); Poza mežamy krasy. Do estetyky barokkovoji literatury (New York 1952); Bibliografija i teksty k seminaru o kosvennych istočnikach istorii slavjanskich literatur (Cambridge-Mass. 1953); Istorija ukrajinskoji literatury vid počatkiv do doby realizmu (New York 1956, Ternopil 1994); Aus zwei Welten. Beiträge zur Geschichte der slavisch-westlichen literarischen Beziehungen (Haag 1956); Antyčna literatura v starij Ukrajini (Mnichov 1956); On Romanticism in Slavic Literatures (Haag 1957); kat. Russische Buchmalerei (Recklinghausen 1957); Russische literarische Parodien (Wiesbaden 1957); Berufung und Bestimmung des Dichters in der slavischen Dichtung 1. Von den Anfängen bis zur Romantik (Wiesbaden 1957, s J. Schröpferem); Der Heilige Nikolaus (Recklinghausen 1957); Das heilige Russland. Russische Geistesgeschichte 1. 10.–17. Jahrhundert (Hamburk 1959); History of Russian Literature from the Eleventh Century to the End of the Baroque (Haag 1960); Russland zwischen Ost und West. Russische Geistesgeschichte 2. 18.–20. Jahrhundert (Hamburk 1961; upr. vyd. obou dílů Mnichov 1974); Russische Literaturgeschichte des 19. Jahrhunderts 1. Die Romantik (Mnichov 1964); Vergleichende Geschichte der slavischen Literaturen (Berlín 1968, franc. Paříž 1971); Abriss der altrussischen Literaturgeschichte (Mnichov 1968); Kleinere Schriften 2. Bohemica (Mnichov 1972); A history of Nineteenth Century Russian Literature. Romantic Period, Realistic Period (Nashville-Tenn. 1974); Dostoevskij und die Aufklärung (Tübingen 1975); The History of the Ukrainian Literature (Littleton 1975); Skovoroda. Dichter, Denker, Mystiker (Mnichov 1974). ■ KORESPONDENCE:

in Letters and Other Materials from the Moscow and Prague Linguistic Circles 1912–1945 (B. Havránkovi z 1935–44; Ann Arbor 1994, s. 207, ed. J. Toman); L. Rudnytzky: D. Č. und Thomas Mann: ein unbekannter Brief an den deutschen Schriftsteller (Mannovi z 1945), Die Welt der Slaven (Mnichov) 2003, s. 389 → sb. D. Č. (2004, s. 429, s obsáhlým komentářem W. Janzena). ▮ REDIGOVAL *ediční řady:* Apophoreta slavica 1, 2 (Haag 1957–65, s C. H. van Schooneveldem), Musagetes. Contributions to the History of Slavic Literature and Culture (Haag 1957–65), Heidelberger Slavische Texte (Wiesbaden 1957–65, s J. Schröpferem), Slavistische Studienbücher (Wiesbaden 1960–65, s D. Gerhardtem a R. Oleschem), Archiv für das Studium der neueren Sprachen und Literaturen (Braunschweig 1963–77, s jinými), Slavische Propyläen. Texte in Neu- und Nachdrucken (Mnichov 1963–76, s jinými), Forum Slavicum (Mnichov 1964–65), Emblematisches Kabinet (Hildesheim 1969–76, s E. Benzem). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Hrecka filosofija do Pljatona (Praha 1927, chrestomatie); sb. Dostojevskij-Studien (Liberec 1931); Hegel bei den Slaven (Liberec 1934; upr. vyd. Darmstadt 1961); H. S. Skovoroda: Sad božestvennych pesnej, prozjabšij iz zern svjaščennaho pisanija (1941); A. S. Puškin: Evgenij Onegin (Cambridge-Mass. 1953, s úvodem a komentáři); Bibliografija i teksty k seminaru o kosvennych istočnikach istorii slavjanskich literatur (Cambridge-Mass. 1953); Russkij Literaturnyj Archiv (New York 1956, s M. Karpovičem); R. E. Matlaw: The Brothers Karamazov. Novelistic Technique (Haag 1957); G. Gibian: Tolstoj and Shakespeare (Haag 1957); A. V. Solovjev: Le nom byzantin de la Russie (Haag 1957); V. Zenkovskij: Aus der Geschichte der ästhetischen Ideen in Russland im 19. und 20. Jahrhundert (Haag 1958); K. Schaller: ПАН. Untersuchungen zur Comenius-Terminologie (Haag 1958); M. Kridl: The Lyric Poems of Julius Słowacki (Haag 1958); Formalistische Dichtung bei den Slaven (Wiesbaden 1958); Zwei russisch-kirchenslavische Texte (Wiesbaden 1958); Versdichtung der russischen Symbolisten (Heidelberg 1959, s J. Holthusenem); W. Weintraub: Literature as Prophecy (Haag 1959); Europa und Russland. Texte zum Problem des westeuropäischen und russischen Selbstverständnisses (Darmstadt 1959, s D. Grohem); J. A. Komenský: Pampaedia. Lateinischer Text und deutsche Übersetzung (Heidelberg 1960, s H. Geisslerem a K. Schallerem; upr. vyd. 1965) + Panaugia (Mnichov 1970, přetisk z 1660; s úvodem); J. Holthusen: Fedor Sologubs Roman-Trilogie (Haag 1960); S. Kot: Georges Niemirycz et la lutte contre l'intolérance au 17e siècle (Haag 1960); A. Šachmatov, G. Y. Shevelov: Die kirchenslavischen Elemente in der modernen russischen Literatursprache (Wiesbaden 1960); N. V. Zaréckij: Russische Dichter als Maler und Zeichner (Recklinghausen 1960); Des Metropoliten Ilarion Lobrede auf Vladimir den Heiligen und Glaubensbekenntnis (Wiesbaden 1962); Anfänge des russischen Symbolismus (Wiesbaden 1963); Serbokroatische Heine-Übersetzungen (Wiesbaden 1963, s R. Lauerem); Das Paterikon des Kiever Höhlenklosters (Mnichov 1964); A. Bělyj: Kotik Letaev (Mnichov 1964, přetisk z 1922); I. Bunić-Vučićević: Gedichte (Mnichov 1964, přetisk z 1849); W. Busch: Horaz in Russland (Mnichov 1964); K. v. Turov: Zwei Erzählungen (Mnichov 1964, přetisk z 1821) + Gebete (Mnichov 1965, přetisk z 1858); H.-J. Gerigk: Versuch über Dostoevskij „Jüngling" (Mnichov 1965); Gogol, Turgenev, Dostoevskij, Tolstoj. Zur russischen Literatur des 19. Jahrhunderts (Mnichov 1966); Manifesty i programmy russkich futuristov. Die Manifeste und Programmschriften der russischen Futuristen (Mnichov 1967); Istorija žizni Ivana Andrejeviča Jakubovskogo, karlika Svetlejšego knjazja Platona Aleksandroviča Zubova… (Mnichov 1968); Slavische Barockliteratur (Mnichov 1970); S. L. Frank: Predmět znanija (Londýn 1974, přetisk vyd. z 1915). ▮

BIBLIOGRAFIE: D. Gerhardt: Schriftenverzeichnis von D. I. Č. (1912–1954), sb. Festschrift für D. Č. zum 60. Geburtstag (záp. Berlín 1954, s. 1); H.-J. zum Winkel: Schriftenverzeichnis von D. I. Tsch. (1954–65), sb. Orbis scriptus. Zeitschrift für D. Tsch. zum 70. Geburtstag (Mnichov 1966, s. 35); D. Gerhardt: Bibliographie der Comeniologischen Arbeiten von D. Tsch. + Verzeichnis der bohemistischen Arbeiten von D. Tsch., in D. Tsch.: Kleinere Schriften 2. Bohemica (Mnichov 1972, s. 222 a 332). ▮ LITERATURA: J. Bojko-Blochyn: D. I. Č. (1988); sb. In memoriam D. Tsch. (Halle 1997, ed. A. Richter; přisp. D. Gerhardt, R. Gröbner, W. Korthaase); I. V. Valjavko: Filosofija Grigorija Skovorody v osmyslenni D. Č. (Kyjev 1996) + D. Č. jak doslidnik ukrajinskoji filosofskoji dumki (Kyjev 1997); W. Korthaase: D. Tsch.: aus der Prager Zeit des Entdeckers der „Consultatio catholica", des Hauptwerkes des Johann Amos Comenius (1997) + Der Philosophiehistoriker, Literaturwissenschaftler und Comeniusforscher Dmytro Cyzevskyj (1894–1977) in der Tschechoslowakischen Republik und in der Bundesrepublik Deutschland (Berlín 2000); sb. D. Č. i svitova slavistyka (Drohobyč 2003, ed. R. Mnych); A. Augustin, A. Richter: D. I. Tsch. und seine hallesche Privatbibliothek (Münster 2003); sb. D. Č., osobnost a dílo (2004; přisp. mj. J. Beneš, G. G. Grabowicz, W. Janzen, W. Korthaase, R. Lachmann, L. Matějka, I. Melnyčenko, A. Morávková, L. Müller, O. Palamarčuk, A. Richter, H. Rothe, L. Rudnitzky, V. Schifferová, M. Sobotka, F. Sokolová, V. Svatoň, B. Zilynskyj); W. Korthaase: Vid Melanchtona do Komenskogo ta Tsch. (Drohobyč, Kyjev 2005). ▮ J. Patočka: Nad komeniologickou prací D. Č., sb. Archiv pro bádání o životě a díle J. A. Komenského 1957, s. 65 → Komeniologické studie 1 (1997, s. 322); W. Berkefeld: Ein kleiner Kreis in Halle, sb. Orbis scriptus (1966, s. 27); R. Grebeníčková: Dostojevského Dvojník a Gogolův Nos, Bulletin Ústavu ruského jazyka a litera-

tury 11, 1967, s. 59; V. Bechyňová: Baroko na 6. slavistickém sjezdu, Slavia 1969, s. 296; ● nekrology: B. Conrad a R. Sühnel, Archiv für das Studium der neueren Sprachen und Literaturen (Braunschweig) 1977, s. 241; A. de Vincenz, Kultura (Paříž) 1978, s. 83; L. Müller, Jahrbuch der Heidelberger Akademie der Wissenschaften für das Jahr 1978, s. 74 ●; R. Lachmann: D. Č. als slavischer Barockforscher, sb. Slavische Barockliteraturen 2 (Mnichov 1983, s. VI); O. Pricak, I. Ševčenko: Pamjati D. Tsch., Filosofskaja i sociologičeskaja mysl (Kyjev) 1990, s. 86; J. Bořecký: Komenského dílo, nebo nacistický podvrh?, Tvar 1992, č. 28; J. Toman: „without a philosopher we won't get anywhere", sb. Prehistory, History and Historiography of Language, Speech and linguistic Theory (Amsterdam 1992, s. 113; dopis N. S. Trubetzkého adresovaný Tsch.); D. Tsch., Slavistik in Deutschland von den Anfängen bis 1945. Ein biographisches Lexikon (Budyšín 1993, s. 408, ed. E. Eichler); M. C. Putna: D. Č. Ve světě slovanském, in Rusko mimo Rusko 1 (1993, s. 188); R. Grebeníčková: Božsky nezávislý, LitN 1994, č. 33; J. Toman in Letters and Other Materials from the Moscow and Prague Linguistic Circles 1912–1945 (Ann Arbor 1994; obs. mj. dopisy N. S. Trubetzkého a R. Jakobsona adresované Tsch.) + in The Magic of the Common Language (Cambridge-Mass., Londýn 1995, s. 112); S. Wollman: Tsch. und die vergleichende Literaturwissenschaft, Acta Comeniana 1995, s. 121; T. Zakydalskyj: D. Č. ta istorija ukrainskoji filosofji v diaspori, V. Gorskyj: D. Č. jak fundator istoryko-filosofskogo ukrainoznavstva, M. Skrynnyk: D. Č. ta kulturologični vymiry ukrainskoji nacionalnoji filosofiji, V. Ničyk: D. Č. i novitni doslidžennja filosofskoji spadščyny profesoriv Kyevo-Mogyljanskoji akademiji, Ju. Vilčinskyj: D. Č. – naprjamy tvorčosti, M. Marynovyč: Rytm istoriji v koncepcijach D. Č., vše sb. Dialoh kultur (Kyjev 1996, s. 7 a pokr.); J. P. Strelka: Die internationale Bedeutung D. Tsch. unter besonderer Berücksichtigung Österreichs, sb. Viribus Unitis… Festschrift für Bernhard Stillfried aus Anlass seines 70. Geburtstags (Bern 1996, s. 385); R. Lachmann: Begegnungen mit D. I. Tsch., Die Welt der Slaven (Mnichov) 2001, s. 123; A. Lauhus: Ein unveröffentliches Gogol – Buch D. Č., tamtéž, s. 129; V. Jancev, I. Valjavko: Vospominanija D. I. Čiževskogo o dejatelnosti menševikoh na Ukraine (1919–20), tamtéž, s. 155; A. Morávková: D. Č., sb. Wissenschaft im Exil: Die Tschechoslowakei als Kreuzweg 1918–1989 (2004, s. 321).

vpb

Alois **Tuček**

* 25. 1. 1874 *Praha*
† 3. 2. 1916 *Praha*

Literární kritik a historik, prozaik a překladatel. Pocházel ze známé pražské rodiny, bratr Bedřich byl společníkem nakladatelské firmy Hejda a Tuček. Obecnou školu i gymnázium T. absolvoval v Praze, práva studoval ve Štýrském Hradci a pokračoval v nich v Praze. Pro účast v hnutí Omladina byl 1893 jako devatenáctiletý student zatčen a 1894 odsouzen na 14 měsíců těžkého žaláře. Vězněn byl necelý rok (28. 2. 1894 – 20. 1. 1895) v Plzni Borech, když mu byl trest zkrácen. Po propuštění se věnoval literární kritice, současně pomáhal bratrovi spoluvytvářet nakladatelský program a redigovat dvě jeho významné knižnice Naše knihy a Duch a práce, kde také vydal několik svých prací; též vykonával funkce v Penzijním fondu Spolku čes. spisovatelů beletristů Máj. Nedlouho po svých 42. narozeninách spáchal sebevraždu.

T. začal od 1895 publikovat především literární recenze (Radikální listy, Zlatá Praha, Zvon, Slovo). Ocitl se přitom 1907 i v zásadnější polemice (Samostatnost) s J. Herbenem a J. Vodákem (Čas, Přehled) o smysl kulturních referátů v denním tisku. V rámci statí k životním jubileím často podnikal exkurse do literární historie. Z této průpravy vznikla i knižní monografie o A. Jiráskovi, v níž T. ocenil jeho vlastenectví a zejména dokumentární hodnotu jeho prací, pro kterou T. zavedl termín historický verismus; označoval věcnost a přiléhavost líčení ke skutečným dějům, prostředkovaným neromantickou fabulí, přibližující zároveň Jiráska i čtenářům modernější literatury). Jako beletrista se T. nejdříve představil vzpomínkovou prózou *Rok v samotách,* jež formou deníkových záznamů sleduje více pocity a myšlení vězně z borské samovazby než průběh událostí. Jistý prvek odosobnění pak spočívá v tom, že svědectví nepodává sám autor, bývalý vězeň, ale fiktivní omladinář, jenž vedle průhledů do vlastního nitra nabízí čtenáři i zdařilé portréty postav z vězeňské správy. V tragicky završeném románu *Nespokojenci* se T. pokusil o kritiku přecitlivělosti svých vrstevníků, řešících dilema mezi ubíjejícím způsobem života ve velkoměstě a spočinutím mimo civilizaci na venkovské samotě v Pošumaví. Román má formu dopisů zpovídajících se postav, dobová kritika mu vytýkala, že se tak autor vyhnul tvůrčímu zvládnutí epického tvaru. Jako překladatel T. pořizoval pro nakladatelství svého bratra a pro edice, které v něm řídil, převody konvenčních próz, dramatu i povídek pro mládež z francouzštiny a němčiny.

PSEUDONYMY, ŠIFRA: Bill Sharp (Švanda dudák), Jirsík, Václav Jirsík; A. T. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Lumír (1899); Nár. listy (1897–98, 1901); Nová politika (1907); Radikální listy (1895–99); Samostatnost (1894, 1907, posmrtně 1929); Slovo; Švanda dudák (1899); Zlatá Praha (1899, 1903); Zvon (1900–04). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře:* Alois Jirásek (b. d., 1901); Rok v samotách (P b. d., 1903); Nespokojenci (R 1910). – *Překlady:* O. E. Hartleben: Hana Jagertová (1894) + O utrženém knoflíčku (1906) + O malé mamince (1907); F. Masson-Forestier: Svědomí advokátovo (1901); P. a V. Margueritte: Poum. Příhody malého hocha (1902); J. Verne: Dva roky prázdnin (1909, s V. Unzeitigem). ▮ REDIGOVAL *knižnice:* Duch a práce (1901–08), Naše knihy (1901–19). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: V. Hálek: Večerní písně (1904). ▮

LITERATURA: J. Karásek: ref. překl. O. E. Hartleben: Hana Jagertová, Niva 5, 1894/95, s. 312; F. Sekanina: ref. překl. F. Masson-Forestier, Čes. revue 5, 1901/02, s. 371; ● ref. Alois Jirásek: Jiří ze Lvovic (J. Karásek), MR 1901/02, sv. 13, s. 172; an., Zvon 2, 1901/02, s. 154 ●; ● ref. Rok v samotách: -r. (R. J. Kronbauer), Máj 1, 1902/03, s. 518; an., Zlatá Praha 20, 1902/03, s. 371; Ž., Zvon 3, 1902/03, s. 502; F. V. Vykoukal, Osvěta 1903, s. 1030; α (J. Kamper), Politik 18. 6. 1903; s., Samostatnost 1903, s. 282; V. Červinka, Lumír 32, 1903/04, s. 12; sk-ý., Naše doba 11, 1903/04, s. 149; Vbk. (J. Voborník), NL 16. 1. 1904 ●; an.: ref. překl. O. E. Hartleben: O malé mamince, Čes. svět 3, 1906/07, č. 18; -ich.: Fejeton, LidN 10. 1. 1907 (večer); ● ref. Nespokojenci: K. Sezima, Lumír 38, 1909/10, s. 442; K. Hikl, Přehled 8, 1909/10, s. 612; R. (V. Červinka), Zlatá Praha 27, 1909/10, s. 215; B. B-ová (Benešová), Novina 3, 1909/10, s. 220; Tristan (S. V. Friedl), Zvon 10, 1909/10, s. 269; an., Samostatnost 1910, č. 13; an., PL 30. 1. 1910; F. V. Vykoukal, Osvěta 1911, s. 548 ●; ● nekrology: S. (F. Sekanina), Zvon 16, 1915/16, s. 278; an., Čes. svět 12, 1915/16, č. 23; -ni- (A. Wenig), Topičův sborník 3, 1915/16, s. 288; an., Zlatá Praha 33, 1915/16, s. 239; an., NL 5. 2. 1916; K. (F. V. Krejčí), PL 8. 2. 1916; D., Lumír 1916, s. 143; F. V. Vykoukal, Osvěta 1916, s. 318 ●; an.: Dvacet let od smrti omladináře, Samostatnost 1936, č. 6.

mhs, zp

Karel Vilém **Tuček**

* 5. 1. 1848 *Pacov*
† 4. 6. 1922 *Praha-Bubeneč*

Autor výchovně-vzdělávacích vlasteneckých próz s novodobými i historickými náměty a divadelních a loutkových her pro děti a dospělejší mládež, pedagog, publicista, znalec školského právnictví.

Své práce obvykle podepisoval Karel V. Tuček. – Jeho otec byl truhlářem. Obecnou školu vychodil T. v rodišti. 1861 vykonal zkoušku ze 4. hlavní třídy v Pelhřimově a poté pokračoval ve studiích v Táboře na německé nižší reálce, proměněné později v české reálné gymnázium. Po absolvování pražského učitelského ústavu začal 1866 učit v Rousinově (Rousínově) u Rakovníka, kde také založil ochotnické divadlo. Od 1869 působil po téměř čtyři desetiletí na obecné škole ve Šťáhlavech u Plzně (1872 se zde stal podučitelem, 1881 učitelem a t. r. i řídícím učitelem). 1907 byl jako známý učitelský a kulturní pracovník jmenován ředitelem školy v Praze-Bubenči a začal se intenzivněji věnovat problematice školského právnictví (již předtím byl zvolen za předsedu právního odboru Zemského Ústředního spolku jednot učitelských v Království českém). Byl redaktorem učitelských časopisů (Čes. učitel, V boj!) a prokuristou Ústředního učitelského nakladatelství a knihkupectví; dlouhodobě propagoval dobrou dětskou četbu, naposledy jako člen výboru Společnosti přátel literatury pro mládež.

Své převážně prozaické dílo věnoval T. dětem mladšího a staršího školního věku, pro dospělé psal zcela výjimečně (*Horany a Dolany*). Ať už šlo o povídky a črty s náměty historickými *(Braniboři v Čechách, Krok a jeho dcery, Kníže-hrdina, Pomněnky ze slavných dob národa českého*), či soudobými (*Vystěhovalci čeští v Americe, Jaroslav Dolanský čili Utrpením ku blahu, Příhody dvou bratří, Štěstí v nehodě*), vždy byl veden snahou své čtenáře za pomoci kladných i záporných příkladů poučit, nabádat k bohabojnému životu, poctivosti a pilnosti a zejména podporovat jejich vlastenecké cítění. Přes dobrodružný děj s nečekanými dramatickými zvraty, odehrávající se zčásti v exotické cizině, jsou jeho prózy zatíženy didaktičností, popisností a neustálými apely na zbožnost a mravnost. Dětem byly určeny i jeho drobné, výchovně-vzdělávací divadelní hříčky s místy žertovnými prvky (*Císařův příjezd, Potrestaná nestálost, Poslední medvěd na Šumavě, Horymírův skok*). Historické povídky a črty T. publikoval i časopisecky (ve Vesně, Jarém věku, Květech mládeže, Zábavných listech aj.).

PŘÍSPĚVKY *in:* Beseda učitelská; sb. Čechy 9 (1897); Čes. učitel; Jarý věk (1884, 1886); Komenský; Květy mládeže (1896); Lit. listy (1881); Malý čtenář (1893, 1895–96); Národ a škola (Vel. Meziříčí); Nár. škola; Naší mládeži; Posel z Budče; Škola našeho venko-

va (od 1898); Vesna (Brno, Vel. Meziříčí 1882–83); V boj!; Zábavné listy (1881, P Anežka z Ústí); Zlaté mládí; Ženský obzor (1911). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie* (pro ml.): Vystěhovalci čeští v Americe (P b. d., 1878; upr. vyd. s tit. Čeští vystěhovalci v Americe, b. d., 1909); Vyprávěnky o zvířatech (1879); Císařův příjezd (D 1879); Jaroslav Dolanský čili Utrpením ku blahu (P b. d., 1881); Braniboři v Čechách (P b. d., 1881); Krok a jeho dcery (P 1882); Příhody dvou bratří (P 1884); Po osmnácti letech, Zbraslavský poklad (PP 1884); Horany a Dolany (P pro dosp., 1884); Pohádky (b. d., 1885); Kníže-hrdina (PP 1887); Potrestaná nestálost (D 1888); Pomněnky ze slavných dob národa českého (PP 1889); Poslední medvěd na Šumavě (D 1890); Štěstí v nehodě (P b. d., 1896); Horymírův skok (D b. d., 1899). – *Ostatní práce:* Zábavy počtářské (b. d., 1879); Hrad Radyně (1880); Účel spolkového domu dělnického (1890); Výchova pravdou a k pravdě! (1902); Návod k sepsání různých, školním úřadům svědčících žádostí, jež učitelstvu a příslušníkům jejich rodin častěji podávati bývá (1907; rozšíř. vyd. 1910); Tři řeči ze schůzí delegátů… (1907, s proslovy J. Černého a J. Švehly); Činnost a úřadování místních školních rad v Království českém (1909). ▮ SCÉNICKY. *Drama:* Obležení Plzně voji husitskými roku 1434 (1881). ▮ REDIGOVAL *časopisy:* Čes. učitel (1908–14), V boj! (1913–14). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Index normalií (b. d., 1907); Definitivní řád školní s vydaným k němu prováděcím předpisem (1908); Zákony školské a nařízení, jež se týkají školství ve státě Československém 1–8 (1919–23, s F. Strnadem). ▮

LITERATURA: an.: ref. insc. Obležení Plzně voji husitskými roku 1434, Lit. listy 1881, s. 26; L. Pivoda: ref. Po osmnácti letech, Zbraslavský poklad, Lit. listy 1884, s. 82; B. Patera: ref. Pohádky, Beseda učitelská 1885, s. 139; C. K-ová (Kosová): ref. Pomněnky ze slavných dob národa českého, Beseda učitelská 1891, s. 289; A. Vlas: ref. Poslední medvěd na Šumavě, Hlídka lit. 1893, s. 429; ● nekrology: A. Dostál, Naše kniha 1922, s. 86; an., Úhor 1922, s. 82 ●; J. F. Urban in Úvodím Úslavy (1940, s. 31).

mhs, mv

Nina **Tučková**

* 17. 7. 1888 *Tábor*
† 21. 10. 1952 *Praha*

Překladatelka z italštiny a propagátorka česko-italských kulturních styků v meziválečném období, publicistka.

Mylně uváděno datum nar. 17. 7. 1892. Roz. Anna Vlasta Jehličková, provd. Tučková. Podepisovala se nejprve Nina Jehličková (Novina, Čes. svět), pak i Nina Jehličková-Tučková a Tučková-Jehličková. – Otec byl lékař (městský fyzik v Táboře), psal humoristické básně, matka se zajímala o národopis. T. se nejprve vzdělávala v rodišti, pak v Praze absolvovala učitelský ústav (1912) a na filoz. fakultě začala studovat češtinu, němčinu, španělštinu, angličtinu a francouzštinu; vydala se i na univerzity v Laussane a v Paříži. Po návratu navštěvovala dramatickou školu M. Hübnerové a I. Grégrové, ze zdravotních důvodů se však vzdala herecké dráhy a věnovala se literatuře (začala tisknout v časopisech básně a povídky), zcela pak překladům italské literatury. Působila jako redaktorka Nár. listů (zde publikovala většinu svých příspěvků), spolupracovala též s Nár. politikou a dalšími periodiky. Udržovala kontakty s představiteli italské kultury.

Původní tvorbu T. představovaly časopisecky otištěné básně, črty a povídky. Svůj literární zájem však poté obrátila k překladové literatuře (časopisecky zejména Nár. listy, Světozor, Tribuna) a plně se věnovala italskému písemnictví, především soudobé próze. V širokém záběru představila např. významné tvůrce linie tzv. verismu v dílech C. Alvara, P. Drigové či G. Vergy, regionalistické literatury v oblíbených romantických příbězích M. Dandolové a G. Deleddové, moderní italské drama v hrách L. Pirandella. Ojediněle překládala též z francouzštiny (M. Prévost; v čas. Světozor H. Duvernois, M. Level) a z angličtiny (Th. Dreiser). V časopisech prezentovala překlady prací dalších italských autorů (mj. G. B. Angioletti, L. Antonelli, M. Bontempelli, R. Bracco, G. Carducci, G. D'Annunzio, L. Lucatelli, F. M. Martini, B. Tecchi, L. A. Vassallo). Souběžně s překladatelskou činností se věnovala zpravodajství o italské kultuře a oboustranných kulturních stycích: psala články o recepci českých autorů a jejich děl, ale i kultury a vědy (a vůbec ČSR) v Itálii, recenze o překládaných knihách, referovala o výrazných současných italských autorech (M. Bontempelli, F. T. Marinetti, L. Pirandello aj.), o tamním literárním dění, ale i o návštěvách italských osobností v Praze (zvláštní pozornost věnovala těm zde působícím, ať již v diplomatických službách, v Ústavu italské kultury, nebo na univerzitě, a spjatým s českou kulturou, např. G. B. Angioletti, A. Cronia, B. Chiurlo, O. Pedrazzi), přibližovala minulost vzájemných vztahů (a zprostředkovávala kontakty současné), úvahami a fejetony dotvářela bohatý obraz italské kulturní scény.

V italském kulturním kontextu bylo vřele oceňováno T. překladatelské umění (hlavně výstižnost a jazyková citlivost překladů) i její zásluhy o česko-italskou kulturní spolupráci. – Údajně T. též vydala knížku svých próz Vojenská muzika (1928), není však bibliograficky doložena.

PSEUDONYM, ŠIFRY: Handa Goring; N. T., Tuč. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Cesta (1925, 1928); Čes. svět (1917); Eva (1935); Květy (1908); Lid. noviny (1944); Listy (1934); Máj (1909); Módní revue (1930, 1931–33); Nár. divadlo (1937); Nár. listy (1922–39); Nár. osvobození (1937); Nár. politika (1925–26); Nár. sjednocení (1935–36); Novina (1909); Ozvěny (1934, 1936); Panoráma (1930); Ráno (1926); Světozor (1931–32); Topičův sborník (1915); Tribuna (1927–28); Venkov (1942); Ženský svět (1927–28). ▮ KNIŽNĚ. *Překlady:* M. Prévost: Pán a paní Molochovi (b. d., 1919); A. Dumas ml.: Dáma s kaméliemi (1925); Térésah (T. Ubertis): O človíčku bez trojníčku (b. d., 1925); G. Verga: Mistr Don Gesauldo (b. d., 1927) + Rodina Malavogliova (1930; od 1955 s tit. Dům u mišpule); B. Chiurlo: Nahá země (1929); M. L. Fiumi: Manželka (1930); G. Deledda: Elias Portolu (1930) + Klatba (1939); Th. Dreiser: Ida Hauchawautová (1932); O. Pedrazzi: Praha (1933) + Země boží (1935); G. Papini: Gog (1933) + Živý Dante (1936); L. Pirandello: Černý šátek (1933); U. Fracchia: Severní hvězda (1936); C. Alvaro: Lidé v Aspromonte (1941); M. Dandolo: Život nezraje na slunci (1941); A. Fraccaroli: Ráj děvčat (1942); P. Drigo: Nevykoupení (1943); A. Cronia: Boccaccio v českém písemnictví (1949). ▮ SCÉNICKY. *Překlady:* L. Pirandello: Rozkoš z počestnosti (1927) + Jakou ty mne chceš (1936); S. Pugliese: Hrdina proti své vůli (1937). ▮

LITERATURA: ● ref. překl. M. Prévost: Kaz. (F. S. Procházka), Zvon 20, 1919/20, s. 631; L. N. Z. (Zvěřina), Venkov 25. 1. 1920; J. Kopal, Nové Čechy 4, 1920/21, s. 131 ●; ● ref. překl. Térésah: J. Hloušek, NO 11. 3. 1925, příl. Výchova a škola, č. 10; -ejč- (J. Krejčí), Naše doba 33, 1925/26, s. 571 ●; ● ref. překl. G. Deledda: Elias Portolu: L. P. (Ptáček), Čin 1, 1929/30, s. 556; V. Brtník, Venkov 5. 4. 1930 ●; ● ref. překl. B. Chiurlo: J. B. Č. (Čapek), Čin 1, 1929/30, s. 601; A. G. (Grund), RA 5, 1929/30, s. 390; A. Felix, LidN 2. 8. 1930 ●; ● ref. překl. M. L. Fiumi: A. P., Signál 2, 1929/30, č. 32; P. T. (Toman ml.), Venkov 9. 4. 1930 ●; J. St. (Staněk): ref. překl. Th. Dreiser, Čes. osvěta 29, 1932/33, s. 72; ● ref. překl. O. Pedrazzi: Praha: K. J. (Juda), Střední škola 13, 1932/33, s. 223; A. N. (Novák), LidN 10. 6. 1933; a. (J. Hora), Čes. slovo 2. 7. 1933; M. M. (Majerová), Čin 1933, s. 20; O. Schiller, Nové Čechy 1933, s. 154 ●; ● ref. překl. G. Papini: Gog: V. Brtník, Venkov 12. 10. 1933; vz. (V. Zelinka), Zvon 34, 1933/34, s. 70 ●; ● ref. překl. O. Pedrazzi: Země boží: M. N. (Novotný), LidN 8. 7. 1935; K. (F. V. Krejčí), PL 15. 8. 1935 ●; ● ref. překl. G. Papini: Živý Dante: -och- (F. S. Procházka), Zvon 36, 1935/36, s. 545; A. N. (Novák), LidN 25. 5. 1936; V. Nedoma (Renč), Rozhledy 1936, s. 80 ●; H. Jelínek: ref. insc. překl. L. Pirandello: Jakou ty mne chceš, Lumír 63, 1936/37, s. 119; kd (E. Konrád): Uznaná práce (ref. o stati A. B. Mioni: Italianisti in Boemia. N. T., L'Europa Orientale, Řím 1939, č. 7–10), LidN 3. 11. 1939; ● ref. překl. C. Alvaro: V. T. (Tichý), Nár. práce 16. 7. 1941; jšk. (J. Š. Kvapil), Naše doba 49, 1941/42, s. 250; jb, LidN 1. 3. 1942 ●; A. Vala: ref. překl. P. Drigo, Řád 1943, s. 259; in Bratři Čapkové: Dopisy z mládí (1982; mj. 6 dopisů J. Čapka N. Jehličkové z 1908).

vs

František **Tůma** viz František **Sokol Tůma**

Jan Václav **Tůma**

* 16. 2. 1846 *Benešov* u Prahy
† 6. 6. 1910 *Brno*

Autor epické básně a lyrické poezie; filolog, pedagog.

Psal se i vlasteneckým jménem Hanuš Věnceslav T., ojediněle (Anemónky) též Vítězoslav T. – Syn obuvníka, který se později stal vrátným a posléze soudním vykonavatelem. T. mladšími sourozenci byli mj. spisovatel F. Sokol T. a divadelní ochotník a herec Bedřich T. (1864–1933). V rodišti T. vychodil piaristickou hlavní školu a 1857–61 nižší gymnázium. Ve studiích pokračoval na piaristickém vyšším gymnáziu na Novém Městě v Praze. Zaopatření měl v arcibiskupském konviktu (přátelé S. Čech a S. Heller), kde redigoval po S. Čechovi psaný časopis Zora (do konce 1863 pod pseud. Jaromír Milinský). Po maturitě (1865) vstoupil do arcibiskupského semináře v Praze, po roce však přestoupil na filoz. fakultu, kde studoval klasickou filologii. 1868–70 vyučoval (mj. T. Novákovou) na soukromém ústavu pro vzdělávání ženské mládeže F. S. Amerlingové. 1870–73 působil jako suplent na obecním vyšším gymnáziu v Klatovech (žák J. Vrchlický), 1873–74 na Slovanském gymnáziu v Brně a 1874–75 na 2. českém reálném gymnáziu v Praze. 1875 vykonal zkoušku z klasické filologie pro nižší třídy gymnázií, 1879 získal aprobaci z češtiny pro vyšší gymnázia. 1876 se oženil. Od 1875 učil v Domažlicích, kde založil místní odbor Ústřední matice školské a byl jeho jednatelem; dal podnět k založení matičních škol v Čes. Kubici a v Pelechnách, konal vzdělávací přednášky a proslul jako řečník při slav-

nostních kulturních a osvětových aktivitách (mj. oslavách věnovaných J. Frantovi Šumavskému, A. V. Šmilovskému a J. K. Tylovi). 1868–94 byl ředitelem matičního českého gymnázia v Uherském Hradišti a zasloužil se o jeho rozšíření. 1894 byl jmenován ředitelem Prvního českého gymnázia státního v Brně. Ujímal se básnických talentů mezi svými žáky a posílal jejich pokusy k posouzení S. Čechovi; jako ředitel si T. získal všeobecný respekt u široké brněnské veřejnosti. 1906 byl penzionován. Rozvinutí T. duševní choroby způsobila mj. smrt jeho dcery Anny T. (1903), členky Českého nár. divadla v Brně. Zemřel na kornatění cév, pohřben byl v Brně.

T. vydal nejdříve epickou báseň *Jaroslav,* v níž se snažil napodobit formu a obsah RK; přes přílišnou konstruovanost měla u čtenářů jistý úspěch. Sbírku *Básně* pak vyplnila (až na několik hálkovsky laděných čísel) rozbolestněná a skeptická reflexivní a milostná poezie nestejné úrovně s ohlasy H. Heina a J. W. Goetha. Po jejím nepříznivém přijetí kritikou již T. básně nepublikoval a zaměřil se vedle pedagogické práce na literární historii. Věnoval se zvláště estetické a filologické analýze Alexandreidy a reagoval na spory o pravost RKZ na straně jejich obhájců. V rukopisu zůstal T. soubor veršů Trní a růže (1869).

PSEUDONYM, ŠIFRA: Jaromír Milinský; H. V. T. ▮ PŘÍSPĚVKY in: Almanach čes. studentstva (1869); alm. Anemónky (1872); Mor. orlice (Brno 1872); Plzeňské listy (1886, Námitky proti Rukopisům ze stanoviska filologického a O našich Rukopisech); Program Prvního čes. gymnázia státního v Brně (1894–1906); Program vyššího gymnázia v Domažlicích (1879, 1885; 1885 O významu Alexandreidy české po stránce esteticko-básnické a historicko literární); Světozor (1867); Šumavan (Klatovy 1870–72); Výr. zpráva C. k. čes. vyššího gymnázia v Uherském Hradišti (1894); – posmrtně: ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ▮ KNIŽNĚ. *Poezie:* Jaroslav (1871); Básně (1872). ▮

LITERATURA: ● ref. Jaroslav: F. Schulz, Osvěta 1872, s. 319; E. Krásnohorská, ČČM 1877, s. 318 ●; ● ref. Básně: F. Schulz, Osvěta 1872, s. 317; an. (V. Hálek, dub.), Květy 1872, s. 31; S., Věstník bibliografický 1872, s. 35 a pokr. ●; F. Bačkovský: J. V. T., Studentské listy 1882, s. 45; ● nekrology: čs., Máj 8, 1909/10, s. 466; J. S. (Stránský), LidN 7. 6. 1910; F. V. Vykoukal, Osvěta 1910, s. 906; A. Sauer, 26. výr. zpráva C. k. čes. vyššího gymnázia v Uherském Hradišti (1910, s. 37); J. Bezdíček, 44. program Prvního čes. gymnázia státního v Brně (1911, s. 15) ●; V. Martínek in František Sokol Tůma (1957).

pp

Karel **Tůma**

* 6. 9. 1843 *Praha*
† 9. 5. 1917 *Praha*

Prozaik a dramatik, autor populárních humoresek, písní a veršů, překladatel a kritik, politický publicista, jenž déle než půlstoletí spoluutvářel profil Národních listů, mladočeský politik.

Narodil se v Praze na Malé Straně v rodině soudního úředníka. Otec působil v různých českých městech, od 1850 v Rychnově n. Kněžnou, kde T. začal svá gymnazijní studia, v nichž pokračoval v Hradci Král. a v Praze. Prázdniny trávíval u strýce mlynáře v Zadní Třebáni. V Praze navštěvoval jazykovou školu (orientoval se na románské jazyky a němčinu) a pokoušel se o vysokoškolské studium na polytechnice (1861–62), které však záhy opustil a věnoval se společenskému a politickému životu: 1862 vstoupil do redakce Nár. listů, kde působil déle než padesát let (do května 1915), prakticky však až do konce života. Podílel se na jejích četných soudních sporech, poprvé 1864 (kdy byl ještě osvobozen). Práce v novinách i účast v tiskových přích mu přinesla celoživotní přátelství J. Baráka, J. Grégra, K. Sladkovského i uznání J. Nerudy. 1862 patřil též ke spoluzakladatelům Sokola. Oženil se 1865 s dcerou F. L. Čelakovského Marií (1841–1892) a měl s ní čtyři syny. Z nich Ladislav (T.-Zevloun) následoval otce ve spisovatelské i novinářské práci a Vratislav (1874–1949) sepsal k otcovým mlynářským příhodám pandán s tit. Pivovarské historky 1–3 (1908–09). Znovu se T. oženil 1895. V průběhu roku 1867 redigoval ještě politický týdeník Hlas, 1868 byl opět perzekvován a odsouzen ke tříletému žaláři. Po devatenácti měsících v rámci amnestie se vrátil k žurnalistice v Nár. listech, především jako autor úvodníků. Období 70.–90. let naplnil intenzivní politickou a společenskou činností. Již 1868 spoluzaložil spolek Slovanská lípa, od 1871 byl členem Umělecké besedy a dalších politických a kulturních spolků (Barák, Říp, Sladkovský, Beseda Čelakovský, Spolek čes. žurnalistů). Do říšské rady kandidoval za mladočeskou stranu 1874 a 1875, do českého zemského sněmu 1877. Liberální meze české politiky překračoval směrem k demokratismu zejména požadavkem všeobecného hlasovacího práva (už 1881 spis *Chtějme všeobecné právo hlasovací!*). Poslancem zem-

ského sněmu byl poprvé zvolen 1884 za Skuteč, Hlinsko a Vysoké Mýto a setrval v něm po dvě období do 1895. V politickém životě na sebe upozornil nejdříve 1860 jako autor rezoluce z prvního řípského táboru lidu požadujícího rovnoprávné postavení českého národa, jakého se pak v rámci monarchie dostalo Uhrám, a později v zemském sněmu jako pohotový populistický řečník a v 90. letech jako jeden z iniciátorů protipunktačních bouří, které zmařily česko-německé vyrovnání v otázce úředního jazyka správních celků, jež mělo vést k rozdělení českého území na dva národnostně rozhraničené správní celky (*Pravda o vyrovnání*). Pro svá plamenná vystoupení si vysloužil přízvisko Krvavý, jak zaznamenal J. S. Machar v pamfletu proti mladočechům 1897 Boží bojovníci. Po skončení poslaneckého mandátu se T. politickému životu vzdaloval, ve Spolku čes. žurnalistů byl ještě 1910 zvolen do jeho čestného soudu. Pohřben byl na Olšanských hřbitovech.

Jako beletrista T. proslul souborem veselých historek z mlynářského života *Z českých mlýnů.* Z původních dvou dílů se sbírka po úspěšném vstupu rozrostla až na osm svazků; látku k ní T. poskytlo prostředí strýcova mlýna na Berounce v Zadní Třebáni. V nenáročném vyprávění soudobých i starších historek plných vtipů a různých taškařic se T. podařilo zachytit pozvolna mizející starobylé kouzlo malých vodních mlýnů se svéráznými pány otci, potulnými mlynářskými tovaryši, krajánky i mladými pomocníky (prášky). Střídal přitom výplody fantazie s vážnějšími skutečnými příběhy. Aby se vyhnul jednotvárnosti a zvýšil čtenářský zájem, ale též v duchu své politické činorodosti pronikající do všech jeho aktivit, rozšiřoval lokálně omezené vyprávění průhledy do českých dějin nedávných (rok 1848, K. Havlíček Borovský) i dávnějších (J. Žižka z Trocnova), všímal si i evropského současného dění (boj jižních Slovanů s Turky, G. Garibaldi). Přes četné výhrady kritiky sbírka dosáhla značné obliby (což naznačily už ukázky původně otiskované v časopisu Mlynář), k níž přispěly i humorné kreslené obrázky karikaturisty K. L. Thumy. Soubor si našel v každé době své čtenáře, naposledy ještě ve výboru 1992. Posloužil též jako východisko ke dvěma stejnojmenným filmům (1925 podle T. předlohy, 1941 podle divadelní úpravy K. Fořta). V raném období se T. věnoval i satiře. Podílel se na satirickém almanachu J. Martince Apríl, pamfletu namířeném proti T. pozdějším přátelům z Nár. listů a Hlasu (včetně J. Nerudy a májovců), prozaickým obrázkem *Pražské kaleidoskopy* (pseud. Satanáš), spolupracoval s Humoristickými listy jako autor drobnějších humoresek a satirických veršů, populárních komentářů k politickému dění (*Politika u džbánku*) i politických popěvků na melodie známých národních písní. Tehdy vznikly i jeho texty záhy zlidovělých sokolských a vlasteneckých písní (*Hranice vzplála, Píseň české omladiny, Hej sokolíci mužně vpřed*, známější úprava jako *Lví silou, vzletem sokolím*). V době věznění se vedle studia T. soustředil na překládání veršů „pěvce svobody a volnosti" maďarského básníka S. Petőfiho. I do překladů proniklo T. bojovné naladění, jež ho podněcovalo k dotváření básní vlastními aktualizujícími slokami. Jako dramatik T. zpracoval pro české prostřední několik cizích předloh. Ve středu T. politické publicistiky, jež tvořila hlavní celoživotní náplň jeho literární činnosti, bylo téma svobody. Zpracovával je s rétorickým patosem zpravidla na tématech z cizích dějin, vždy však se zřetelným vztahem k poměrům domácím. Nejpatrněji se to projevilo v pracích sledujících osudy malých národů za cizí nadvlády, Belgičanů (*Ze života malého národa*) a Irů (*Potlačený národ*), vedle toho však i Američanů (*O boji národa amerického za samostatnost*). Podal i několik portrétů bojovníků za svobodu (*Dějinné karaktery*), dále malé monografie o G. Washingtonovi, G. Garibaldim a G. Mazzinim); k českým dějinám se obrátil v tématu husovském (*V plamenech kostnických*), v posmrtném profilu J. Grégra a zejména v třídílné, materiálově bohaté, ne však odborně vždy zvládnuté monografii o K. Havlíčkovi Borovském (ostrá kritika, které ji vystavil V. V. Zelený, vytýkala práci jednostranné pojetí portrétu z mladočeského hlediska a též opomenutí Havlíčkovy literární tvorby).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Alf. Slavík, Karel Volný, Satanáš, Satanello, Štípný, Tóma ze Štípného; K. T., KT., -ů-. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* alm. Apríl (1862); sb. Besedník 2 (1862); Budoucnost (1877); Československý zpěvník (1891); Čes. bratr (1888); Hlas (1867); Hlasy z Chrudimska (Chrudim 1892); Humorist. listy (1861–72, 1886–88); Kalendář dělnický na rok 1871; Kalendář dělnictva československého (od 1878); Květy (1865–71; 1869–71 překl. S. Petőfiho); Květy (1879–85; 1882 Za korunu a vlast); Lit. listy (1890–91); Mlynář; alm. Národ sobě (1880); Nár. listy (1862–1917); Nár. noviny (1868); Obrana; Osvěta (1872–74, 1879–81); Posel z Prahy; Práce. Kalendář

dělnický na rok 1871; alm. Půl století Nár. listů (b. d., 1910); Rodinná kronika (1862, píseň Hej sokolíci mužně vpřed); Rozhledy lit. (1886–87); Satan (Jičín 1878); Sokol (1869); Svatvečer (příl. Vyšehradu, 1899); Svoboda (1867–74; 1869 písně Hranice vzplála, Píseň české omladiny, 1869–72 překl. S. Petőfiho); Šípy; Úplný besedník (1877); Zlatá Praha (1884, 1910). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Písně svobody (BB 1869); Petr jako Pavel aneb Opatrnosti nikdy nezbývá (D 1878, dle G. Mosera a E. Jacobsona); Svědomí aneb Žertva na Balkáně (D 1879, prem. 1878, dle A. Berly); Z českých mlýnů 1–8 (PP, 1–2 v sešitech 1885–88; knižně 1. 1886, 2. 1888, 3.–8. 1892–1917); Zlaté péro (D 1891, prem. 1896, dle franc. humoresky). – *Překlady:* S. Petőfi: Básně (1871, s F. Brábkem). – *Ostatní práce* (vesměs politickohistorická publicistika): O boji národa amerického za samostatnost (1871); Královský reskript ze dne 12. září 1871 a jeho význam pro české státní naše právo (b. d., 1871); O Jiřím Washingtonu, zakladateli svobody americké (1872); Apoštol svobody (G. Mazzini) (1873; opr. vyd. 1886); Ze života malého národa (1874; opr. vyd. 1897); Duch našich dějin (1876, šifra K. T.); V plamenech kostnických (1876, šifra K. T.); Dějinné karaktery (portréty politiků, 1881; 1901 s tit. Bojovníci za svobodu); Chtějme všeobecné právo hlasovací! (1881); Potlačený národ (1882); Léon Gambetta (1883, šifra K. T.); Karel Havlíček Borovský (1883); Na stráž! (1885); Slovo k českým srdcím (1886); Za naše právo (1887); Pravda o vyrovnání (1890); Život Dr. Julia Grégra, slavného obránce svobody české (1896); Josef Garibaldi, bohatýr svobody (b. d., 1908). – *Výbory:* Z českých mlýnů (1948, ed. F. Sekanina); Z českých mlýnů 1, 2 (1992, ed. an.). ▮ REDIGOVAL *časopisy:* Humorist. listy (1863, č. 1–13 hlavní spolupracovník s E. Justem), Hlas (30. 6. – 31. 7. 1867), Nár. listy (1867–68, odp. red.), Šípy (přelom 19. a 20. století, an.). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Vybrané spisy Karla Havlíčka Borovského 1–3 (1. a 2. 1886, 3. 1887). ▮

LITERATURA: H. Kokešová: K. T. (1843–1917). Soupis fragmentu osobního fondu (LA PNP 1996). ▮ an.: Tisková pře NL, Hlas 18. a 20. 9. 1864; an.: Rehabilitace a amnestie v záležitostech tiskových, NL 10. 1. 1867; an.: Rakouská svoboda tisku, Nár. pokrok 1. 3. 1868; an.: Amnestie, Slovan 1870, s. 177; ● ref. překl. S. Petőfi: an., Květy 1871, s. 415; Δ (J. Neruda), NL 17. 12. 1871 → Literatura 2 (1961, s. 61); B. Čermák, Čes. včela 1876, s. 127 ●; an.: ref. O boji národa amerického za samostatnost, NL 27. 8. 1872; ● ref. Apoštol svobody: X (V. Hálek), NL 28. 3. 1873 → Sebrané spisy 4 (1907, s. 453); an. (J. Barák), Svoboda 1873, s. 161 ●; E. Š. (Špindler): ref. Ze života malého národa, Podřipan 1874, č. 19 a 21; ● ref. Svědomí aneb Žertva na Balkáně (insc.): ý, NL 1. 9. 1878; uh. (V. Guth), Politik 1. 9. 1878; E. Bozděch, Epoche 18. 9. 1878, k tomu o původnosti hry K. Tůma, NL 19. 9. 1878 ●; ● ref. Dějinné karaktery: E. Špindler, Květy 1881, 2. d., s. 505; tš.-, Pokrok 25. 11. 1881; F. M., NL 13. 5. 1882; F. Schulz, Osvěta 1882, s. 95 ●; ● ref. Potlačený národ: O. M. (Mokrý), NL 23. 11. 1882; -r-, Světozor 1882, s. 599; J. Kalousek, Osvěta 1883, s. 384 ●; an. (J. Neruda): K. T., Humorist. listy 1883, s. 206 → Podobizny 2 (1952, s. 176); Quidam (J. Vrchlický): ref. Léon Gambetta, NL 3. 6. 1883; an.: ref. Za korunu a vlast, NL 7. 1. 1883; ● ref. Karel Havlíček Borovský: -d., NL 7. 1. 1884; F. V. Vykoukal, Květy 1884, 1. d., s. 123; V. V. Zelený, Pokrok 16. a 20. 12. 1885 ●; T. K.: ref. Duch našich dějin (2. vyd.), Hlídka lit. 1885, s. 184; ● ref. Z českých mlýnů: M., Lit. listy 1886, s. 264; F. V. Vykoukal, Rozhledy lit. 1, 1886/87, s. 169; P. Skřivan, Vlasť 3, 1886/87, s. 859; M. Zkoumal, Hlídka lit. 1887, s. 85 ●; P. Skřivan: Matice lidu 1867–1889 (ref. Apoštol svobody, Ze života malého národa), Vlasť 6, 1889/90, s. 468, 554 a 794; an. (J. Herben): ref. ed. Vybrané spisy K. Havlíčka Borovského, Čas 2, 1887/88, s. 200 + Rytíř z Hubačova (kritika proslovů K. T.), tamtéž, s. 286; ● V. V. Zelený: Havlíček, Rieger a Palacký, Hlas národa 22. 2. 1891, k tomu polemiky k pojetí Havlíčka: K. Tůma, NL 23. 2. 1891; Dr. Zelený, Hlas národa 24. 2. 1891; K. Tůma, NL 13. 9. 1891; V. V. Zelený: O poctivosti mladočeského dějepisectví, Hlas národa 14. 9. 1891; Čtenář vašeho listu (V. V. Zelený): K. T. a Karel Havlíček, Hlas národa 26. 7. 1893; K. Tůma: Moje odpověď, NL 27. 7. 1893 ●; Dr. V. P-r.: Z českých mlýnů (2. vyd.), Čas 1892, s. 612 ●; ● ref. Zlaté péro: Nemo (K. B. Mádl), Zlatá Praha 15, 1897/98, s. 562; -id-, NL 27. 9. 1898 ●; Whig: ref. Život Dr. Julia Grégra…, NL 6. 5. 1898; an.: K. T., Národní album (1899, sl. 81); ● 40 let práce v NL: P., Zlatá Praha 19, 1901/02, s. 480; K. T., NL 1. 8. 1902 ●; ● ref. Josef Garibaldi…: V. K., Pražská lid. revue 1908, s. 296; J. R. (A. Bačkovský), Venkov 27. 9. 1908 ●; ● 50 let práce v NL: A., Zlatá Praha 29, 1911/12, s. 557; -ý- (D. Panýrek), Máj 10, 1911/12, s. 561; K. V. H. (Havránek), Zvon 12, 1911/12, s. 716; A. Nečásek, Venkov 1. 8. 1912; an., NL 1. 8. 1912 ●; L. Tůma: Trochu osobního, NL 1. 8. 1912; E. Chalupný: K. T. jako životopisec Havlíčkův, NL 1. 8. 1912; ● k sedmdesátinám: J-a., Máj 11, 1912/13, s. 614; an., Venkov 6. 9. 1913 ●; ● nekrology: an., Čes. svět 13, 1916/17, č. 38; an., Zvon 17, 1916/17, s. 476; i, Topičův sborník 4, 1916/17, s. 479; an., NL 9. 5. 1917; an., PL 10. 5. 1917; an., Venkov 10. 5. 1917; an., Ženský obzor 1917, s. 156 ●; L. Tůma: Za tatínkem, NL 9. 5. 1917; F. Strejček: Literární mlynář český, Zvon 18, 1917/18, s. 684; K. M. Č. (Čapek Chod): Dnes jsou tomu dvě léta…, NL 9. 5. 1919; Ypsilon (I. Herrmann): Za starým bojovníkem, NL 11. 5. 1919; V. Žáček in Ohlas polského povstání r. 1863 v Čechách (1935); bs (B. Slavík): Vzpomínka na K. T., LidN 9. 5. 1942; hjk (Z. Hájek): K. T., LidN 5. 9. 1943; F. Sekanina in K. T.: Z českých mlýnů (1948); Kuzma: Vznik melodie písně Hranice vzplála, Svob. slovo 21. 8. 1948; L. Tůma-Zevloun: Otcův psací stůl, in Alej vzpomínek (1958); dvk (K. Dvořák): Proč z českých mlýnů?, Zeměd. noviny 2. 7. 1969 + (šifra K.) Doslov, tamtéž 11. 11. 1969; K. Kýr: Pan novinář K. T., Prostor 26. 9. 1992; R. Pražák: První český knižní překlad Petőfiho básní

z roku 1871 a Jan Neruda, SPFF Brno, ř. D – lit. vědná, 1993, č. 42; J. Peřina: Obraz Žida a Němce v humoreskách K. T. Z českých mlýnů, sb. Perla v hrubé kazajce (2005).

mhs, zp

Miloš **Tůma**

* 7. 2. 1915 *Vodňany*
† 12. 8. 1983 *Strakonice*

Lyrický básník přírodních a krajinných nálad a reflexí spjatých s jihočeskou krajinou, píšící i verše pro děti; regionální kulturní pracovník.

Syn inženýra. Studoval na píseckém reálném gymnáziu, které nedokončil (mat. 1947 externě), a pracoval jako soudní zaměstnanec v Prachaticích, Písku, Volyni a od 1934 ve Strakonicích, kde 1958–79 působil jako ředitel nejprve Vlastivědného muzea, posléze Muzea středního Pootaví; od 1980 pracoval jako knihovník ve střediskové knihovně v nedalekých Katovicích; při zaměstnání vystudoval v Praze školu pro muzejní pracovníky (1964). Při své regionální kulturní činnosti publikoval řadu historických a vlastivědných článků v muzejním a krajovém tisku, podílel se na muzejní výstavní činnosti, včetně přípravy katalogu. Byl členem red. rady Jihočes. sborníku historického a Výběru z prací členů Historického klubu při Jihočes. muzeu. Od 1966 byl kronikářem města Strakonic. Spolupracoval s Českosl. rozhlasem v Čes. Budějovicích (autor pásem).

Po mladistvých verších o zklamaných snech (*Všední květy*) a sbírce drobné přírodní a reflexivní lyriky (*Žeň*), postihující v náladových sceneriích rozjitřené nitro, stává se v další T. básnické tvorbě dominantní téma přírody a krajiny. Nejprve je to symbolistně pojatá krajina jako kulisa pro dění obecně lidské (*Oči v hlubinách*), pak se stává dějištěm existenciálního prožitku (*Hořko na dně*), v době národního ohrožení láska k jihočeské krajině vyjadřuje vztah k celé zemi (*Země okolo člověka*). K zintimnění rodného kraje přispívá i prožitek milostného citu, s čímž je spjato zmelodičtění verše (*Kraj dýchal večerem*). Přírodní dojmy a nálady, reflexe přírody v proměnách ročních dob i člověka v ní jsou námětem T. sbírek vznikajících s delším časovým odstupem (*Polesí Rezavý les*), výjimečně se objeví i poetizace městského prostředí (část sbírky *Zelená planeta*), převažují však lyrické záběry vztahující se ke konkrétním místům (*Pokaždé jiné okno*) a krajinné momentky se sílícím pocitem nostalgie (*Zelené lásky*). Z tematického světa přírodních a krajinných prožitků vybočuje báseň baladického ladění *Dílna na nebesích* odrážející okupační atmosféru, cyklus básní *Zavolal mne život* těžící ze zkušenosti nemoci a nesený vděkem za dar života, i soubor epických básní *Okolo Strakonic* ztvárňující místní báje, zkazky a pověsti. T. se věnoval i tvorbě pro děti (*Mámino srdce, Děti, chcete říkanky?*). – Bibliograficky není doložen titul Sníh koledník (z 1982), uváděný v literatuře. V rukopisu zůstaly básně Erb pod liliemi z 1941, lyrický deník Šli jsme Beskydami a verše pro děti Děti, pojďme ven a Medové království z 1975.

ŠIFRA: (a) (Jihočes. pravda). ■ PŘÍSPĚVKY *in:* sb. A je to Písek, je to zas on… (1961); A–Zet; Čes. slovo; Divadelní list Jihočes. divadla (Čes. Budějovice); sb. F. L. Čelakovský, básník Vatavy (Čes. Budějovice 1959); Gymnasion (Písek); sb. Jaromíru Boreckému (Písek 1939); Jihočech (Čes. Budějovice); Jihočes. pravda (Čes. Budějovice 1970, 1973); Jihočes. listy (Čes. Budějovice); Jihočes. akademik (Písek); kat. Karel Šmíd (Čes. Budějovice 1970); Kulturní kalendář Strakonic; Květy (1958); Lid. demokracie; Lid. noviny (1940); Lit. kruh (Mor. Ostrava); sb. Městské divadlo v Písku (1940); Nár. osvobození (1937, 1939); Nár. politika; Naše zprávy (1939); Nová Šumava (Strakonice); Otavan (Písek); sb. Písecká čítanka 1 (1980); Písecké listy; Písecký kraj; Písecký obzor; Pošumavský kraj (Strakonice); Prácheň (Strakonice); Salon (Brno); kat. Slunečný svět (Strakonice 1977, texty k dětským kresbám); Šumavský hraničář (Vimperk); Výběr z prací členů Historického klubu při Jihočes. muzeu v Čes. Budějovicích (1972); Zájmy Pošumaví (Prachatice); Zlatá stezka (Vodňany); Zprávy muzeí Jihočes. kraje (Čes. Budějovice); Zvon (1941). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Všední květy (BB 1932); Žeň (BB b. d., 1933); Oči v hlubinách (BB 1934); Hořko na dně (BB 1936); In memoriam Richarda Weinera (B 1937); Země okolo člověka (BB 1939); Kraj dýchal večerem (BB 1941); Dílna na nebesích (B 1945); Mámino srdce (BB pro ml., 1946); Děti, chcete říkanky? (BB pro ml., 1947); Okolo Strakonic (BB, PP 1958; upr. vyd. 1962); Polesí Rezavý les (BB 1965); Zavolal mne život (BB 1973); Co je les? (leporelo, 1977); Zelená planeta (BB 1978); Pokaždé jiné okno (BB 1982); – posmrtně: Zelené lásky (BB 1986). – *Ostatní práce:* Strakonice (1962, se Z. Cvrčkem). – *Výbor:* Podvečer (1975, zde i dosud neotištěné BB). ■ REDIGOVAL *časopis:* Jihočes. akademik (1933–34); *katalog:* Karel Šmíd (1970). ■

LITERATURA: ● ref. Žeň: JiVa (J. Valja), Studentský časopis 13, 1933/34, s. 124; -pa- (F. S. Pro-

cházka), Zvon 34, 1933/34, s. 462 ●; K. Votava in M. T.: Oči v hlubinách (1934); ● ref. Oči v hlubinách: -pa- (F. S. Procházka), Zvon 35, 1934/35, s. 406; V. H (Z. Kalista), Lumír 61, 1934/35, s. 537 ●; ● ref. Hořko na dně: V. Hrbek (Z. Kalista), Lumír 63, 1936/37, s. 171; al (J. Valja), Studentský časopis 16, 1936/37, s. 239; O. Tichý, Rozhledy 1937, s. 61 ●; ● ref. Země okolo člověka: B. Slavík, LidN 18. 12. 1939; V. Hrbek (Z. Kalista), Lumír 66, 1939/40, s. 152; Rfš. (R. F. Šimek), Zvon 40, 1939/40, s. 266; K. P. (Polák), Nár. práce 12. 5. 1940 ●; Dr. Č. (J. Černohorský): Uznání mladému básníkovi, Zlatá stezka 14, 1940/41, s. 94; J. Mařánek in M. T.: Kraj dýchal večerem (1941); ● ref. Kraj dýchal večerem: Rfš. (R. F. Šimek), Zvon 41, 1940/41, s. 670; J. Čarek, Venkov 20. 8. 1941; strn. (J. Strnadel), Nár. práce 14. 9. 1941 ●; J. Kotalík in Jižní Čechy v české literatuře (1956) + in Písek a Písecko v literatuře (1966); Z. Mráz: Básník a člověk M. T., Jihočes. pravda 13. 3. 1966 + in Literatura jižních Čech 1945–1965 (1967); K. Bednář in M. T.: Zavolal mne život (1973); ● ref. Zavolal mne život: (RD), Nové Klatovsko 8. 4. 1974; M. Blahynka, Tvorba 1974, č. 29 ●; S. Cífka in M. T.: Podvečer (1975); ● ref. Podvečer (Va), LD 4. 3. 1976; (vf), Mladá fronta 2. 6. 1976; V. Stuchl, Práce 16. 6. 1976; K. Sýs, Tvorba 1976, č. 22 ●; Z. Mráz in Literatura jižních Čech pro mládež (1978); ● ref. Zelená planeta: oj. (O. Jelínková), Tvorba 1978, č. 35; (vac). (M. Vacík), LD 3. 8. 1978 ●; V. Riedelbauch: Zhudebněná poezie, Jihočes. pravda 22. 9. 1978; ● k pětašedesátinám: (vc). (M. Vacík), LD 28. 2. 1980; ks (K. Sýs), Tvorba 1980, č. 6; J. Bílek, Jihočeský sb. historický 1980, s. 122; S. Cífka, Výběr z prací členů Historického klubu při Jihočes. muzeu v Čes. Budějovicích 1980, s. 41 ●; M. Blahynka in M. T.: Pokaždé jiné okno (1982); (zz) (Z. Mráz): ref. Pokaždé jiné okno, Zeměd. noviny 12. 10. 1982; ● nekrology: V. Michal, Tvorba 1983, č. 34, příl. Kmen; J. Sichinger, Výběr z prací členů Historického klubu při Jihočes. muzeu v Čes. Budějovicích 1983, s 305; J. Bílek, Jihočeský sb. historický 1983, s. 222 ●; Z. Mráz in Literatura jižních Čech mezi světovými válkami a za okupace (1984) + Nad básnickým dílem M. T., Výběr z prací členů Historického klubu při Jihočes. muzeu v Čes. Budějovicích 1985, s. 30; J. Šnobr in M. T.: Zelené lásky (1986); M. Pilař: ref. Zelené lásky, Tvorba 1987, č. 33, příl. Kmen; Z. Mráz: Z mých přátelských styků s básníkem M. T., Výběr z prací členů Historického klubu při Jihočes. muzeu v Čes. Budějovicích 1990, s. 168; K. Kruncipál: Vděčné ohlédnutí za M. T., tamtéž 1993, s. 195.

vs

Vladimír **Tůma** viz in
Ladislav **Tůma-Zevloun**

Tůma Přeloučský

* asi krátce před 1440
† 23. 2. 1518 *Přerov*

Autor traktátů a listů, vyjadřující se k aktuálním náboženským a sociálním problémům; literární představitel první generace jednoty bratrské.

Uváděn i jako Tomáš z Přelouče (Přeloučský). Někdy bývá uváděno datum úmrtí 1517. – Pocházel z Přelouče v Čechách. O jeho dětství a mládí není nic bližšího známo (mínění, že patřil k rodině přeloučských sladovníků, se nepodařilo doložit). Určitý čas zřejmě navštěvoval některou z městských škol, kde získal základy latiny, které si později prohloubil natolik, že mohl číst filozofické a teologické texty v originálu. V dospělém věku se živil jako krejčí; kromě toho měl i jisté znalosti z oblasti lékařství. Přelom v jeho životě nastal 1467, kdy jej zástupci formující se jednoty bratrské zvolili na shromáždění ve Lhotce u Rychnova n. Kněžnou jedním z prvních tří kněží nové církve (dalšími byli mlynář Eliáš z Chřenovic a selský syn Matěj z Kunvaldu). Následující působení T. nelze přesně rekonstruovat. Ani datum, kdy odešel na Moravu a usadil se v Přerově jako správce poměrně početného bratrského sboru, není zjištěno. Od 1498 bydlel a vykonával svou funkci v domě u dolní městské brány. Na veřejnosti se výrazněji projevil 1494, kdy delší čas odmítal vstoupit do tzv. úzké rady (tj. vedení) jednoty, poněvadž nesouhlasil s linií Lukáše Pražského, snažícího se původně uzavřenou a na nekompromisních zásadách lpějící církev více otevřít okolnímu světu. T. se podrobil, ač nerad, novému kursu a v rámci jednoty si na Moravě uchoval vůdčí postavení. 1500 byl (spolu s Lukášem Pražským, Ambrožem Skutečským a Eliášem z Chřenovic) zvolen biskupem jednoty bratrské a společně s Eliášem řídil bratrské sbory na Moravě; nejpozději od 1507 (možná ale již od 1501) zastával funkci sudího, tj. předsedy úzké rady jednoty. Na konci 1500 hájil věroučná a liturgická stanoviska své církve v olomoucké disputaci s papežským inkvizitorem Jindřichem Institorisem. Ještě 1507–09 se zúčastnil polemik jak proti kališníkům, tak zejména proti tzv. Svatojakubskému mandátu, jímž 1508 hodlal český zemský sněm zastavit činnost jednoty bratrské, která působila v rozporu s kompaktáty. Pohřben byl v Přerově.

Všechny dochované práce T. jsou psány česky. Formálně zachovávají tehdy oblíbenou podobu listu, ve skutečnosti ovšem přerůstají ve více či méně rozsáhlé traktáty, bezprostředně reagující na aktuální dění. Nejvýznamnějším dílem je *Spis bratra Tůmy, příjmím Přeloučského, urozenému pánu, panu Albrechtovi ze Štemberka* (tj. ze Šternberka) *a na Lukově léta Páně 1502* (novodobý editor mu dal název *Spis o původu jednoty bratrské a o chudých lidech*). Pojednání, adresované přednímu katolickému šlechtici a kladoucí si za cíl objasnit vznik a stěžejní názory jednoty bratrské, se skládá ze tří částí. První, historicky orientovaná, zachycuje okolnosti vzniku a smysl existence bratrské církve; druhá se zabývá především sociální otázkou, ale nevyhýbá se ani hodnocení funkce státu a ožehavé problematice vztahu mezi světskou a duchovní mocí; závěrečná pasáž pak vyvozuje z předchozích rozborů církevně-politické důsledky. V souvislosti s vydáním tzv. Svatojakubského mandátu a následnou perzekucí některých bratrských sborů se T. obracel na přední šlechtice rozsáhlými listy, v nichž požadoval uchování veřejné působnosti jednoty. Z této korespondence se zachovaly tři listy, sepsané 1509 (dva jsou adresovány Janu Kostkovi z Postupic na Litomyšli, jeden Vilémovi z Pernštejna). Podle svědectví bratra Vavřince Krasonického byl T. též autorem čtyř tzv. *Cedulí bratra Šimona*, správce bratrského sboru v Hranicích na Moravě, který polemizoval s hranickým kališnickým farářem Tomášem (na obou stranách se za méně schopné diskutéry chopili pera jejich vzdělanější druhové, na místě Šimona T., za kněze Tomáše pak lipnický farář Jindřich). Další práce T. (První list panu Albrechtovi ze Šternberka z 1502, Psaní panu Zikmundovi z 1502, Psaní bratru Vavřinci Krasonickému z 1506 a První list panu Vilémovi z Pernštejna z 1508) jsou nezvěstné. Z literárního hlediska prozrazují všechny známé spisy T. souvislost s husitskou tradicí, z níž myšlenkově i stylisticky vyrůstají. Zvláště patrná je návaznost na J. Husa a P. Chelčického i neskrývaný obdiv k radikálnímu táborství. Poměrně dlouhé věty oživuje autor množstvím příměrů, nezřídka ironického zabarvení, četnými expresivními výrazy, parafrázemi bible i slovy latinského původu, vesměs terminologické povahy. Celkově má T. jazyk blízko k tehdejšímu mluvenému projevu, což jeho textům dodávalo na srozumitelnosti, a tím i na agitační účinnosti a ozvučnosti. Jako významný představitel jednoty a dobrý znalec latiny i filozoficko-teologických otázek (jeho oblíbeným autorem byl Mikuláš z Lyry) se T. nepochybně podílel na vzniku řady oficiálních bratrských memorand, listů a polemik od konce 60. let 15. až do prvních desetiletí 16. věku, jeho autorskou účast však nelze bezpečně doložit.

KNIŽNĚ: První cedule bratra Šimonova, kterúž psal pánóm starším Hraničským (Litomyšl 1507, obs. i další tři cedule T.). ■ EDICE: Spis o původu jednoty bratrské a o chudých lidech (1947, ed. V. Sokol). – *Ukázka in:* Slovem obnovená (1977, ed. A. Molnár, N. Rejchrtová, L. Rejchrt). ■ KORESPONDENCE: in Archiv český 16, 1897, s. 36 (Vilémovi z Pernštejna z 1509, ed. J. Kalousek); in Výr. zpráva Státní českosl. reálky v Praze VII za škol. rok 1931/32 (Janu Kostkovi z Postupic z 1509, ed. V. Sokol). ■

BIBLIOGRAFIE: V. Měrka: T. P., ČMF 1913, s. 297 (srov. Kjk., tj. A. L. Krejčík, ČMM 1914, s. 178); V. Sokol in T. P.: Spis o původu jednoty bratrské a o chudých lidech (1947, s. 33); Knihopis č. 16 343. ■ LITERATURA: J. Jireček: Bratra Jana Jafeta krátká zpráva o biskupích a starších jednoty bratrské, ČČM 1861, s. 139; J. Goll: Jednota bratrská v 15. století, ČČM 1883, s. 512; I. Palmov in Češskije bratja v svojich konfessijach (Praha 1904); J. V. Šimák: Neznámé inkunábule jednoty bratrské?, LF 1912, s. 39; V. Měrka: Tomáš P. Jeho literární práce a jazyk, ČMF 1913, s. 297 (k tomu Kjk., tj. A. L. Krejčík, ČMM 1914, s. 178); J. Bidlo: Předmluva in ed. Akty jednoty bratrské 1 (1915, s. 5); J. Goll in Chelčický a Jednota v 15. století (1916); J. T. Müller, F. M. Bartoš in Dějiny jednoty bratrské 1 (1923); V. Sokol in ed. T. P.: Spis o původu jednoty bratrské a o chudých lidech (1947; k tomu ref. A. Molnár, Theologia evangelica 1948, s. 118 + ČMM 1950, s. 364); F. Hrejsa in Dějiny křesťanství v Československu 4 (1948); M. Kaňák: T. z Přeloučí, z prvních kněží jednoty bratrské, Jednota bratrská 1951, s. 150 a pokr., 1952, s. 110; R. Říčan in Dějiny jednoty bratrské (1957); J. Závodský: Bratr T. P., Teologická příloha Křesťanské revue 1957, s 50; E. Michálek: Příspěvek ke studiu slovní zásoby nejstarších památek jednoty bratrské, LF 1967, s. 386 + K vztahům jednoty bratrské a husitské reformace, Kostnické jiskry 1967, č. 28; J. Závodský: Bratr T. P., tamtéž, č. 25; J. Halama in Sociální učení českých bratří 1464–1618 (2003, s. 47); F. Hollmann: T. (Tomáš) P., významný český teolog, Zprávy Klubu přátel Pardubicka 2005, s. 318.

pč

Ladislav **Tůma-Zevloun**

* 3. 12. 1876 *Praha*
† 11. 11. 1956 *Praha*

Novinář, autor fejetonů, drobných humoristických próz, zábavných povídek a nenáročných románů tematicky orientovaných k dennímu životu hlavně pražských středních vrstev.

Syn novináře a spisovatele K. Tůmy a dcery F. L. Čelakovského a B. Rajské Marie. Studoval na gymnáziu v Žitné ul. v Praze (mat. 1896) a započal pak studia lékařství; po absolvování roku vojenské služby se koncem 1900 stal členem redakce Nár. listů, v nichž působil i jeho otec. V těchto novinách, kde pracoval až do odchodu na odpočinek 1933, prošel řadou rubrik (zejména uveřejnil mnoho nekrologů, jubilejních článků, soudních a plesových referátů aj.); 1908 zde obnovil fejeton Výstavní táčky, pokračoval v něm pod titulem Týdenní táčky a přejal pro tuto rubriku původní pseudonym J. Kuffnera Zevloun, který pak sám trvale užíval jako fejetonista i jako autor humoristických próz (samostatně nebo ve spojení s občanským jménem). 25 let byl též nočním redaktorem listu a 1917–34 redaktorem odpovědným. Léta působil ve stavovských organizacích (např. předseda Spolku čes. žurnalistů, první předseda Klubu českosl. novinářů). Po odchodu do důchodu vystupoval jako populární přednašeč vlastních fejetonů v Českosl. rozhlase (zejména 1936). – Jeho syn Vladimír T. (1908–1949), novinář (od 1928 redaktor Nár. listů), byl autorem zábavných románů (parodie detektivního žánru Dr. Watson dělá zázraky a Těžký život dobrodruha, obojí 1941, aj.) a po 1945 filmových scénářů (Ves v pohraničí, Hrdinové mlčí, Alena).

Východiskem literárního díla T.-Z. byla jeho novinářská profese. V nedělní příloze Nár. listů uveřejňoval po desetiletí každý týden fejeton, jehož tématem byl obvykle každodenní život v Praze s jeho stereotypními událostmi a příznačnými rysy. V rovině mírného herrmannovského humoru v nich popisoval výjimečné i všední situace: pouliční nehody, drobné soudní případy, starosti a strasti v domácnostech, hospodské tlachy, módu, provoz v parcích, na plovárnách a o dovolených, typicky pražskou podobu posvícení, poutí, dušiček, oslav Mikuláše a Silvestra, masopustních plesů aj. Reprezentativní výběr z těchto fejetonů a drobných humoresek podávaly svazky *Zevlounovy táčky, Zevlounovy povídačky* a *Nepleť se paní do domácnosti.* Podobu humorných fejetonů měla i jeho první knížka *O mé ženě Žanynce,* tematicky sjednocená postavou naivní, ale žensky chytré polovice bezdětné pražské úřednické domácnosti a líčící její povedené kousky „od Vánoc do Vánoc“. Rozsáhlejší prozaické práce – povídky a kratší romány autorem samým charakterizované podtituly „románek mezi Prahou a venkovem“ (*Karmanovo rigorózum*), „román zamilovaných“ (*Na trati*) nebo „rozmarný románek pro zamilované“ (*Zlatý „strejda“ Ada…*) – představovaly typickou čtenářsky nenáročnou literární produkci zaměřenou hlavně k ženskému publiku. Jejich jednoduchý děj se omezoval především na drobná nedorozumění a přesuny sympatií mezi mileneckými páry, kterým často ve štěstí brání předsudky nebo sociální nerovnost, a končil ve všech případech happy endem, vyrovnáním nesouladů a hlavně svatbami. Určitou výjimku v této orientaci tvořily dva pokusy o detektivní román (podepsané odlišným pseudonymem Zorro) a výchovná povídka pro mládež *Náš skautík* o proměně hýčkaného slabého jedináčka v samostatného chlapce vlivem skautingu. Rodinné kulturní a politické tradice i dlouholetý vztah k redakci Nár. listů vedly T.-Z. v závěru jeho literární činnosti k psaní vzpomínek na lidi, s nimiž se v životě setkal. V podstatě memoárový charakter měly už jeho *Novinářské anekdoty,* zachycující v humorných epizodách lidské stránky známých postav novinářského světa (K. M. Čapek Chod, V. Dyk, J. Holeček aj.). Nedokončené posmrtně vydané memoáry *Alej vzpomínek* těží především z vyprávění autorovy matky o životě v rodině Čelakovských, zaznamenávají příbuzenské svazky s rozvětvenou rodinou Fričovou a otcovy žurnalistické i politické styky.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Isola Nosti, No si, Sirius, Zevloun, Zorro; Lad. T., -oun, T., T-a. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Cesta (1918–19); Divadlo (red. B. Kavka); Dobrá kopa; roč. Chudým dětem (Brno 1933, s tit. O Janu Nerudovi); Klas (1922); Letem světem (1926); Lid. demokracie; Lit. svět (1928, rozhovor Dnešní Švanda dudák); Máj (1908); Nár. listy (od 1901, od 1908 soustavně FF); sb. Národní listy 1861–1941 (1941, Rodinná kronika Nár. listů); Nár. politika; sb. Nůše pohádek 2 (1919); Švanda dudák; Úsvit. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie:* O mé ženě Žanynce. Od Vánoc do Vánoc (PP 1911, pseud. Zevloun; rozšíř. vyd. 1919 s tit. Žanynka); Zevlounovy táčky 1, 2 (FF, PP b. d., 1916–17; změn. vyd. 1919); Karmanovo rigorózum (P 1922);

Náš skautík (P pro ml., 1922); Její čest (R 1925, pseud. Zorro); Chodí mezi námi (R 1926, pseud. Zorro); Zevlounovy povídačky (PP 1926); Na trati (R 1926, pseud. Zevloun); Známost z veletrhu (P 1927, pseud. Zevloun); Zlatý „strejda" Áda... (P 1927, pseud. Zevloun); „Strejda" Áda se žení (P 1928, pseud. Zevloun); Nepleť se paní do domácnosti (FF 1929, pseud. Zevloun); Novinářské anekdoty (1938); – posmrtně: Alej vzpomínek (memoáry, 1958, ed. J. Kristek). ▮ REDIGOVAL *periodika:* Nár. listy (1917–34, odp. red.), Švanda dudák (1928–30, s I. Herrmannem). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Národní listy 1861–1941. Jubilejní sborník (1941, an., s jinými). ▮

LITERATURA: ● ref. Její čest, Chodí mezi námi: V. Brtník, Venkov 8. 7. 1926; vz. (V. Zelinka), Zvon 27, 1926/27, s. 182 ●; ● ref. Zevlounovy povídačky: V. Brtník, Venkov 21. 10. 1926; drb. (J. Borecký), Zvon 27, 1926/27, s. 154 ●; nč. (A. Nečásek): L. T.-Z. padesátníkem, Venkov 3. 12. 1926; -K.: ref. Na trati, Vlast 43, 1926/27, s. 91; ● ref. Známost z veletrhu: drb. (J. Borecký), Zvon 27, 1926/27, s. 445; V. Brtník, Venkov 31. 3. 1927 ●; -jen-: ref. „Strejda" Áda se žení, Čes. osvěta 24, 1927/28, s. 326; J. Staněk: ref. Zlatý „strejda" Áda, Čes. osvěta 25, 1928/29, s. 253; V. Brtník: ref. Nepleť se paní do domácnosti, Venkov 11. 4. 1929; ● k šedesátinám: an., Nár. politika 3. 12. 1936; bt (P. Nauman), LidN 3. 12. 1936; an., PL 3. 12. 1936 ●; sl. (J. Strnadel): ref. Novinářské anekdoty, Ranní noviny 13. 7. 1938; A. Branald in L. T.-Z.: Alej vzpomínek (1958, obs. i dosud netištěnou vzpomínku I. Herrmanna k padesátinám L. T.-Z.); jbo: ref. Alej vzpomínek, LD 30. 4. 1958; J. Hrbas: Z českých mlýnů (vzpomínky na rod Tůmů), Naše rodina 1969, č. 45.

ll

Jaroslav **Tumlíř**

* 28. 11. 1902 *Spy* u Nového Města nad Metují
† 8. 7. 1977 *Praha*

Dramatik a básník, herec, režisér a dramaturg řady pražských i mimopražských scén; autor dramatizací a úprav především děl českých klasiků.

Po absolvování dramatického oddělení Státní konzervatoře hudby v Praze (1921) byl členem zájezdového souboru Slovenského nár. divadla (1921–22), Švandova divadla v Praze (1922–23), Gamzova Českého studia (1923–24), divadla Komedia (od 1925) a divadla Akropolis (1928). 1929–48 byl knihovníkem v Ústřední knihovně hl. města Prahy, kde přispěl k vybudování divadelního oddělení. Za okupace společně s A. Kuršem a J. Škodou založil v Praze-Michli Divadlo práce. Po válce se podílel na vzniku Divadla města Žižkova (1945–48 dramaturg), Divadla S. K. Neumanna v Praze-Libni (1948–50 rovněž dramaturg) a Městského oblastního divadla v Benešově (1950–56 umělecký vedoucí). Od 1956 působil jako správní ředitel v Ústředním divadle českosl. armády a konečně až do svého penzionování 1964 v Divadle bratří Mrštíků v Brně.

T. vstoupil do literatury jako autor básnické sbírky (*Hořící strom*) a veršované pohádky pro děti (*O zlatovlasé Aničce...*), jež nevzbudily větší ohlas. V jeho díle pak zcela převážily divadelní hry. Jak předválečné lidové komedie (psány převážně pro divadlo Akropolis), tak poválečné, hlavně historické hry (poprvé většinou uvedeny v žižkovském a v benešovském divadle) vznikaly v bezprostřední souvislosti s T. profesionálním divadelním angažmá i s jeho spoluprací s divadelními ochotníky; ochotnickému zájemci je určena i praktická divadelní příručka *Režie divadelní hry.* Jeho první práce pro divadlo, dramatizace Havlíčkova *Křtu svatého Vladimíra,* jež předznamenala jeho pozdější dramatické úpravy, byla odmítnuta kritikou a zakázána úřady. Ve své době byly oblíbeny T. veselohry (*Nemravný život, Pan Paďour mezi trampy, Strašidelná tetička* byla též 1941 zfilmována s tit. Tetička); do protikladu k maloměšťáckým nectnostem (morálnímu pokrytectví, chamtivosti, snobismu) autor staví nezištnost a opravdovost mladé lásky či bezprostřední vztah k přírodě, někdy však i ne zcela vyjasněné mravně nápravné poslání (*Nanebevzetí kováře Žmouly, Blahoslavená lenost*). Dobové úsilí o společenské drama s aktuálním ideovým pojetím odrážejí T. práce z konce 40. a z 50. let. Z období národního obrození čerpá hra *Než lípy rozkvetly,* jež na setkání slovenského básníka Ľ. Štúra s dcerou královéhradeckého nakladatele J. H. Pospíšila Marií demonstruje myšlenku česko-slovenské vzájemnosti; z ovzduší vrcholící čínské revoluce těží námět hry *Sto starých jmen,* sledující zrod nového typu aktivního lidového hrdiny. Na dramatizace Jiráskových historických románů (*Skaláci, Mezi proudy*) i na vlastní a starší práci o Janu Nepomuckém navázal T. novým zpracováním husitské látky ve hře *Prameny hněvu,* v níž se pokusil zachytit kořeny hnutí v konfliktu hlavních sociálních sil: krále, církve, panstva a lidu. – T. se též uplatnil jako rozhlasový autor (hra Poselství míru, 1936, aj.). – Ve strojopisném opisu jsou v pražském Diva-

delním ústavu archivovány další T. dramatické práce: historická hra Anežka Česká, veselohry Řemeslo upadá a Ze všeho nejkrásnější a pohádky Dědeček z Pekla a Pohádka o Šípkové Růžence; strojopisně jsou zde k dispozici též hry doložené scénicky, knižně však nevydané (Doktor Johánek, Sto starých jmen).

ŠIFRA: Tř. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Čes. slovo (1925, 1929, 1934); Dělnická osvěta (1942); Knihy a čtenáři (1947); Lid. noviny (1939–44); sb. Modrý závoj (1942); Naše romány (1940–41); Proletkult (1922); Rudé právo (1924); Škola a kultura (1946–47); – posmrtně: ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie a publicistika:* Hořící strom (BB 1924); O zlatovlasé Aničce a princi s bílými beránky (veršovaná pohádka, 1925); Nemravný život (D 1928, prem. 1926); Papírový drak (BB 1931); Strašidelná tetička (D b. d., 1931, prem. 1930); Početnice lásky (D b. d., 1932, prem. 1930); Blahoslavená lenost (D b. d., 1933, i prem.); Radostná zvěst křesťanství (stať, 1934); Pan Paďour mezi trampy (D b. d., 1936, prem. 1930); Režie divadelní hry (příručka, 1946); Očarovaný kraj (PP pro ml., 1946); Než lípy rozkvetly (D 1954, rozmnož., prem. 1948); Prameny hněvu (D 1954, rozmnož., prem. 1953); Slepé dívky (D 1960, rozmnož., i prem., upr. L. Pleva). – *Dramatizace:* Křest svatého Vladimíra (1925, prem. 1961, podle K. Havlíčka Borovského); N. V. Gogol: Koho čert provázkem svázal (b. d., rozmnož., prem. 1949); A. Jirásek: Skaláci (1950, i prem.) + Mezi proudy (1952, prem. 1951, podle 2. dílu). – *Úpravy:* K. Sabina: Maloměstské klepny (1958, rozmnož., prem. 1949); J. K. Tyl, J. N. Nestroy: Děvče z Karlína aneb S poctivostí nejdál dojdeš (b. d., rozmnož.). – *Překlad:* J. Skalka: Kozí mléko (1950, ze slovenštiny). ▮ SCÉNICKY. *Hry:* Nanebevzetí kováře Žmouly (1930); Doktor Johánek (1932); Vesnice zpívá a tančí (1940, text k jevištnímu pásmu). – *Dramatizace:* Sto starých jmen (1949, podle románu R. Mellerové Žok rýže). – *Úprava:* C. Goldoni: Sluha dvou pánů (1949). ▮ REDIGOVAL *časopis:* Stálci (1933). ▮

LITERATURA: ● ref. Hořící strom: K. H. (Hikl), Naše doba 32, 1924/25, s. 501; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 25, 1924/25, s. 658; -rb-, Dělnická osvěta 1925, s. 213 ●; ● ref. Křest svatého Vladimíra: an., NO 26. 6. 1925 (o cenzurním zákazu); Ot. F. (Fischer), Tvorba 1, 1925/26, s. 37 ●; ● ref. Nemravný život: -oj-, PL 1. 10. 1929; If. (I. J. Fischerová), NO 5. 10. 1929 ●; ● ref. insc. Početnice lásky: nr (A. C. Nor), Telegraf 24. 1. 1930; -fč- (F. Černovský), Venkov 25. 1. 1930; = (J. Vodák), Čes. slovo 28. 1. 1930; jt. (J. Trojan), PL 28. 1. 1930 ●; = (J. Vodák): ref. Pan Paďour mezi trampy (insc.), Čes. slovo 3. 6. 1930; ● ref. Strašidelná tetička (insc.): nr (A. C. Nor), Telegraf 12. 9. 1930; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 16. 9. 1930 ●; ● ref. insc. Nanebevzetí kováře Žmouly: If. (I. J. Fischerová), NO 7. 12. 1930; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 9. 12. 1930; Č. (V. Červinka), Zvon 31, 1930/31, s. 239 ●; jv. (J. Vodák): ref. Papírový drak, Čes. slovo 1. 4. 1932; ● ref. Blahoslavená lenost: A. S., Venkov 28. 1. 1933; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 28. 1. 1933 ●; an.: ref. Poselství míru (rozhl. insc.), Telegraf 30. 10. 1936; vz. (V. Zelinka): ref. Radostná zvěst křesťanství, Zvon 39, 1938/39, s. 721; mk. (M. Kolář): ref. insc. Vesnice zpívá a tančí, Večerník Nár. práce 10. 12. 1940; ● ref. Než lípy rozkvetly (insc.): -ER- (E. Radok), Práce 26. 2. 1948; kd (E. Konrád), Svob. noviny 27. 2. 1948; jsc. (J. Sajíc), LD 27. 2. 1948; M. Š. (Štemr), Obrana lidu 27. 2. 1948; V. (J. Vaněk), PL 28. 2. 1948; Z. Dinter, Mladá fronta 2. 3. 1948 ●; ● ref. insc. Sto starých jmen: bs. (B. Slavík), LD 9. 4. 1949; zdr. (Z. Dinter), Práce 10. 4. 1949; jmk. (J. M. Kvapil), Svob. slovo 13. 4. 1949; V. Projsová, LidN 15. 4. 1949; jtg (J. Träger), Svět v obrazech 1949, č. 17 ●; ● ref. Prameny hněvu: M. Smetana, Divadlo 1953, s. 1110; V. Vrabec, Svob. slovo 12. 1. 1954; J. Císař, Mladá fronta 20. 1. 1954; B. Březovský, RP 15. 2. 1954; J. Nožka, Svět v obrazech 1954, č. 4 ●; ● ref. Křest svatého Vladimíra (insc.): Š. Vlašín, Rovnost 11. 7. 1961; Z. Srna, Práce 21. 7. 1961; V. Justl, Divadelní noviny 1961, č. 5 ●; (vn) (L. Vacina): Vzpomínka na dramatika, Pochodeň (Hradec Král.) 1. 12. 1977.

es

Josef **Tumpach**

* 20. 12. 1862 *Osek* u Rokycan
† 20. 11. 1916 *Praha*

Překladatel, publicista, autor veršů a próz, bibliograf, historik a autor katolické náboženské literatury.

Syn krejčího. Vychodil obecnou školu v rodišti, na přímluvu místního faráře studoval 1875–79 reálné gymnázium v Rokycanech, 1879–83 v Plzni. Ve studiích pokračoval na pražské teologické fakultě, 1887 byl vysvěcen. Krátce zastupoval faráře v rodišti, 1887–88 působil jako kaplan ve Stříbře, 1888–92 absolvoval c. k. vyšší vzdělávací ústav u Sv. Augustina ve Vídni, 1892 obhájil titul doktor teologie. Od t. r. působil jako docent, později profesor církevního práva, od 1897 také jako profesor křesťanské sociologie na pražské české teologické fakultě. 1902 byl zvolen metropolitním kanovníkem u Sv. Víta v Praze, 1908 se stal papežským prelátem. Aktivně se podílel na akademickém a osvětovém dění katolických kruhů jako konzistorní rada, předseda duchovního soudu, vicekancléř teologické fakulty, místopředseda Křesťanské akademie, ředitel Dědictví sv. Jana Nepomuckého, starosta Dědictví sv. Prokopa

a člen mnoha charitativních organizací (proslul jako mecenáš studentstva). Pohřben byl v Oseku. – T. bratr Václav T. (* 6. 3. 1873 Osek, † 1939, absolvent příbramského učitelského ústavu, působil jako učitel v Horním Sloupně, Plzni a od 1908 na učitelském ústavu v Praze) byl rovněž překladatelem z polštiny, publikoval v časopisech (Čes. květy, Obrázková revue, Vlasť), knižně vydal (pseud. Václav T. Kamejský) překlady próz K. Junoszy (Szaniewského) Pod sprchou (1904), Z. Kowerské Vypověděná (1902), dále anonymní povídky Irena (1903) a výboru Z knihy života (1909–13, 4 sv.), který uspořádal.

Své verše T. uveřejňoval časopisecky především za gymnaziálních a bohosloveckých studií: zejména reflexivní miniatury s kultem dětství, stáří a rodného místa (elegické vzpomínky na rodinné příslušníky a zemřelého přítele), obrazy s biblickými a slovanskými náměty i krotce bojovné apostrofy a epigramy s náboženskou tematikou. Výbor z vlastních básní a básnických překladů vydal k svým padesátinám pod názvem *Co jsem zpíval sám a co pěli jiní.* Ani jediná T. knižní próza nevybočuje z dobové tvorby nábožensky výchovného zaměření. Rozsáhlejší byla T. aktivita překladatelská; k polské literatuře jej přivedl E. Jelínek. Časopisecky i knižně publikoval překlady beletrie soudobých polských (např. J. Korzeniowski, J. I. Kraszewski) a chorvatských (A. Harambašić, E. Kumičić, A. Šenoa aj.) autorů s historickou, venkovskou a maloměstskou, resp. nábožensky apologetickou tematikou. Zpočátku též tiskl v Blahověstu, Vlasti a dalších katolických listech krátké zprávy o chorvatském, polském a slovinském kulturním a církevním životě, o české literatuře psal i do polského a slovinského tisku. – Významné jsou T. odborné práce a překlady z církevního práva, křesťanské sociologie a archeologie (mj. hesla do Ottova slovníku naučného). Veden snahou bibliograficky zpracovat a dále kultivovat odbornou českou teologickou literaturu, založil a řídil s A. Podlahou naukovou edici Vzdělávací knihovna katolická; dále s ním sestavil první díly obsáhlé příručky *Dějiny a bibliografie české katolické literatury náboženské od roku 1828 až do nynější doby* a založil a redigoval Český slovník bohovědný.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Jindřich Ap. Mutov, Jindř. Mutov, J. Kajetán, J. Osecký, Josef Kajetán, Josef T. Kajetan, Josef T. Kajetán, Jos. Osecký; Dr. J. T., Dr. T., J. T., O-ý., T., Tpch. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Blahověst (od 1882; 1889 překl. A. Harambašić: Idyly); Časopis katol. duchovenstva (1894–1916; 1901 Význam a důležitost starokřesťanských památek a pomníků pro vědu a náboženství, i sep., Manželství ve světle nejstarších památek a pomníků křesťanských, i sep.; 1911 překl. J. Bilczewski: Katecheta středních škol jako duchovní správce studující mládeže, i sep.; 1912 Redukce zasvěcených svátkův, i sep.); Čes. slovník bohovědný 1–5 (1912–32); Dom i svet (Lublaň); Eucharistia; Hlas národa (1896–97); Hlídka lit. (1889); Method (1898); Muzeum; Obrana; Obzor (Brno 1887–88); Plzeňské listy (1888–89); Pozor (Olomouc 1888); Przegląd powszechny (Krakov); Rádce duchovní; alm. Růže Sušilova (1885); Slovanský sborník (1884); Třetí výr. zpráva C. k. gymnázia v Žižkově (1912–13); Upomínka na výlet studujících Vyššího reálného gymnázia v Plzni (1880); Vlasť (od 1884); Vlasť. Nový prostonárodní kalendář (1886–87); Vlastenecký poutník. Kalendář pro katolíky (1886–87). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Na oslavu sňatku Jeho cís. a král. Výsosti arcivévody Rudolfa… (BB 1881, s J. Raušarem); Za svitu spásy (P 1887, pseud Jos. T. Kajetán); Co jsem zpíval sám a co pěli jiní (BB 1912, s výborem z překladů). – *Překlady:* A. Nałęcz: Renegát (1885); J. Kraszewski: Jak se pan Pavel ženil a jak se oženil (1885) + Paměti neznámého (1886); E. Kumičić (J. Sisolski): Jelenčina bazalka (1886); an.: Pro Boha a pravdu (1889, z polštiny); H. Pesch, V. Cathrein: Soukromé vlastnictví (1898); B. Duhr: Bajky o jezuitech (1902, s A. Podlahou; s doplněním čes. reálií); A. Roessler: Pravá a nepravá emancipace žen (1902, an.); J. Bilczewski: Archeologie křesťanská ve službách dějin církevních a věrouky (1898, i upr. a dopln.) + Eucharistie ve světle nejstarších památek literárních, ikonografických a epigrafických (1910); J. Korzeniowski: Příbuzní (1912). – *Ostatní práce:* Náboženství základem života soukromého i veřejného (1912); Dějiny a bibliografie české katolické literatury náboženské od roku 1828 až do nynější doby 1–4 (1912–18, s A. Podlahou). ▮ REDIGOVAL *časopisy:* Časopis katol. duchovenstva (1897–1916, s jinými), Slavica. Acta litteras Slavorum theologicas spectantia (1905), pokr. Slavorum litterae theologicae (1906–11, 1906–10 jako příl. Časopisu katol. duchovenstva), pokr. Acta Academiae Velehradensis (1912–16, vždy s jinými); *knižnice:* Vzdělávací knihovna katolická (1896–1916, s A. Podlahou), Hlasy katolického spolku tiskového (1893–1916); *díla:* Český slovník bohovědný 1–3 (1909–17, s A. Podlahou); Bible česká 1–3 (1917–25, s A. Podlahou, posmrtně). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Školní zákon říšský a nejdůležitější nařízení výnosy úřadů státních a církevních ve věcech školských… (1908); Zpráva o 4. všeobecném sjezdu katolíků československých… (1909). ▮

BIBLIOGRAFIE: A. Podlaha in Series praepositorum, decanorum, archidiaconorum aliorumque praelatorum et canonicorum S. metropolitanae ecclesiae Pragensis… (1916, s. 368). ▮ LITERATURA: ● ref. překl. E. Kumičić: J. B. (Blokša), Hlídka lit. 1886, s. 315;

J. Mergl, Vlasť 3, 1886/87, s. 497 ●; -aue- (H. Pittauer): ref. překl. J. I. Kraszewski: Paměti neznámého, Lit. listy 1886, s. 337; an.: ref. překl. an: Pro Boha a pravdu, Vlasť 19, 1902/03, s. 949; ● k padesátinám: an., Čech 19. 12. 1912; Sob. Jos. (J. Košnář), tamtéž; B. Stašek, Obrození 1912, s. 478 ●; ● ref. Dějiny a bibliografie české katolické literatury…: an., Hlídka 1912, s. 45; V. Müller, Časopis katol. duchovenstva 1913, s. 242; R. Zháněl, Vlast 30, 1913/14, s. 925 ●; ● nekrology: A. Podlaha, Časopis katol. duchovenstva 1916, s. 603; F. V. Vykoukal, Osvěta 1917, s. 255 ●.

ls

Václav **Tumpach** viz in Josef **Tumpach**

Karel Eugen **Tupý** viz Boleslav **Jablonský**

Jan **Tureček**

Působnost 1776–1846

Knihtiskárna a nakladatelství v Litomyšli s četnou produkcí knížek lidového čtení a kramářských písní, v 1. polovině 19. století jedno z menších vydavatelských středisek obrozenecké literatury.

Po velkém požáru Litomyšle 1775 koupil 1776 tiskař Václav T. (uváděn i jako Václav Vojtěch T., resp. Turetschek; † 1822), 1771–72 zmiňovaný jako faktor v kutnohorské knihtiskárně F. Šleretové, spálený dům uhořevšího litomyšlského tiskaře A. Kamenického „s právem privilegirované impressi“ (vlastnictví domu dávalo oprávnění tisknout). Tiskárna zde působila již od 1618, kdy dům, řečený Kuklík (dnes čp. 182), koupil knihtiskař A. Graudenc. Při dalším požáru města 1814 zahynul s některými členy rodiny i T. syn Václav a následujícího roku 1815 postoupil Václav T. dům i tiskárnu dalšímu synu Janovi (též Jan Josef) T. († 1836), který pokračoval v činnosti pod svým jménem. Po smrti Jana T. zdědila tiskárnu dcera Aloisie, od 1844 byla majitelkou snad její sestra Anna, provd. Roztočilová; tisky vycházely s označením Turečkovi dědicové, J. Turečka dědicové apod. 1846 koupil tiskárnu i dům F. Berger, koncem 1852 odevzdal tiskárnu svému zeti A. Augustovi, který se ji pokusil neúspěšně přetvořit ve významné mimopražské nakladatelství dobové české literatury.

Bohatá tiskařská a nakladatelská produkce Václava T. zahrnovala původní a přeloženou náboženskou literaturu katolickou (mj. Martin von Cochem, V. M. Rokos) i protestantskou (M. Blažek, J. G. Elsner, J. Hübner, J. Strejc), kancionály (Písně roční neb Kancionálek, 1784, Normalgesäng, Litaneien…, 1785), praktické příručky pro vesnický lid (včelařství, zvěrolékařství, selské pranostiky), slabikáře (Slabikář aneb Začátek cvičení dítek písmeny znáti, 1785) a drobné tisky (nábožné a kramářské písně, proroctví, převážně v češtině, ale i v němčině a latině). Výraznou složku tvořila lidová zábavná četba, převážně nepůvodní přetisky starších titulů z 15.–17. století, zejména překlady a volné adaptace (G. Boccaccio, W. Shakespeare), v menší míře náboženské povídky (Paulus Diaconus, Martin von Cochem). Úspěšné tituly, často přebírané z produkce jiných tiskáren, vycházely v opakovaných vydáních i nových úpravách. Jan T. profil produkce postupně rozšířil o původní beletrii. Navázal kontakty s představiteli obrozeneckého písemnictví, zejména J. Hýblem, který zde vydal drobné povídky, edice starší české literatury (Paleček) i překlady mravoučných próz Ch. Schmida a snad se na T. produkci i redakčně podílel. V době svých litomyšlských studií zde publikoval J. M. Pohořelý a jeho přítel J. K. Tyl. (V literatuře je tiskař nejčastěji připomínán anekdotickou historkou o obnošeném plášti, který od něho údajně Tyl obdržel jako první honorář za předpokládanou prvotinu Statný Beneda.) Ojedinělé tituly dobových autorů však nepřerostly v soustavnější spolupráci s nimi, a to ani v případě populární litomyšlské autorky M. D. Rettigové. T. působení tak neohrozilo dominantní postavení blízké královéhradecké tiskárny J. H. Pospíšila při formování nakladatelské základny českého obrození ani jindřichohradecké tiskárny Landfrasovy v produkci lidové četby. Později zde F. Jelínek svým nákladem vytiskl základní dílo českého regionálního dějepisectví Historie města Litomyšle (1–3, 1838–45). F. Berger se v opatrném edičním programu zaměřil zejména na reedice osvědčených titulů předchozích tiskařů a na tisky regionálních pedagogů a církevních hodnostářů.

Z TISKAŘSKÉ A NAKLADATELSKÉ PRODUKCE. *Původní práce:* J. M. Pohořelý: Věncemil a Jaronka, kněžna kokořínská (1830, pseud. Mírumil Kuttnohorský); Statný Beneda aneb Založení proboštství vyšehradského (1830, pseud. Mírumil Kuttnohorský, autorství J. K. Tyla dub.; spoluautorem či autorem asi J. M. Pohořelý); J. Opočenský: Písně

k svátku tolerančnímu pro křesťany evangelické helvetského vyznání (1831); J. K. Tyl: Mladý harfeník a starý flétnista aneb Seznámení se v krčmě U Zlatého jelínka (1832, pseud. Od Mne Samého); J. Hýbl: Utěšené povídky obsahu poučného, opraveného i žertovného… (1834) + Kratochvil na přástvě aneb Rozmanité povídky pro ukrácení času při večerních schůzkách v zimě (1835); M. D. Rettigová: Kvítí májové (1835). – *Překlady a adaptace:* Dvě kroniky: první o… Kryzeldě… Druhá o… Lukrecii (b. d.); Velmi kratochvilné čtení o zchytralé Finettě, jinak Popelce, tak nazvané (b. d.); Historie o vděčném synu, jménem Rupertovi, kterýžto z lásky k otci svému do otroctví se podrobil (1784); Dvě kroniky. O Joviánovi… Jiná o Alexandrovi a Ludvíkovi (1785); Nábožná historie o svatým Eustachiovi, prve Placidovi (1792); Abuchazan a Tardys z Malabaru (1796); Kupec z Venedyku aneb Láska a přátelstvo (1809); Historie o hraběti Jindřichovi a šťastném synu jeho, který dvakrát od smrti přepodivné osvobozen byl (1811); Kronika o Perytonovi, měštěnínu římském, i o synu jeho jediném Dionydovi, kterak on sobě po smrti otce svého velmi chudičkou manželku zvolil jménem Brigidu, a kterak oba k rozloučení jsou přišli a jak předivně zase se shledali (1812); J. J. Polt: Příhody a cesty Martina Engelbrechta (1829); Ch. Schmid: Holubička (1828) + Povídky květné mladosti obětované (1836) + Ztracený synáček aneb Utěšená povídka na důkaz, že v neštěstí nikdy zoufati nýbrž pevně v pomoc Boží doufati máme, která čím později přichází, tím slavněji se jeví (1837). ■

LITERATURA: J. Štěpánek in Výr. zpráva reálky litomyšlské 1877–1878 (1878, s. 16, s bibliografií); J. Volf: Z dějin osvícenské cenzury, ČNM 1924, s. 221 → Příspěvky k životu a dílu Jos. Dobrovského (1934, s. 20); Z. Nejedlý in Litomyšl 1 (1954, s. 158, 2. vyd.).

az

Václav **Tureček** viz in Jan **Tureček**

Jan **Tureček-Jizerský**

* 8. 5. 1904 *Vršovice* (Praha-V.)
† 4. 11. 1975 *Praha*

Autor divadelních her pro ochotnické soubory a operetních libret, překladatel dramat a klasické i moderní poezie z ukrajinštiny.

Podepisoval se i vl. jm. Jan T. a Jan Jizerský (podle řeky, která protékala nedaleko míst jeho předválečného pobytu). – Syn námořníka z povolání, později úředníka; v jeho rodě bylo několik příbuzných literárně činných (básník a novinář J. Barák, prozaik F. K. Krouský, jehož osud T.-J. inspiroval k dramatu *Za svobodu národa,* a autor cestopisů a publicista J. Kořenský). Literární tvorbě se T.-J. začal věnovat již v době gymnaziálních studií v Praze a Mladé Boleslavi, od 1923 působil jako herec, autor, režisér i dramatizátor her pro ochotníky (na Mladoboleslavsku byl později známým organizátorem ochotnického divadelnictví). Ve 30. letech a za války pracoval jako úředník berní správy v Mladé Boleslavi (žil v nedalekém Krnsku). Zájem o studium srovnávací jazykovědy přivedl T.-J. k překladatelské práci. Po válce působil v Praze a stal se zde jedním z aktivních členů skupiny, jejímž cílem bylo seznamovat čtenáře s hodnotami klasické ukrajinské a sovětské poezie.

Nenáročné divadelní hry T.-J. psal pro ochotnické soubory s osvětovým cílem připomínat slavnou národní minulost a výrazné osobnosti českého veřejného života. Historickým dramatem *Václav Myška z Hrádku* chtěl dopomoci k důstojným oslavám památky J. Husa, život českých vlastenců v bouřlivém roce 1848 učinil námětem hry *Za svobodu národa.* Vesnická hra *Martin Oliva,* odehrávající se v polovině 19. století v Pošumaví, vznikla dramatizací stejnojmenného románu A. V. Šmilovského. Do současnosti T.-J. situoval sociální hru *Rozchod* a veršovanou pohádkovou komedii *Tři bratři.* Byl rovněž autorem dobovou módou poznamenaných operetních libret (*Děvče z Obřího dolu, Hoši od pěchoty, Štěstí vstříc*). Významnější byla jeho aktivita překladatelská. Zaměřil se především na překlady klasické ukrajinské poezie (I. P. Kotljarevskyj, výbory z básnického díla I. Franka, T. Ševčenka a L. Ukrajinky), soustavně však tlumočil i ukrajinské lyrické básníky 20. století (L. Pervomajskyj, M. T. Rylskyj) a věnoval se též překladu ukrajinské dramatické literatury (přebásnil mj. veršovaná dramata L. Ukrajinky Lesní píseň a Kamenný vládce, pořídil překlady her O. Kornijčuka Pravda a Fronta). Překládal rovněž z ruštiny, ojediněle z bulharštiny (L. Stančev). Jako překladatel častěji spolupracoval s M. Marčanovou. – V knihovně Divadelního ústavu v Praze je uložen strojopis T.-J. historické tragédie Vršovec Božej (b. d., 30. léta). Existenci autorem uváděných básnických sbírek Samota a Výkřik (patrně ze 30. let) se nepodařilo doložit, rovněž tak ani existenci libreta operety Čertův chlapík, hry Písničky (podle stejnojmenné idy-

ly A. Jiráska) a překladu hry O. Kornijčuka Bohdan Chmelnickyj.

ŠIFRY: J. T. J., -ský. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* ant. Bránili svou zem (1945); ant. Dobré slovo Ukrajiny (1961); ant. Poezie práce (1953); Praha–Moskva (1954); Svět Sovětů; ant. Ukrajina zpívá a vypráví (1957); ant. Vítězit a žít (1951); Zapovit (Kyjev 1957). ■ KNIŽNĚ. *Hry a operetní libreta:* Václav Myška z Hrádku (1935); Návrat (b. d., 1935); Rozchod (b. d., 1936); Za svobodu národa (b. d., 1936, rozmnož.); Děvče z Obřího dolu (b. d., 1936, rozmnož., hudba B. Beneš); Hoši od pěchoty (b. d., 1937, rozmnož., hudba B. Beneš); Muziky, muziky (b. d., 2. polovina 30. let, hudba F. Herman); Martin Oliva (b. d., konec 30. let, podle R A. V. Šmilovského); Štěstí vstříc (b. d., konec 30. let, hudba F. Herman); Tři bratři (pro ml., 1959). – *Adaptace:* K. J. Erben: Sládci (b. d., 1943, hudba F. Herman). – *Překlady:* G. Ingal: Sbor Rudého praporu pod vedením Alexandra Alexandrova (1946); T. H. Ševčenko: Bylo kdysi v Ukrajině… (1946, s M. Marčanovou a Z. Niliusovou, i usp. s A. Vengřenivským) + Taras Ševčenko (1951, s jinými); M. T. Rylskyj: Znamení vah (1947, s jinými, jazyková spolupráce M. Nevrlý a A. Vengřenivský) + Poslední jaro (1965, s M. Marčanovou a T. Schwarzovou); L. Stančev: Jak se zajíc uzdravil (1950); O. Kornijčuk: Pravda (b. d., 1951) + Fronta (1953); L. Ukrajinka: Světla před úsvitem (1953, s jinými; 1954 samost. Lesní píseň, s M. Marčanovou) + Kamenný vládce (1956); I. P. Kotljarevskyj: Aeneida (1955, se Z. Hanusovou a M. Marčanovou); I. Franko: Poezie (1956, s jinými); L. Pervomajskyj: Barvínek (1956, podp. Jan Tureček, s M. Marčanovou); M. Staryckyj: Za dvěma zajíci (1959); S. Holovanivskyj: Daleká ozvěna (1962). ■

LITERATURA: F. S. Frabša in Mladoboleslavští spisovatelé, kulturní a veřejní pracovníci (1938, s. 10); V. Kozák in Pojizeřím k Labi (1940, s. 165); M. Nevrlý in Ivan Franko, ukrajinský básník revolucionář (1952, s. 166, o T.-J. překladech Franka v ant. Vítězit a žít); J. Žáková: ref. překl. T. H. Ševčenko: Bylo kdysi v Ukrajině…, Praha–Moskva 1954, č. 8; G. Konovalov: ref. překl. L. Ukrajinka: Lesní píseň, Praha–Moskva 1963, č. 6; oz (O. Zilynskyj): nekrolog, Tvorba 1975, č. 47.

vfr

František **Turinský**

* 6. 1. 1797 *Poděbrady*
† 4. 9. 1852 *Praha*

Autor knižních dramat, dramatických zlomků a divadelních her, především veršovaných tragédií, a romantických a příležitostných básní.

Podepisoval se i F. L. Turinský i Turynský. V literatuře bývají uváděna různá data narození (6. a 16. 11. 1796, 2., 21. a 26. 1. 1897). – Otec byl městským úředníkem, matka pocházela z měšťanské rodiny. Po prvním vzdělání v rodišti T. odešel na gymnaziální studia do Prahy, kde setrval (s výjimkou krátkého pobytu ve Vídni 1816) i na tzv. filozofii a na právnické fakultě (absolutorium 1822). V době studií se stýkal s okruhem vlasteneckých literátů (V. Hanka, J. Hýbl, J. Chmela, V. Krolmus, S. K. Macháček, F. B. Tomsa) a hlavně s V. K. Klicperou, s nímž organizoval ochotnická divadelní představení mimo Prahu (zejména Poděbrady, Chlumec, Nymburk); 1819 se zúčastnil romantické studentské pouti ke hrobu Kotzebueova vraha K. L. Sanda do Mannheimu. Po krátké praxi v pražské advokátní kanceláři a po složení předepsaných zkoušek se stal 1823 aktuárem na libochovickém panství knížete Dietrichsteina, v jehož službách setrval po většinu života. Od 1824 zastával místo justiciára ve Vlachově Březí, 1826 byl přeložen ve stejné funkci do Mikulova, 1837 se stal vrchním na panství žďársko-vojnoměstském, 1846 vrchním spojených panství Libochovic a Budyně n. Ohří. Zde byl činný v politickém dění r. 1848 a kandidoval neúspěšně na poslance do říšského sněmu; ještě t. r. přestoupil do státní služby a stal se okresním soudcem v Křivoklátě. T. byl dvakrát ženat, poprvé s vdovou po libochovickém knížecím purkrabím, matkou dvou dospělých dcer, podruhé s dcerou královéhradeckého magistrátního rady, s níž ho seznámil V. K. Klicpera. Počátkem 1852 zakoupil T. hospodářství v Dolním Přímu u Hradce Král., ale ještě na podzim t. r. podlehl v pražské všeobecné nemocnici dlouhotrvající srdeční chorobě. Pohřben byl v Pouchově u Hradce Král., nápis na náhrobek složil přítel V. K. Klicpera.

Do literatury vstoupil T. 1816 jako básník v Hýblových Rozmanitostech a podstatná část jeho básnické tvorby vznikla v následujících zhruba osmi letech; poezii se pak věnoval stále sporadičtěji, v posledním desetiletí života už spíš jen na příležitostný podnět. Část jeho básní byla otištěna v dobových časopisech, dvě přetiskl J. Jungmann ve Slovesnosti, většina zůstala v rukopisu (vydány až 1880 nejmladším synem Moricem v rámci T. Básnických spisů). Verše z 1817–25 vykazovaly rysy vlasteneckého preromantismu jungmannovské generace (*Jedna toliko vlast, Na vlast*) a v duchu RKZ evokovaly mytologizovanou atmosféru hrdinského dávnověku (lyrickoepické skladby *Lutobor, Kaša*) konfrontovanou s neuspokojivou

přítomností (*Dívky jaké byly a jaké jsou*). T. se pokusil i o ohlasovou (*Pere děva u potoka* se později stala součástí společenského zpěvu) a o sentimentální elegickou poezii (*Elegie polabské*, které podle vzpomínek přátel přednášel za doprovodu kytary na hrobě své předčasně zemřelé milenky). Některé z jeho básní, vyjadřujících pocit romantického vykořenění, předznamenaly subjektivismem a důrazem na protiklad reality a ideálu (*List Ivanovi, Bratřím mým*) pozdější poezii K. H. Máchy. Po 1825 se T. podstatným tématem stávala náboženská reflexe. Básnickým tvarem, jehož charakteristickými prvky bylo expresivní, patetizující lexikum a časté užití časomíry i klasických strofických forem (elegické distichon), se jeho poezie stala součástí dobového experimentování s cílem vytvořit umělecky náročnou literaturu v českém jazyce. – Zájem o divadlo, který T. projevoval v době studií i poznáváním německé dramatiky (zejména G. E. Lessing, F. Schiller, F. Grillparzer), ho přivedl záhy k dramatické tvorbě. Právě v ní dosáhl T. poměrně vysokého dobového ocenění, zejména v rámci vlastenecké korespondence (F. L. Čelakovský, V. Hanka, F. Palacký), ačkoli jeho práce zůstaly většinou torzy a také dokončené texty jen výjimečně pronikly na jeviště. S více než dvacetiletým zpožděním pro cenzurní zábrany bylo za T. života inscenováno pouze historické drama *Pražané v roku 1648* (psáno 1824, k tisku chystáno 1826), v němž zvolil oblíbený žánr vlastenecké hry z české minulosti a divácky vděčnou látku, zpracovanou i J. N. Štěpánkem a J. K. Tylem (oproti Štěpánkově hře T. potlačil vnějškově jevištní efekty a zdůraznil psychologii postav). T. dramatickou prvotinou byla veršovaná, do středověku situovaná tragédie *Angelina* (1828 něm. překlad od S. K. Macháčka, inscenace v nivelizující úpravě E. Čenkova až 1897 v Nár. divadle u příležitosti 100. výročí T. narození). Ústředním motivem hry, jejíž přiznanou inspirací bylo Schillerovo drama Die Braut von Messina a která souvisela s tzv. osudovými dramaty v německé literatuře (zejména A. Müllner: Die Schuld), je vina, rozvracející nejen psychiku provinilců, ale ničící i jejich okolí; podstatnou složku textu tvoří elegické emocionální reflexe osamělých, osudovým proviněním poznamenaných hrdinů. Hra, která tím předjímala pozdější vývoj psychologické tragédie, byla (hlavně způsobem užití jazyka) jedním z prvních obrozenských pokusů o ambiciózní drama vysokého stylu. Další T. dramatické pokusy (Přemysl Ottokar, Záviš Vítkovec z Růží, Alžběta Přemyslidka), usilující v částečné polemice s Grillparzerovým dramatem König Ottokars Glück und Ende zachytit období posledních Přemyslovců a prvého nástupu Habsburků na český trůn, zůstaly nedokončeny v rukopisné pozůstalosti. Nejzdařilejší T. prací, psanou na konci 30. let, se stala tragédie *Virginie,* látkově čerpající z římských dějin. Krize osobního a rodinného štěstí je v ní pojata jako důsledek uzurpace moci skupinou bezohledných a povýšených jednotlivců; drama vrcholící tragickou smrtí hlavní hrdinky je zakončeno obrazem vzpoury proti představitelům vládnoucích poměrů. Většina T. dramatických textů měla spíš podobu lyrizovaného knižního dramatu. Rozsáhlé monology v nich přerušovaly dějový spád, víc než na dramatický konflikt byl položen důraz na zachycení citového rozpoložení hlavních hrdinů, patetický tón veršované deklamace a poetizující stylizace lexika se vymykaly z norem dobové jevištní češtiny. Tím si T. hry komplikovaly cestu na dobové jeviště a byly také většinou chápány spíš v kontextu české preromantické poezie než v souvislosti s rozvojem dramatu a divadla. V posledních letech života se T. pokusil využít zkušeností z vrchnostenské služby v satirických hrách zachycujících (ve stopách Štěpánkových) prostředí patrimoniálních úřadů a karikujících postavy konzervativních úředníků (Zůstane při starém, Hrad a barák; obojí nedokončeno).

ŠIFRY: Fr. T., F. T., -r-. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Almanach aneb Novoročenka (1823–24); C. k. vlastenské noviny (1820); ČČM (1827–28); Čechoslav (1823); Čes. včela (1837–47); Jindy a nyní (1833); J. Jungmann: Slovesnost (1820); Květy české, pokr. Květy (1834–35); Rozmanitosti (1816–17); Vlastenský zvěstovatel (1821–22); – posmrtně: Lumír (1855); Rodinná kronika (1862); Světozor (1873). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Angelina (D 1821, prem. 1897); Der 26. Julius in Libochowic (B 1823); Virginie (D 1841); Pražané v roku 1648 (D 1848, prem. 1849). – *Souborné vydání:* Básnické spisy (nakl. I. L. Kober, 1880, 1 sv., ed. M. Turinský; úhrnné vydání dramatického a básnického díla, pořízené z větší části z rukopisné pozůstalosti). ▮ KORESPONDENCE: J. L. Turnovský: Dva listy F. T. (V. K. Klicperovi z 1823), Hlas národa 7. 2. 1897, příl. Nedělní listy; I. Klicpera: Listy některých starých českých vlastenců k V. Kl. Klicperovi (z 1825), Světozor 1877, s. 466, 478, 502; in. Františka Palackého korespondence a zápisky 2 (Palackému z 1821; 1902, s. 79, ed. V. J. Nováček); in K. A. Vinařic-

kého Korespondence a spisy pamětní 2 (Vinařickému z 1840; 1909, ed. V. O. Slavík). ▮

LITERATURA: F. Baťha: Příspěvky k životu a dílu F. T. (rkp. disertace, Filoz. fakulta UK 1938) + F. T. (1797–1852). Soupis osobního fondu (LA PNP 1968). ▮ ● ref. Angelina: F. (V. Filípek), Čes. včela 1840, s. 368; K. Sabina, Ost und West 1840, s. 37 ●; ● ref. Virginie: an. (J. Malý), Denice 1840, d. 2, s. 379; K. (F. Klutschak), Bohemia 21. 3. 1841; K. Sabina, Ost und West 1841, s. 123; Miloslav (P. M. Veselský), Čes. včela 1841, s. 212; an., ČČM 1842, s. 112 ●; an.: ref. Pražané v roku 1648, Pražský večerní list 28. 12. 1849; ● nekrology (an.): Pražské noviny 7. a 10. 9. 1852; Mor. národní list 1852, s. 299, 317; Lumír 1852, s. 816, 838, 931 ●; an.: Vzpomínka na básníka T., Lumír 1854, s. 864; an.: Tuty dny… (o hrách v pozůstalosti), Lumír 1860, s. 402; K. S. (Sabina): F. T., Růže. Almanach na r. 1860, s. 129 → Články literárnědějepisné 1 (1912, s. 192); ● ref. Pražané v roku 1648 (insc. 1867): J. N. (Neruda), Nár. noviny 25. 6. 1867 → České divadlo 3 (1954, s. 232); -k-, Čes. Thalia 1867, s. 117; an., Svoboda 1867, s. 315 (s otiskem cenzurou škrtnutých míst) ●; an.: Korespondence J. H. Pospíšila s V. Hankou a V. Pešinou (s otiskem H. dopisu o Angelině z 1821), Květy 1868, s. 358; an. (J. Barák): Vzpomínka na F. T., Svoboda 1872, s. 501; an.: F. T., Světozor 1874, s. 327; V. Zelený: Jungmann a mladí básníci doby jeho, Pokrok 28. 1. 1875; F. Chalupa: První český almanach, Světozor 1879, s. 579; M. Turinský: Život F. T., in F. T.: Básnické spisy (1880, s. 699); an.: ref. Básnické spisy, Ruch 1880, s. 453; J. Neruda: F. T., Humorist. listy 1882, s. 280 → Podobizny 2 (1952, s. 85); ● k 30. výr. úmrtí: C. Frič, Pokrok 2. 9. 1882; an., NL 5. 9. 1882; -ý, Divadelní listy 1882, s. 247 ●; J. Arbes: Palacký jako divadelní kritik, Hlas národa 5. 12. 1886, příl. Nedělní listy → Literaria (1954); Č. Ibl: Antické látky v novověkém dramatě vůbec a českém zvlášť, Lit. listy 11, 1889/90, s. 337; ● k 100. výr. nar.: -a- (F. V. Vykoukal), Světozor 31, 1896/97, s. 131; an., Besedy lidu 5, 1896/97, s. 129, 152; an., Zlatá Praha 14, 1896/97, s. 226 ●; J. Kamper: Básník Angeliny, Rozhledy 6, 1896/97, s. 577; ● ref. Angelina (insc. 1897): K. (F. V. Krejčí), Rozhledy 6, 1896/97, s. 613; -a- (F. V. Vykoukal), Světozor 31, 1896/97, s. 239; J. K. (Kvapil), Zlatá Praha 14, 1896/97, s. 238; Olga P. (Přibylová), Ženský svět 1, 1896/97, s. 121; š. (J. Kuffner), NL 23. 3. 1897; -r (R. J. Kronbauer), Hlas národa 23. 3. 1897; -a-, Lumír 1897, s. 228; K. (K. Kamínek), MR 1897, sv. 6, s. 31; F. Zákrejs, Osvěta 1897, s. 472 ●; J. L. Turnovský: T. Angelina na venkově, Hlas národa 20. 3. 1897, příl.; J. G.: F. T. Vzpomínky, Čas. Beletristická příl. … 1897, s. 30; F. Palacký in Drobné spisy 3 (1901, s. 185 posudek Angeliny v dopise Turinskému z 1821); F. L. Čelakovský in Korespondence a zápisky 1 (1907, s. 81); J. L. Fischer: F. T., Pokroková revue 10, 1913/14, s. 390; -van (J. Rydvan): 125. výr. nar., Topičův sborník 9, 1921/22, s. 281; F. Baťha: Ze styků F. T. s J. Jungmannem, F. Palackým a P. J. Šafaříkem, ČNM 1938, s. 198 + Dvě milenky F. T., Venkov 28. 4. 1940, příl. Neděle Venkova + První česká truchlohra – T. Angelina, Venkov 20. a 27. 4. 1941, příl. Neděle Venkova; J. Sajíc: F. T., sb. České umění dramatické 1 (1941); bs (B. Slavík): F. T., LidN 4. 9. 1942; R. Kryčer: Básník F. T. v Mikulově na Moravě, VVM 1952, s. 230; K. Svoboda: Pokrokový odkaz F. T., ČLit 1954, s. 111; V. Štěpánek in Počátky velkého národního dramatu v obrozenské literatuře (1959, s. 21); J. Bechyně: F. T., Kulturní měsíčník 7 (Roudnice n. Lab.) 1971, s. 21 a pokr.; L. Mašata: Švédské obležení Prahy r. 1648 v obrozenské dramatice, SPPF Ostrava, ř. D, sv. 46, 1980 (1981), č. 16; I. Slavík: Tři před Máchou, Nové knihy 1985, č. 48 + Sabina a T., Listy starohradské kroniky 9, 1986, s. 38 → obojí Tváře za zrcadlem (1996, s. 52, 55); O. Špecinger: Básník z Poděbrad, Svoboda 26. 1. 1987 + F. T., Litoměřicko 24, 1989, s. 135; všk: Básník národního obrození, Hradecké noviny 25. 3. 1994; A. Crha: Romantik osudové tragédie, Brněnský večerník 20. 2. 1997; O. Špecinger: F. T. a rok 1848, Vlastivědný sborník Podřipsko 8 (1998, s. 13); E. Mikušek: Nacionální aspekt voleb do říšského sněmu (Na příkladě doplňovacích voleb v Lovosicích), sb. Kroměříšský sněm 1848–1849 a tradice parlamentarismu ve střední Evropě (1998, s. 231); B. Plánská: Pokusy o velké české drama, sb. Jeden jazyk naše heslo buď 3. Divadlo národního obrození a jeho souvislosti (2005).

dt

Josef Ladislav **Turnovský**

* 9. 2. 1838 *Sobotka*
† 8. 2. 1901 *Královské Vinohrady* (Praha-V.)

Autor drobných próz, cestopisných črt, memoárů a biografií, překladatel divadelních her, editor spisů J. K. Tyla, kritik a publicista konzervativní orientace, herec.

Otec, nájemce hostince v Sobotce, brzy zemřel a matka, vzdálená příbuzná divadelníka J. N. Štěpánka, se podruhé provdala. T. navštěvoval triviální farní školu v rodišti, kde se pod vlivem osvíceného kaplana D. Šimůnka formovalo jeho vlastenecké cítění; přátelil se se svým soboteckým vrstevníkem, budoucím básníkem V. Šolcem, s divadlem se seznámil při produkcích kočovných loutkářů a místních ochotníků v otcově hostinci. Vyučil se kupcem v Bakově a krátce pracoval jako kupecký pomocník v Loukovci u Mnichova Hradiště a v Chrastavě, vzdělání si doplňoval soustavnou četbou. Horlivě navštěvoval představení kočujících venkovských společností, 1854 se setkal s J. K. Tylem. V Praze, kde si měl hledat

místo (1855), již vážně pomýšlel na divadelní dráhu a 1856 se připojil ke společnosti J. A. Prokopa; odtud přešel nakrátko k česko-německé společnosti K. Sternfelda, a aby se vyhnul vojenské službě, nastoupil k finanční stráži v Praze (1857–59). Nakrátko se vrátil k Prokopovi a 1860 odešel ke společnosti J. Kullase, kde hrály Tylova vdova M. Forchheimová a její sestra A. Rajská, matka Tylových dětí, s níž se 1861 oženil. Po sňatku opustil dráhu kočovného herce a pracoval jako cestující jednatel nakladatelského a knihkupeckého podniku I. L. Kober. 1862 marně usiloval o angažmá v novém Prozatímním divadle (při zkušebním vystoupení neuspěl v titulní roli Tylova Strakonického dudáka), 1864 byl sem přijat jako herec-epizodista, ale po necelém půlroce byl při redukci ansámblu propuštěn; tehdy začal z existenčních důvodů překládat a upravovat hry starších oblíbených německých a rakouských autorů (E. Bauernfeld, A. Berla, A. F. Kotzebue, J. H. D. Zschokke aj.) pro knižnice Divadelní bibliotéka a Divadelní ochotník. Pracoval pak v redakci Času, po jehož zániku 1866 se nakrátko pokusil o vlastní divadelní podnikání (nejprve si pronajal koncesi ředitelky Šmídové, pak působil jako správce společnosti Prokopovy), po nezdaru odešel 1868 s rodinou na Moravu ke společnosti A. Muška a pak ke společnosti A. Libické. Dráhu kočovného divadelníka definitivně opustil 1872, kdy se vrátil k žurnalistice: v září t. r. se stal redaktorem týdeníku Slovan, od 1873 spolupracoval se staročeským deníkem Pokrok (od 1880 byl pět let jeho odpovědným redaktorem), souběžně redigoval beletristické Zábavné listy a v 80. letech vydal několik kalendářů lidového čtení. V novinářské praxi se plně projevilo jeho tradicionalistické vlastenectví stejně jako v rozsáhlé činnosti organizační, přednáškové a vydavatelské, řízené snahou šířit osvětu v lidových vrstvách a sloužit rozvoji veřejného života národa. Angažoval se v ochotnickém hnutí a v různých spolcích (Hálek, Spolek čes. žurnalistů, Matice divadelní), řečnil na mnoha akcích, táborech lidu apod. Politicky projevoval konzervativní orientaci příslušností ke staročeské straně (1883–99 byl po F. A. Šubrtovi tajemníkem jejího Čes. klubu). 1880 stál u zrodu Ústřední matice školské, byl prvním ředitelem její kanceláře (1887–99) a od 1890 redigoval její Věstník, jako penzista nastoupil ještě (1899–1900) do redakce Hlasu národa. Pohřben byl na Vyšehradském hřbitově.

T. debutoval v časopisech Lumír a Česká Thalia články o venkovských divadelních společnostech. Také většina jeho původních beletristických prací vycházela z autentických zážitků vlasteneckého divadelníka a byla těsně spjata s životní empirií. Memoárové soubory *Z potulného života hereckého* a *Paměti starého vlastence* obsahují řadu kapitol o kočovném divadelnictví; množství konkrétních údajů a věcný popis jim propůjčuje historickou dokumentární hodnotu, kterou se vyznačují i T. výstižné portréty divadelníků (zejména oddíl *Divadelní črty* v knize *Kresby*). Další drobné prózy tohoto žánrově rozmanitého souboru mají podobu sociálního obrázku „z jezera lidské bídy“, jehož protagonisty bývají prostí, chudí, ale citově bohatí lidé (oddíl *Arabesky*), nebo cestopisné črty. V oddílu *Obrázky lázeňské* stejně jako v knížce *Putování po vlasti* a v průvodci *Z Prahy do Svatojanských proudů* se T. projevil jako bystrý pozorovatel se smyslem pro charakteristický detail. Oblíbená byla jeho komedie *Staří blázni* (podle povídky J. Štolby), vlastní historickou činohru podle místní pověsti z Ivančicka *Švédové na Moravě* následně zpracoval jako prózu. Tak jako jeho beletrie nevyrůstala z tvůrčí fantazie, tak i odborné práce o F. J. Rubešovi, dramatiku F. V. Jeřábkovi (doprovod edic jejich děl) a J. K. Tylovi nemají charakter kritickoanalytických, ale podrobných životopisných studií. Obsáhlá monografie *O životě a působení J. K. Tyla,* založená na svědectví pamětníků i na pramenných materiálech (korespondence, úřední dokumenty) a soudobých ohlasech, líčí na pozadí dobového dění a divadelních poměrů s kronikářskou zevrubností Tylův lidský a umělecký osud. T. psal též divadelní referáty a hesla pro Ottův slovník naučný. Uspořádal patnáctisvazkovou edici Spisů J. K. Tyla, k níž připojil jeho obsažnou biografii. Z pozůstalosti J. J. Stankovského doplnil a k vydání připravil dílo Kronika divadla v Čechách. T. beletristické i odborné práce byly prodchnuty ve své době už poněkud staromilným vlastenectvím. – Jako překladatel je uváděn u deseti populárních románů pro ženy od E. Marlittové (nakladatelství Al. Hynek 1905–13), jeho autorství je však velmi nepravděpodobné.

ŠIFRY: J. L. T., r., -r., -ský, T., ý., -ý, -ý. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Almanach Matice divadelní… (1881, ed. J. J. Stankovský: Kronika divadla v Čechách, i sep.); Čas (1864–66); Čes. Thalia (1867, 1870); Čes. Thalia

(1888–90); Čes. noviny (1881, řeč při oslavě 100. výr. nar. B. Bolzana); sb. Čeští spisovatelé českým dělníkům národním k 1. máji 1898; Divadelní listy (1880–82); F. J. Jeřábek: Dramatické spisy (1883); F. J. Rubeš: Spisy 2 (1894, F. J. R., nástin životopisný, 1895 sep.); Hlas národa (1886–1900); J. K. Tyl: Strakonický dudák (b. d., 1898); Kalendář českožidovský; Kalendář Koruny české (1880); Květy (1892); Lumír (1867); Mor. orlice (Brno); alm. Na pomezí (Teplice 1885); Národ (1864–66); Nár. listy (1884–91); roč. O bídě lidské (1889–90); Osvěta (1886–1901); Paleček (70. a 80. léta); Památník soboteckých a okolních rodáků (1882); Pokrok (1873–86, divad. ref.); Slovan (1872–76); Světozor (1886–89); Thalie (1896–98); Vánoční album (1882); Věstník Ústřední matice školské (1890–1901); sb. Vzpomínky na paměť třicetileté činnosti Umělecké besedy 1863–1893 (1894, o F. V. Jeřábkovi); sb. Za praporem sokolským (1887); Zábavné listy (1879–95); Zlatá Praha (1886–98). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře:* Staří blázni (D 1873, podle P J. Štolby); Švédové na Moravě (P 1874); O životě a působení J. K. Tyla (1881; 1892 přeprac. vyd. s tit. Život a doba J. K. Tyla, in Spisy 15, i sep.); Z potulného života hereckého (vzpomínky, 1882); Povídky a humoresky (1883); Putování po vlasti (1883); Z naší doby (PP 1884); Kresby (PP 1887); Paměti starého vlastence (b. d., 1901). – *Překlady a adaptace:* (hry:) T. Megerle: Urozená dáma a dívka z lidu aneb Nový Monte Christo ženského pohlaví (b. d., 1. pol. 60. let) + Vesničané (1874, dle G. Sand); E. Bauernfeld: Domácnost a romantika (1864); L. Feldmann: Třešně (1866); L. Angely: Řemeslnická merenda (1868); A. Cosmar: Tři ženy najednou (1869, dle E. Scribea); M. Moltke: Srdce babičky (1869, dle franc.); M. E. G. M. Théaulon de Lambert: Královský panoš (1870); A. Kotzebue: Zmatek nad zmatek (1870) + Nevinní viníci aneb Žena v prodeji (1871) + Čtveráctví panoše (1872); J. N. Nestroy: Zlý duch Lumpacivagabundus (1871); A. Berla: Český veterán (1872); an.: Kejklíř (1872, dle něm.); L. S. Mercier, W. Vogel: Octář aneb Světa lesk, pouhý dým (1872); J. H. D. Zschokke: Krásná Sidonie (1873); A. Bergen: Vražda na uhelném trhu (b. d., 1874); V. Herzenskron: Dívka je to, a ne chlapec (1874, dle franc.); F. Kaiser: Dělníkova milenka (1874); É. Souvestre, E. Devrient: Fabrikant (1874); J. N. Štěpánek: Pivovar v Sojkově (1874); A. Wilhelmi: Hezká sestra (1874); Clauren (C. G. S. Heun): Střelec král aneb Výroční slavnost v Mudrákově (1875); O. Ludwig: Dědičný polesný (1875); A. G. Müller: Velké děti (b. d., 1877); (próza:) G. Ferry, F. Hoffmann: Zlaté údolí (1874). – *Ostatní práce:* František Palacký, jeho život a působení (1876, an.); Královský hrad pražský (1885); Z Prahy do Svatojanských proudů (1889); Arcivévoda Albrecht † (b. d., 1895, an.). ▮ SCÉNICKY. *Hra:* Švédové na Moravě (1870). – *Překlad a úprava:* E. Bauernfeld: Sňatek pro statek aneb Láska v deníku (1863). ▮ REDIGOVAL *periodika:* Slovan (1872–76), Zábavné listy (1879–95), Pokrok (1880–85, odpovědný red.), Věstník Ústřední matice školské (1890–1900); *kalendáře:* Kalendář Koruny české (1880–85), Velký pražský kalendář (1884–88), Občanský kalendář Koruny svatováclavské (1888), Pražský kalendář pro lid český na rok 1889. ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Almanach Matice divadelní k slavnému otevření Národního divadla (1881, s J. V. Fričem); alm. Za praporem sokolským (1887); J. K. Tyl: Spisy (Al. Hynek, 1888–92, 15 sv.; pravděpodobně i Sebrané spisy, I. L. Kober, 1867–68, 4 sv., an., a 1870–82, 17 sv., an.). ▮

LITERATURA: K. Bílek: J. L. T. (1838–1901). Soupis osobního fondu (LA PNP 1975). ▮ F. Schulz: ref. O životě a působení J. K. Tyla, Osvěta 1881, s. 760; ● ref. Z potulného života hereckého: C. Moudrý, Divadelní listy 1882, s. 109; F. V. Vykoukal, Květy 1882, d. 1, s. 369; Str. (L. Stroupežnický), Lumír 1882, s. 384 ●; J. Neruda: J. L. T., Humorist. listy 1883, s. 330 → Podobizny 2 (1952, s. 202); ● ref. Povídky a humoresky: Em. M. (Miřiovský), Lumír 11, 1882/83, s. 432; F. V. Vykoukal, Květy 1883, d. 2, s. 374; J. F. Vrba (F. Dlouhý), Lit. listy 1883, s. 155 ●; E. M. (Miřiovský): ref. Putování po vlasti, Lumír 11, 1882/83, s. 496; ● ref. Z naší doby: F. V. Vykoukal, Květy 1884, d. 1, s. 501; J. F. Vrba (F. Dlouhý), Lit. listy 1884, s. 56; E. Miřiovský, Lumír 1884, s. 144 ●; ● ref. Kresby: A. F. Tichý (F. Dlouhý), Lit. listy 8, 1886/87, s. 352; B. Č. (Čermák), Hlas národa 18. 9. 1887, příl. ●; -k: ref. Paměti starého vlastence, Zvon 1, 1900/01, s. 71; ● k šedesátinám: R. J. Kronbauer, Hlas národa 8. 2. 1898; an., Zlatá Praha 15, 1897/98, s. 168 ●; ● nekrology: R. J. Kronbauer, Hlas národa 10. 2. 1901, příl.; -e, Zvon 1, 1900/01, s. 251; L. Grossmannová Brodská, Ženské listy 1901, s. 48 + Jitřenka (Polička) 1901, zábavná část s. 37, 41; an., Věstník Ústřední matice školské 1901, s. 14 ●; R. J. Kronbauer: Starý vlastenec, Máj 4, 1905/06, s. 793; V. J. Kosnar: Z mého archivu 1–7 (dopisy různých pisatelů T.), Venkov 1. 6. – 10. 8. 1911; L. Grossmannová Brodská: k 25. výr. úmrtí, Naše kniha 1926, s. 26; M. Hýsek: J. L. T., sb. Čtyři ze Sobotky (1937); m. n. (M. Novotný): k 100. výr. nar., LidN 9. 2. 1938; F. Hampl: Láska starého vlastence, Zvon 39, 1938/39, s. 561 a pokr. → Poznamenaní (1940) a Z bouřného času (1955; přeprac. vyd. 1966); A. Salava: Zapomenutý vlastenec, Knihy a čtenáři 6, 1945/46, s. 239; A. Havel: J. L. T. a Bakov nad Jizerou, Zpravodaj Šrámkovy Sobotky 1968, č. 2; B. Žemlička: Ještě o odhalení pomníku Václava Šolce (s proslovem pravděpodobně J. L. T. z 1880), tamtéž 1971, č. 3–4; M. H. (Hejnová): Dva ze Sobotky, tamtéž 1982, č. 1; V. Kovářík in Slavní a zapomenutí (1983, s. 245); K. Bílek: Zapomenutý starý vlastenec, Listy starohradské kroniky 1988, č. 1 + (šifra K. B.) Starý vlastenec, Kmen 1, 1988, s. 2; (jan.): J. L. T., Mladá fronta 18. 2. 1989, příl.; J. Moravcová: Manželství „muže ve stínu“, Vlasta 1996, č. 27 → Lásky, svatby a zálety slavných (2001); J. Pazderníková: Sociální postavení českých herců ve 2. polovině 19. století, Documenta Pragensia 16, 1998, s. 79; ● k 100. výr. úmrtí: F. Černý, Právo 1. 2. 2001; an., Zpravodaj Šrámkovy Sobotky 2001, č. 1 ●.

eš

Tvar

1927–1932

Revue mladé generace katolických spisovatelů a kritiků začleňující se úsilím o uměleckou náročnost mezi významné časopisy z přelomu 20. a 30. let.

Podtitul: 1927 (roč. 1) Literární a umělecký měsíčník; 1928–32 (roč. 2–4) Měsíčník pro umění a kritiku. – *Redaktoři:* 1927 (roč. 1) B. Fučík, M. Dvořák, J. Zatloukal; 1928 (roč. 2) B. Fučík, M. Dvořák, A. Vyskočil; 1929 (roč. 3) a 1931/32 (roč. 4) B. Fučík s red. kruhem. – *Vydavatel:* 1927–29 (roč. 1–3) s výjimkou 1. č. roč. 1 (F. Vavřík) neuváděn (vedeny pouze tiskárny: F. Vavřík a V. Chlanda, Břeclav, zhruba od poloviny 3. roč. Typus, Praha-Smíchov); 1931/32 (roč. 4) vydavatel, též odp. redaktor a tiskař Vl. Vokolek, Pardubice. – *Periodicita:* měsíčník, vždy 10 čísel ročně; z toho 1927 (roč. 1) dvojčísla 5–6, 9–10; 1928 (roč. 2) dvojčísla 4–5, 7–8; 1929 (roč. 3) kromě č. 1 dvojčísla; 1931/32 (roč. 4) dvojčísla 1–2, 3–4, dále trojčísla.

V čele T. stál po celou dobu jeho existence B. Fučík, který úzce spolupracoval se svými přáteli z mladé nastupující generace katolických spisovatelů, zejména se svými západomoravskými krajany M. Dvořákem a R. Černým; někteří ze zakladatelů T. tehdy ještě studovali vysoké školy (M. Dvořák, J. Zatloukal, Fučík získal 1927 doktorát). Spolu s těmito nejmladšími autory se významně na T. podíleli generačně starší A. Vyskočil a také J. Strakoš (tehdy profesor arcibiskupského gymnázia v Kroměříži), jenž podstatně přispíval k ideovému profilování časopisu důrazem na duchovní podstatu tvorby. V T. se zprvu uplatnilo i několik autorů z nedávno zaniklého břeclavského časopisu Fujara, zaměřeného spíše regionálně a na česko-slovenskou spolupráci (1926 vycházel v téže břeclavské tiskárně jako záhy nato T.): byli to zvláště K. Nekula, mj. autor programového prohlášení T. v 1. č. úvodního roč., a J. Zatloukal, dále též J. Sekera (i pseud. J. S. Starkoč) aj. Katolická orientace časopisu se vyhranila od 2. roč.; především však T. od svého založení akcentoval umělecký tvar (postuloval „čistotu tvaru“) a uměleckou hodnotu vůbec. Průběhem doby měnil T. tiskárny a místa vydávání, jeho redakci obstarával Fučík ve svém pražském bytě. Časopis od počátku zápasil s vnějšími (hospodářskými) těžkostmi, 1930 a částečně 1931 nastala ve vydávání pauza, 4. roč. vycházel se zpožděním. Po zániku T. redigoval Fučík od 1933 Listy pro umění a kritiku, v nichž publikovala i řada přispěvatelů T.

Základní podobu T. utvářel B. Fučík spolu s katolicky orientovanými kmenovými přispěvateli, časopis se však otevíral i tvůrcům odlišných postojů. Redakce také zdůrazňovala, a to i v reakcích na kritické ohlasy (T. byl mj. vytýkán kult O. Březiny, J. Demla a J. Durycha), že T. „je měsíčník pro umění a kritiku, kteréžto věci jsou svézákonné a podle našeho přesvědčení ani katolické, aniž také jiné…“ (2. roč.). V T. se vyhranil polemický vztah ke všemu „oficiálnímu“ v literatuře a umění, což v pojetí redakce znamenalo zejména odmítání poetismu, vůdčího básnického proudu, a také čapkovského pragmatismu jakožto sporných a jednostranných uměleckých i životních postojů. Přesto se T., veden smyslem pro estetickou hodnotu, projevoval v jednotlivých konkrétních případech dosti tolerantně a nedogmaticky: uváděl např. právě díla čelných představitelů poetismu V. Nezvala (posuzovaného v T. se snahou o objektivitu) a V. Vančury (kritikou zde vysoce ceněného), později (4. roč.) i drobné příspěvky J. Seiferta; na druhé straně dovedl být kritický k ideově spřízněným tvůrcům (např. k Durychově poezii). Postupně, hlavně od 2. roč., se proměňovala skladba časopisu, zvyšovala se úloha kritické a teoretické části, v beletrii (ve 3. a 4. roč. i v kritice) vzrůstal podíl překladové literatury. – *Poezii* zveřejnili v 1. roč. autoři, kteří s výjimkou M. Dvořáka, A. Vyskočila, J. Zahradníčka a Slováka E. B. Lukáče do následujících ročníků již básněmi nepřispěli: Z. Bár, J. Bartuška, K. Bodlák, J. Dvořák, B. Fučík, J. Chaloupka, K. Nekula, J. Ošmera, J. Šnobr, dále jeden z tehdejších nejčastějších přispěvatelů J. Zatloukal, též Slovák J. Š. Bálent; dalšími autory poezie v roč. 2–4 byli: J. Durych, F. Halas, M. Holas, J. Hora (4. roč.), J. Horník, A. Kostohryz, J. Landa, V. Nezval, V. Renč, B. Reynek, J. Seifert (4. roč.), F. A. Springer, Z. Vavřík, V. Závada. V širokém autorském záběru byli uváděni cizí básníci, zejména západoevropští, ale také polští, ruští, slovinští aj.: Ch. Baudelaire, W. Blake, T. Corbière, J. Donne, S. George, J. W. Goethe, N. Gumiljev, H. von Hofmannsthal, F. Hölderlin, L. Hughes, G. K. Chesterton, J. S. Chocano, M. Jacob, F. Jammes, J. Joyce, N. Kljujev, S. Klyčkov, J. Moréas, G. Pascoli, J. Rictus, R. M. Rilke, J. A. Rimbaud, C. Sandburg, P. B. Shelley, R. Schaumann, L. Staff, W. Stevens, N. Tichonov, J. Tuwim, P. Verlaine, E. Zegadłowicz, O. Župančič aj., též byly publikovány

ukázky z americké národní poezie (kovbojská píseň) a z baškirské poezie. Texty překládali: J. Alda, O. F. Babler, F. Bíbl, M. Dvořák, O. Fischer, J. Hořejší, S. Kadlec, M. Marčanová, V. Nezval, V. Renč, E. A. Saudek, F. Sedláček, J. Seifert, J. Skalický, A. Vaněček, A. Vyskočil, J. Zahradníček, J. Závada. Stejně jako v poezii i v *próze* usilovala redakce o kvalitní výběr, rovněž zde se postupně měnil kádr přispěvatelů. Reprezentativním prozaikem T. se stal J. Čep, publikující ve všech ročnících; vedle něho přispěli do 1. roč.: J. Horák, F. Kovárna, A. Plichta, J. Rybák, J. Sekera (i pseud. J. S. Starkoč), K. Schulz, J. Skaláková; do 2.–4. roč.: J. Deml, J. Durych, M. Dvořák, J. Heyduk, P. Kytlicová, V. Nezval, B. Reynek, V. Vančura. Překladová próza se objevila již v 1. roč.; např. byl uveden v překladu J. Strakoše J. Cocteau, J. Skalákové F. Kafka, A. Skoumala W. B. Yeats aj. Významné místo zaujali cizí prozaici v roč. 2–4: V. Azov, G. Bernanos, A. Bertrand, P. Claudel, Th. Dreiser, Alain-Fournier, V. García Calderón, S. George, J. Giono, J. Green, A. Hartley, S. Hudson, W. H. Hudson, M. Jacob, M. Jouhandeau, J. Joyce, Ch. Lamb, D. H. Lawrence, J. Lebrau, K. Mansfieldová, P. Pavlenko, B. Pilňak, Platon, A. Remizov, R. M. Rilke, M. Schwob, J. Tuwim, V. Woolfová, E. Zegadłowicz; autory překladů byli: O. F. Babler, A. Bareš, J. Čep, H. Duxová, J. Franz, J. Lipanský, B. Mužík, V. Renč, B. Reynek, F. Sedláček, A. Skoumal, F. Stiebitz. Mimoto vedle převažující novodobé prózy byly otištěny ukázky z barokních homiletiků (D. I. Nitsch, M. Tanner). Profil *kritické a teoretické části* listu, jejíž význam a rozsah průběhem doby stoupal, spoluurčovali s B. Fučíkem hlavně M. Dvořák, pak A. Vyskočil a J. Strakoš, vedle nich měla jistý podíl řada dalších autorů. Fučík hned v 1. roč. vstoupil do polemiky s pragmatismem a relativismem bratří Čapků (Dramatické řemeslo) a ostře odmítl kritický eklekticismus F. Götze (recenze knihy Jasnící se horizont); v polemice s Götzem a jeho hodnocením J. Durycha vznikla také Strakošova analytická studie Na obranu Durychovy religiozity. Fučík v T. osvědčil rozsáhlý rejstřík teoretických a kritických zájmů, např. se zabýval dramatickou tvorbou E. Konráda (roč. 1), Vančurovým dramatem Učitel a žák (roč. 2), metaforikou v poezii O. Březiny (roč. 2), poezií F. Halase (roč. 4) i obecnou problematikou asonance a rýmu (roč. 3), svoji estetickou teorii formuloval ve stati Umění funkční (roč. 1). V centru pozornosti M. Dvořáka bylo dílo O. Březiny a J. Demla, dále se věnoval tvorbě J. Durycha, V. Nezvala, J. Čepa, psal o Šaldově pojetí díla J. Hory, o koncepci „čisté poezie“ H. Bremonda aj. A. Vyskočil zde publikoval svoje zásadní pojednání Řád poezie a řád prózy (roč. 2), podnětná byla jeho stať upozorňující na úskalí Durychovy poezie (roč. 4). Přispěli sem dále R. Černý (např. studie Slovo jako prostředek a cíl), J. Čep (např. o G. Bernanosovi), z nejmladších kritiků J. Franz, mj. analýzou poezie K. Biebla a kritickou, nicméně objektivně hodnotící studií o V. Nezvalovi (roč. 4). Od 2. roč. v T. tiskli i představitelé starší generace katolických spisovatelů J. Durych a J. Deml (úvahy o Březinovi aj.). Dále zde stati zveřejnili P. Eisner, O. Fischer, Z. Kalista, O. Králík, E. A. Saudek a také V. Vančura (O společenské funkci umění, roč. 4). V kritice a teorii se T. též opíral o práce cizích autorů; O. F. Babler přeložil příspěvek R. Borchardta (Z hovoru o tvarech) a studie S. Brzozowského, A. Vyskočil Literární šplechty E. A. Poea, O. Králík studii S. Zweiga o F. M. Dostojevském, vyšly překlady (an.) statí S. Mallarméa, M. Jacoba (O básni v próze) aj. – Autory příspěvků v rubrice *Poznámky,* jež přinášela recenze, úvahy, polemiky a menší stati (v roč. 1 např. J. Strakoš o polských podnětech literární teorii, v roč. 2 O. F. Babler o S. Georgeovi a ideji tvaru, M. Dvořák k šedesátinám F. X. Šaldy, v roč. 3 R. Černý o statistické estetice aj.) byli: od 1. roč. zejména B. Fučík (i šifry B. F., Baf.), M. Dvořák (i šifry md., M. D.), J. Strakoš (i šifra J. S.), A. Vyskočil, dále O. F. Babler, J. Čep (i šifra J. Č.), R. Černý, J. Deml, E. Frynta, B. Mužík, E. A. Saudek, A. Skoumal (i šifra A. S.), J. Zahradníček; jednotlivě také A. Plichta a J. Zatloukal (roč. 1), B. Mathesius (roč. 2), J. Franz (i šifra jfz.), A. Kostohryz a tehdy zesnulý V. J. Průša (roč. 4). – Jen občas se v T. objevily ilustrace, např. ve 4. roč. jako volně vložené přílohy (V. Sedláček, O. Stritzko, Voj. Vokolek). – Při časopisu vycházela Edice Tvar, orientovaná na prezentaci tvorby spolupracovníků T. (mj. 1928 studie M. Dvořáka Tradice díla Otokara Březiny).

LITERATURA: Z. Bár: Nové časopisy, Kritika 1927, s. 77; ill (A. Novák): T. …, LidN 31. 5. 1927; mj. (M. Jirko): Dva nové ročníky, Čes. slovo 26. 1. 1928; ne (A. Novák): Měsíčník T., LidN 4. 5. 1928 + (šifra zsl.) Dvojsešit Tvaru, LidN 29. 11. 1929; B. V. (Václa-

vek): Časopisy, Index 1929, č. 12; J. B. Čapek: Nutnost názorové revize v mladé generaci, Přítomnost 1929, s. 611 (k tomu V. V. Štech, tamtéž, s. 702; S., tj. A. Skoumal, Tvar 1929, s. 401); P. Fraenkl: T., RA 5, 1929/30, s. 334; Aš. (A. Bareš): T. ..., Venkov 29. 4. 1931; ill (A. Novák): T. ..., LidN 10. 5. 1931 + (šifra ne) Poezie a T., LidN 18. 12. 1931; kri (Z. Kriebel): Revue, Středisko 2, 1931/32, s. 239; J. Ošmera: Literární Břeclav, sb. Jižní Morava 1973, sv. 9, s. 195; L. H. Augustin (L. Hlaváček): Časopis T. z let 1927–32, Tvar 1992, č. 26; B. Fučík: Kritik života a umění (o M. Dvořákovi, též o T.), in Setkávání a míjení (1995, s. 259); L. Soldán: Jsme skoro všichni kolem T. stejného kořene..., Host 1995, s. 104, 161 + Mladí katoličtí kritici z čas. T., sb. 24. Mikulovské sympozium. Kulturní periodika na Moravě, 1997, s. 133 + Vančura mezi katolíky..., Tvar 1998, č. 16; V. Binar, M. Trávníček in B. Fučík: Kritické příležitosti 1 (1998); L. Soldán in ed. Miloš Dvořák – literární kritik, historik a básník (2005).

ls, et

Tvář

1936

Literární časopis pro mladé autory.

Podtitul: Literární měsíčník mladých. – *Redaktor:* J. G. Novotný s red. kruhem. – *Majitel a vydavatel:* J. G. Novotný, Praha. – *Periodicita:* měsíčník, vyšla pouze dvě čísla.

Úvodní prohlášení redakce vycházelo z přesvědčení, že bezproblémovost soudobé společnosti je jen zdánlivá, neboť po revizi starých hodnot a po hledání nových možností v nejrůznějších oblastech životních projevů nastává období přinášející novou problematiku, o jejíž tvůrčí zvládnutí se mladí mají pokusit bez okázalosti. T. chtěla zachytit tuto snahu mladé literární generace v současném světě.

Úzký okruh mladých autorů T. tvořili převážně vysokoškolští studenti, začínající literáti, publikující zatím většinou jen časopisecky a knižně debutující v následujících několika letech. Je pro ně charakteristická kritická odtažitost od současného stavu společnosti i kultury a literatury, vnímaného jako stagnace a tápání, jako výsledek neuskutečněných myšlenek, které měly změnit poválečný svět (rovnoprávnost a svoboda všech lidí), s čímž souvisí i rozpačitost mladých a literatury, vyjadřující bezradnost doby (článek A. Pospíšilové Na cestu). Otázkou existence umění, zvláště literatury, jejímž úkolem není zachytit tuto roztěkanost a bezradnost ani předložit jakýkoli program, neboť umění musí být neslužebné a je nadosobní, se zabývala stať K. Brušáka Uprostřed noci, spíše na východ; spolu s úvahou K. Bednáře (pseud. Prokop Kouba) Mládí a svět o postavení mladého člověka ve světě tvořila názorovou páteř T. Časopis uveřejnil příspěvky generačně, názorově a umělecky spřízněných autorů, vyjadřujících existenciální prožitek; *poezii* publikovali K. Bednář (pseud. Prokop Kouba), K. Brušák, L. Čivrný, I. Magdón, J. G. Novotný, J. Orten, A. Rys, L. Sova, též R. Fabry (slovensky); *prózu* V. Barčík, K. Brušák, B. Březovský, J. Drda, Z. Jerman, K. Marin, A. Rys; *divadelní skeč* K. Bednář (pseud. Prokop Kouba); *překlady veršů* (F. García Lorca) I. Bart. *Referáty o knihách* nejmladších autorů v recenzní rubrice byly anonymní nebo podepsány P. K. (tj. K. Bednář). – V dalších číslech redakce zamýšlela uveřejnit příspěvky mladých zahraničních autorů (jugoslávských, sovětských a německých, žijících v Československu), s nimiž navázala kontakt. Plánovaná knižní edice Tvář vypsala soutěž na dvě sbírky básní a jednu prózu debutujících autorů.

LITERATURA: an.: Kulturní zápisník, Groš 1936, č. 43; vč (V. Černý): T. se jmenuje..., LidN 11. 10. 1936; sl. (J. Strnadel): „T."..., Ranní noviny 14. 10. 1936; J. P. Lang: Jedna tvář a znovu aktivisté (Glosa k básnickým pueriliím a dva nové časopisy), U 1936, s. 377; an.: „T." mladé literatury, Tvorba 1936, č. 43.

vs

Tváří k vesnici

1936

Sborník ruralistických próz, poezie a příspěvků věnovaných ruralismu jako literárnímu směru i životnímu nebo filozofickému postoji.

Sborník redigovaný J. Čarkem představil tvorbu básníků, prozaiků, teoretiků i kritiků ruralismu, literárního hnutí, jež se formovalo již v průběhu 20. let, kdy jeho propagátorem a teoretikem v širším pojetí kulturně-osvětovém byl A. Matula a kdy tento proud začal krystalizovat na stránkách revue Sever a Východ. Zcela již cílevědomou kolektivní prezentací ruralismu byl sborník Básníci selství (1932), uspořádaný J. Knapem a seznamující souborem portrétních studií s hlavními představiteli

této orientace (v přehledu též s obdobnými tendencemi na Slovensku). Realizaci sledovaných záměrů sloužila od 1935 knižnice Hlasy země, redigovaná J. V. Sedlákem v nakladatelství Novina. Vydán v témže nakladatelství, navazoval sborník T. k v. na tyto aktivity. Podle úvodních redaktorových slov zde nešlo o manifestaci programu, který má být teprve naplňován, nýbrž „o setkání a sblížení spisovatelů, kteří ve svých srdcích zůstávají věrni vesnici a zemi", tedy v podstatě o přehled již vykonané cesty; v opozici k avantgardním směrům, k „reklamním bubnům Prahy", se tito autoři vraceli k bohatým inspiračním zdrojům českého venkovského života.

První oddíl s ukázkami beletristické tvorby, kritikou vesměs hodnocený jako málo reprezentativní nebo přímo slabý, přinesl prózu F. Křeliny, úryvky z románů J. Koudeláka, F. V. Kříže a F. Neužila, básně J. Berky, J. Čarka a F. Lazeckého. Směřování, ideologii a umělecké krédo hnutí výrazněji prezentoval druhý oddíl s teoretickými a historickými, někdy i značně proklamativními úvahami. J. Knap (*Půda a české písemnictví*) vystoupil s pojetím „selství jako strážce ducha národa, jeho mravních hodnot" a sledoval kult půdy v české literatuře zejména před 1. světovou válkou, hlavně u J. Holečka, F. X. Šaldy a J. Matějky. Vztah k půdě zde zahrnuje vztah k vlasti a v novějším umění se přímo slučuje se vztahem k Bohu; je tu jakási nekončící posloupnost, „živý kruh předků, spojených s hroudou… připoutává vesnici k věčnosti". S Knapovými myšlenkami korespondující úvaha J. V. Sedláka (*Člověk země*) byla pokusem o jakési sociologické, leč silně idealizované vymezení selství: „člověk země" je sociální typ svého druhu, je to člověk harmonický, který je zakotven ve „vyšší zákonitosti přírody, země i nebes", jeho citový vztah k půdě podmiňuje jeho vztah k celé zemi a k národu. R. I. Malý (*Město a venkov, urbanismus a ruralismus*), spojující filozofující reflexe s imperativními výzvami, hlásal návrat k venkovské tradici, jenž má být uvědomělou reakcí proti duchu „zkaženosti a vyprahlosti", do nichž zavedl literaturu moderní život, především městský. Návrat k venkovu je návratem k realismu, jemuž Malý postupně přisuzuje atributy konkrétní, totální a posléze náboženský. A. Matula, jehož stať *Tváří k vesnici* dala sborníku název, reflektoval problematiku jak teoreticky, tak zejména z hlediska svých lidovýchovných snah, zahrnujících kulturní cíle (mj. budování veřejných venkovských knihoven) a zároveň postulujících nároky na ruralistickou tvorbu a její orientaci na tradiční hodnoty venkova. Realističtěji nahlížel současnou situaci venkova F. Křelina (*Duchovní tvář dnešní české vesnice*): vesnice se stává v kulturním i společenském ústrojenství spíše městskou periferií, ztrácí také svoji největší duchovní oporu – víru v Boha, opouští tradice. Ruralistická literatura by měla tyto proměny zpodobovat a zároveň se také podílet na mravně obrodných snahách. R. Habřina (*Čeští ruralisté*) podal přehled meziválečné ruralistické literatury (částečně i jejích předchůdců); starší generaci zastupují zvláště J. Marcha, V. Martínek, A. Matula, J. V. Sedlák a J. Vrba, mladší, „eruptivnější" generaci J. Čarek, J. Knap, F. Křelina, z Moravy J. Čep (s jistou výhradou jeho specifičnosti jako básníka, který „zná venkov veskrze zduchovělý") a J. Koudelák, ve Slezsku A. C. Nor, z dalších F. V. Kříž, F. Neužil, V. Prokůpek, J. Spáčil. – Třetí oddíl uvedl v překladu stati cizích autorů o problematice selství a venkova v několika zahraničních literaturách: francouzské (L. Hirsch), jihoslovanských (B. Borko), německé (K. Schulz), norské (J. A. Dale) a ruské (K. A. Čcheidze).

LITERATURA: ● ref. T. k v.: V. Černý, LidN 1. 3. 1937; H. (R. Habřina), Kolo 1937, s. 47; V. Cháb, Čin 1937, s. 18; Akz. (A. Kostohryz), Rozhledy 1937, s. 39; kn (K. Nový), Panoráma 1937, s. 89; V. Renč, Tak 1937, s. 31; B. Václavek, U 1937, s. 172 → Kritické stati z třicátých let (1975) ●; J. Čarek: Hlas půdy v novější české literatuře, in O životě a literatuře (1941, s. 48); J. Š. Kvapil in Venkov v současné české literatuře (1944); J. Šimůnek in Ruralisté z Českého ráje (1993, s. 20).

ls, et

Tvorba

1925–1991
1. 1925–1938, 2. 1945–1952 a 1957–1962,
3. 1969–1991

1.
Časopis pro literaturu a kritiku, od roku 1929 kulturněpolitický týdeník obracející se hlavně ke komunistickým intelektuálům a dělnictvu a pěstující kulturní problematiku jako průvodní jev politických událostí, nejvýrazněji prostřednictvím polemik o charakter levicově orientovaného umění a kritiky.

Podtitul: 1925/26 (roč. 1) Čtrnáctideník pro kritiku a umění; 1927/28 (roč. 2) List pro literární, politickou a uměleckou kritiku; 1928/29–1938 (roč. 3–13) Týdeník pro literaturu, politiku a umění; na obálkách a tit. listu ke kompletnímu ročníku jinak: 1929–32 (roč. 4 od sv. 2 – roč. 7) List pro literaturu, politiku a umění. – *Redaktoři:* 1925/26 (roč. 1) O. Fischer, F. Götz, F. X. Šalda, K. Teige; 1927/28 (roč. 2) red. rada: F. X. Šalda, B. Mathesius, J. Fučík; 1928/29 (roč. 3) J. Fučík, J. Hora, F. Němec; 1929 (roč. 4, 2 sv.) J. Fučík, F. Němec; 1930 (roč. 5) J. Fučík, J. Krejčí, L. Novomeský, E. Urx; 1931 (roč. 6) J. Fučík, K. Konrad; 1932 (roč. 7) K. Konrad, L. Novomeský, J. Fučík, Z. Kalandra, J. Weil; 1933 (roč. 8) J. Fučík, Z. Kalandra, M. Krejcarová (Jesenská), L. Štoll, J. Weil; 1934 (roč. 9) J. Fučík, K. Konrad, J. Rybák; 1935 (roč. 10) K. Konrad, J. Rybák, Z. Kalandra; 1936 (roč. 11) J. Fučík s red. kruhem; 1937 (roč. 12) L. Štoll s red. kruhem; 1938 (roč. 13) J. Fučík. – *Odpovědní redaktoři:* 1925/26 (roč. 1) R. Škeřík; 1927/28 (roč. 2) B. Mathesius; 1928/29–1930 (roč. 3–5) J. Fučík; 1931 (roč. 6) do č. 32 J. Fučík, od č. 33 V. Borek; 1932 (roč. 7) do č. 41 V. Borek, od č. 42 J. Weil; 1933 (roč. 8) do č. 25 J. Weil, od č. 26 L. Štoll; 1934 (roč. 9) L. Štoll; 1935 (roč. 10) K. Beer (Konrad); 1936 (roč. 11) do č. 33 K. Beer (Konrad), od č. 34 B. Laštovička; 1937 (roč. 12) do č. 13 B. Laštovička, od č. 14 L. Štoll; 1938 (roč. 13) L. Štoll. – *Vydavatel:* 1925/26 (roč. 1) Symposion; 1927/28 (roč. 2) R. Rejman; 1928/29 (roč. 3) F. X. Šalda; 1929 (roč. 4) sv. 1 do č. 2 F. X. Šalda, č. 3–11 J. Hora, od č. 12 J. Fučík, sv. 2 J. Fučík, nakladatel K. Borecký, Praha-Karlín; 1930–31 (roč. 5–6) J. Fučík, nakladatel K. Borecký, Praha-Karlín; 1932 (roč. 7) do č. 41 J. Fučík, nakladatel K. Borecký, Praha-Karlín, od č. 42 J. Weil, Praha-Kobylisy; 1933 (roč. 8) do č. 25 J. Weil, Praha-Kobylisy, od č. 26 L. Štoll, Praha-Vinohrady; 1934 (roč. 9) L. Štoll, Praha-Vinohrady; 1935 (roč. 10) K. Beer (Konrad); 1936 (roč. 11) do č. 33 K. Beer (Konrad), od č. 34 B. Laštovička; 1937 (roč. 12) do č. 13 B. Laštovička, od č. 14 L. Štoll; 1938 (roč. 13) L. Štoll; Praha. – *Majitel:* 1928/29 (roč. 3) F. X. Šalda; 1929 (roč. 4) sv. 1 do č. 2 F. X. Šalda, č. 3–11 J. Hora, od č. 12 J. Fučík, též sv 2.; 1930–38 (roč. 5–13) J. Fučík. – *Periodicita:* první 2 roč. nepravidelně jako čtrnáctideník resp. měsíčník, ke konci obou roč. s víceměsíčními prodlevami, od roč. 3 týdeník; 1925/26 (roč. 1) 13 čísel (2 dvojčísla) od října do července (prvních 9 jako čtrnáctideník, poslední 4 čísla v dubnu, květnu a červenci); 1927/28 (roč. 2) 10 čísel (2 dvojčísla), prvních 6 od ledna do června, další v říjnu a prosinci 1927, závěrečné dvojčíslo v květnu 1928; 1928/29 (roč. 3) 1x týdně 10 čísel od 4. 11. 1928 do 5. 1. 1929; 1929 (roč. 4) 1x týdně ve dvou etapách: 18 čísel od 12. 1. do 6. 7., poslední 2 dvojčísla vydána s dvoutýdenním, resp. desetitýdenním zpožděním kvůli finanční nouzi, dalších 24 čísel (označených od č. 1) 1x týdně od 17. 7. do 24. 12.; 1930–31 (roč. 5–6) 52 čísel od ledna do prosince; 1933 (roč. 8) 45 čísel do 9. 11, poté T. na šest měsíců soudně zastavena; 1934 (roč. 9) 33 čísel od 17. 5. do 29. 12.; 1935–36 (roč. 10–11) 52 čísel od ledna do prosince; 1937 (roč. 12) 53 čísel od ledna do prosince; 1938 (roč. 13) 41 čísel od 7. 1. do 14. 10. Od 1929 (roč. 4) byla průměrně třetina čísel (1930–33 téměř polovina, 1932 více než polovina) každého roč. konfiskována, a vycházela proto ve 2., opraveném vydání.

Časopis založili F. X. Šalda a O. Fischer (vymyslel název) po odchodu R. I. Malého z časopisu Kritika a bez programového prohlášení ho koncipovali jako kritický list zabývající se otázkami národní identity a kultury a soudobými, zejména sovětskými uměleckými a architektonickými výboji. Po změnách vydavatele prvních dvou ročníků, vyvolaných finančními potížemi, dal Šalda, který od září 1928 vydával svůj Zápisník, na konci t. r. (v době zákazu komunistického tisku před obecními volbami) jako majitel značku T. k dispozici levicově orientovaným umělcům a redaktorům, kteří list proměnili v „dělnický kulturní týdeník" většího formátu o 16 stránkách, se zpravodajstvím částečně nahrazujícím potenciál zastavených komunistických novin (rubrika *Kdybychom byli deník, byli bychom přinesli v minulém týdnu tyto zprávy*) a s fotografickými reprodukcemi, popř. kresbami a karikaturami. Po 5. sjezdu Komunistické strany Československa (KSČ) v únoru 1929, na němž došlo k vnitrostranickému převratu a stranu opustili členové, kteří s extrémní stalinistickou orientací nesouhlasili (mezi nimi sedm spisovatelů: J. Hora, M. Majerová, H. Malířová, S. K. Neumann, I. Olbracht, J. Seifert a V. Vančura), se majitelem značky T. po J. Horovi stal J. Fučík, pod jehož vedením se časopis definitivně proměnil v komunistický týdeník, který byl souběžně s deníkem Rudé právo a od 1933 s Haló novinami radikálně zaměřen proti tehdejšímu režimu a uměním se zabýval především jako prostředkem politického boje (redaktory T. schvalovalo předsednictvo Ústředního výboru KSČ). Po Mnichovské dohodě byla T. spolu se zákazem KSČ v říjnu 1938 zastavena. Poté co se po napadení SSSR Německem v červnu 1941 zapojilo do národního odboje i vedení komunistů, začal J. Fučík připravovat ilegální T. jako tribunu zamýšleného Národně revolučního výboru inteligence, avšak vydání už nestačil realizovat.

V prvních dvou ročnících se T. kvůli nepravidelné periodicitě a nesoudržnému obsahu nestala časopisem se zřetelnou strukturou a směřováním. Eseje a recenze (a glosy v rubri-

kách *Marginálie*, v 2. roč. *Poznámky*) publikovali především sami redaktoři (F. X. Šalda, i šifra fxš., psal do poloviny roku 1927 pro T. takřka výhradně, O. Fischer, i šifra Ot. F.), další příspěvky zde otiskovali J. Honzl, J. Hora, B. Václavek, J. Weil, v překladu B. Mathesia V. Šklovskij (kapitola z Teorie prózy), příležitostně P. Eisner, J. L. Fischer, J. Frejka, J. Fučík, E. Chalupný, V. Jirát, J. Mahen, B. Mathesius (i šifra B. M.), A. M. Píša, K. Teige (i šifra Tge.), R. Wellek. Reflexe domácí tvorby (J. Durycha, V. Nezvala, J. Seiferta, F. Šrámka, V. Vančury, poetismu, divadelní dramaturgie) výrazně převažovala nad publikací *beletrie* (ojediněle tiskli básně K. Biebl, F. Halas, J. Hora, J. Hořejší, J. Seifert, A. Sova, v překladu B. Mathesia a M. Marčanové byl uveden S. Jesenin, prózu K. Konrád, F. X. Šalda). Proměna T. v „dělnický kulturní týdeník" se výrazně promítla do jejího obsahu. Na přelomu 1928–29 se vyhranila protivládní orientace především v diskusích o svobodě tisku, v polemických výpadech proti V. Dykovi (spisovateli i senátorovi) a většinou byla přítomna také v *reportážích ze zahraničí*, jejichž autory byli J. Krejčí, M. Majerová, H. Malířová, E. Vajtauer, J. Weil, v překladech Th. Dreiser, V. Ivanov, M. Prišvin, L. Reisner, U. Sinclair. *Próza* (vesměs románové ukázky na pokračování) a *poezie* byly publikovány výjimečně (E. Hostovský, J. Seifert, F. X. Šalda, v překladech, publikovaných často pod šifrou nebo anonymně, H. Barbusse, K. Fedin, G. Grosz, W. Haas, V. Lindsay, V. Majakovskij, F. C. Weiskopf aj.). Méně prostoru oproti prvním dvěma ročníkům měly *články o umění, literatuře a architektuře*, které psali A. Černík, J. Fučík, J. Hora, F. Němec, J. Seifert, K. Teige, v překladu V. Šklovskij. Občasné rubriky *Divadlo*, *Film* nebo *Knihy* přinášely krátké zprávy, anotace nebo referáty (L. Linhart i pod šifrou lht., M. Majerová, B. Václavek), pravidelnější *Panoráma* přibližovala život v zahraničí. Politická orientace listu po 5. sjezdu KSČ se projevovala nejen explicitně zmínkami v článcích o politice, ale především v jednorázových nebo seriálových politicko-kulturních polemikách. V březnu 1929 odsoudilo v T. 11 mladších literátů projev sedmi spisovatelů distancujících se od nové stalinistické orientace KSČ; v návaznosti na to probíhala od října 1929 do února 1930 v T. podstatná část tzv. generační diskuse vyvolané v časopisu Odeon provokativním článkem J. Štyrského Koutek generace o diferenciaci autorů rozpadajícího se Devětsilu. Zatímco K. Teige v příspěvcích pro T. a ReD odsuzoval nepolitický postoj J. Štyrského, ale spolu s B. Václavkem hájil dosavadní úlohu avantgardní kritiky a zároveň poukazoval na potřebu vypracovat marxistickou teorii umění, J. Fučík, podporován kategorickými stanovisky K. Konrada, S. K. Neumanna, L. Novomeského a I. Sekaniny, prosazoval ideologickou kampaň šířící marxistická kritéria umění odvozená ze soudobé politické praxe. Anketa na téma Fašismus a kultura (K. Konrad, P. Reiman, F. Spitzer, E. Urx) se o rok později proměnila v debatu o pozici umění v poměrech politického a hospodářského třídního boje. V prosinci 1930 napadl E. Urx z pozic tzv. historického materialismu sociologickou metodu knihy B. Václavka Poezie v rozpacích. Po této kritice a po účasti na charkovském 2. kongresu proletářských revolučních spisovatelů RAPP (z něhož byl zaslán a v T. otištěn Otevřený dopis revolučním spisovatelům v Československu) Václavek od svého pojetí ustoupil a uznal nutnost revoluční role umění v boji za socialistickou společnost. O socialistickém realismu uspořádala redakce 1934–35 anketu a diskusi, která byla zaměřena mj. proti surrealismu (K. Konrad: O socialistickém realismu, L. Štoll: K sociologii romantismu). Průběžně docházelo ke střetům s týdeníkem Přítomnost, pro svou liberální politickou orientaci byli napadáni K. Čapek a F. Peroutka (1933–34 o nich v T. psali L. Novomeský, J. Rybák, L. Štoll, J. Weil, 1937 J. Fučík a L. Štoll), v průběhu 1937 vedla redakce T. kampaň proti knize A. Gida Návrat ze Sovětského svazu, 1937–38 polemizoval o výstavnictví a výtvarné koncepci S. V. U. Mánes S. K. Neumann, 1938 vystoupil J. Fučík proti Kritickému měsíčníku aj. – T. si všímala především aktuálních společenských témat, která ovlivňovala životní situaci dělnictva (stávky v Duchcově, Frývaldově a ve Frýdku, 6. a 7. sjezd KSČ) nebo se týkala vnitřní a mezinárodní politiky (nástup A. Hitlera k moci, soudní proces proti G. Dimitrovovi v Lipsku 1933, průběžná mezinárodní jednání v Ženevě, zavraždění S. Kirova 1934 a následné moskevské procesy proti L. Kameněvovi, G. Zinovjevovi a M. Tuchačevskému 1936–37, válka v Habeši a Španělsku aj.), přičemž redakce zastávala vždy stanovisko Komunistické internacionály, které v Moskvě určoval Stalin (např. L. Štoll: SSSR znovu dokumentuje svou sílu). Od poloviny 1936 v odporu proti této orientaci přestali v T. publiko-

vat její dosavadní redaktoři a spolupracovníci Z. Kalandra, K. Teige a J. Weil (jeho knihu Moskva-hranice odsoudil 1938 J. Fučík v recenzi Pavlačový román o Moskvě). Propagandistickému zvýznamňování politických a hospodářských událostí v SSSR (v občasných rubrikách *Teorie marxismu-leninismu*, *Proletářská literatura* nebo *Stěngazeta* aj.) odpovídalo tendenční zpravodajství o dění v západní Evropě a v USA. V podobném duchu se T. obracela do historie (vydání věnovaná pravidelně v polovině ledna výročí Leninovu úmrtí, 1. máj, založení SSSR, revoluční rok 1848 aj.). Politickou orientaci listu razili 1929–36 především J. Fučík, Z. Kalandra a K. Konrad (nesoustavně přebíranými materiály i H. Barbusse, I. Erenburg, A. Gide, N. Korněv), v politicky vypjatých letech 1937–38 S. Brunclík, J. Fučík, K. Konrad, V. Kopecký, J. Krejčí, Z. Nejedlý, L. Novomeský, R. Slánský, L. Štoll, E. Urx. Redakce spolupracovala se slovenským časopisem Dav, k němuž patřili L. Novomeský (redaktor T. 1930 a 1932) a E. Urx (redaktor T. 1930); listy si vyměňovaly a přetiskovaly zpravodajsky exponované materiály. – Literaturu T. systematicky nesledovala. Anotována a recenzována byla především díla, která se zabývala politickou nebo sociální problematikou (ref. K. Čapek: První parta, F. Götz: Osudná česká otázka, R. Habřina: Ohnivá země, V. Káňa: Pasáci, flinkové a tuláci, B. Klička: Jedovatý růst, K. Konrád: Rozchod!, Jar. Kratochvíl: Prameny, S. K. Neumann: Krize národa, I. Olbracht: Zamřížované zrcadlo, K. Poláček: Okresní město, M. Pujmanová: Pohled do nové země, J. Rybák: Začíná století, V. Šklovskij: Sentimentální cesta, T. Svatopluk: Botostroj, B. Václavek: Česká literatura 20. století; z filmů A. Dovženko: Země, Ch. Chaplin: Světla velkoměsta, Moderní doba, O. Vávra: Studentská historie, z divadelní tvorby soustavněji inscenace Osvobozeného divadla a Burianova D 34); zřídka a vesměs odmítavě byla posuzována díla, která tento tematický rámec přesahovala (J. Čapek: Kulhavý poutník, K. Čapek: Obyčejný život, Th. Mann: Buddenbrookové, V. Nezval: Žena v množném čísle, V. Vančura: Markéta Lazarová). Ucelenější obraz o literárním, divadelním nebo filmovém dění časopis nepodával, nemarxistické filozofii a společenským vědám se věnoval vzácně (ref. V. Černý: Ideové kořeny současného umění, J. L. Fischer: Základy poznání, J. Král: Československá filozofie, K. Krofta: Čechy v době husitské, J. Mukařovský: Polákova Vznešenost přírody, F. Peroutka: Ano a ne, F. X. Šalda: O smyslu literárních dějin českých). *O kultuře* psali J. Fučík (1938 i pseud. Jan Zelenka), Z. Kalandra, K. Konrad, J. Rybák, K. Teige, B. Václavek, J. Weil, příležitostně I. Bart, E. F. Burian, J. Honzl, J. Krejčí, S. K. Neumann, V. Nezval, P. Reiman, L. Štoll, E. Urx, ojediněle V. Borin, H. Budínová (pseud. M. Bergmannová), V. Clementis, A. Hoffmeister, R. Jakobson, L. Novomeský, F. Soldan, J. Taufer, E. Uggè aj., v textech přebíraných ze zahraničí se objevili L. Aragon, H. Barbusse, A. Breton, N. I. Bucharin, A. Gide, M. Gorkij, G. Lukács, A. Malraux, R. Rolland, U. Sinclair, F. C. Weiskopf aj., články *o architektuře a bydlení* přispíval zejména K. Teige (do 1934). Do rubriky *Literatura* přispívali J. Fučík (i šifra -jef-), K. Konrad (i šifry k, k. k., K. K.), J. Rybák (i šifry -á-, r.), L. Štoll, F. Urban (i šifra F. U.), E. Urx (i šifra E. U.), B. Václavek (i šifra B. V.), J. Weil (i šifra J. W.), ojediněle J. Brožek, L. Čivrný (i šifra L. Č.), R. Fleischner (i šifra -fschr-), J. Jakeš, A. Kolář, F. Nečásek (i šifra neč.), S. K. Neumann, M. Pujmanová, P. Reiman, G. Včelička; *divadlem* se zabývali J. Fučík (i šifra -jef-), K. Konrad, Z. Nejedlý, F. Němec, J. Rybák (i šifra -á-), B. Václavek (i šifra B. V.), ojediněle J. Honzl aj.; *o filmu* a *fotografii* pojednávali soustavně L. Linhart (i šifra -lht), do 1933 K. Teige, vzácně Z. Kalandra, K. Konrád, J. Rybák. *Reportáže* psali pravidelně J. Fučík (1931 ukázky z knihy V zemi, kde zítra již znamená včera, 1934–36 jako dopisovatel Rudého práva během dalšího pobytu v SSSR), V. Káňa, E. E. Kisch, G. Včelička, J. Weil, ojediněle V. Clementis, K. Konrad, L. Štoll, ze zahraničního, převážně sovětského tisku byli překládáni Th. Dreiser, I. Erenburg, F. Gladkov, M. Gorkij, V. Ivanov a V. Šklovskij (1929–30 v překladu J. Weila na pokr. reportážní román Iprit), F. C. Weiskopf aj. Beletrii publikovala T. sporadicky, větší prostor jí věnovala v 11. ročníku (1936). Pravidelněji přispívali *verši* J. Noha, S. K. Neumann a od 1936 J. Taufer, výjimečně nebo jednorázově zde publikovali I. Bart, K. Biebl, L. Čivrný, F. Halas, A. Hoffmeister, Ó. Łysohorsky, F. Nechvátal, V. Nezval, L. Novomeský, M. Pujmanová, D. Šajner aj., jednotlivě v překladech G. Apollinaire, E. Bagrickij, J. R. Becher, P. Eluard, F. García Lorca, H. Heine, B. Pasternak, C. Sandburg aj.; *prózy* otiskli V. Borin, L. Cekotová, Jar. Kratochvíl, T. Svatopluk aj., jednotlivě v překladech Th.

Balk, H. Barbusse, A. Dovženko, I. Erenburg, K. Mann, J. Poničan, E. M. Remarque, V. Šklovskij aj. Beletristické a publicistické texty *překládali* I. Bart, L. Čivrný (i šifra L. Č.), O. Fischer, J. Haasová, B. Mathesius, F. Nechvátal, F. Němec (i šifry fn, f. n.), J. Noha (i šifra jn.), A. Vaněček, J. Weil, J. Žantovský aj., překlady však často vycházely anonymně nebo pod neidentifikovanými šiframi. – Socialisticky orientované beletrii a literatuře faktu byla věnována *Knihovna Tvorby* (1930–32 a 1938, 12 sv., red. J. Fučík); 1930: M. Hoelz: Od „bílého kříže" k rudému praporu (přel. A. Viková), B. Lapin: Vypravování o zemi Pamír (přel. J. Weil), L. Reisner: Fronta (přel. V. Menger), S. Gergély: Stávka (přel. K. Uher), G. G. Bělych a L. Pantělejev: Republika Škid (přel. Z. Mathesiusová); 1931: A. Hotopp: Rybářský kutr H. F. 13 (přel. F. Schörpner), P. Herrmann: Vandrák (zprac. O. Heller), J. Reed: Deset dní, které otřásly světem (přel. O. E. Berger, 2. vyd.); 1932: J. Fučík: V zemi, kde zítra již znamená včera, J. Rybák: Začíná století, J. Reed: Ve víru mexické revoluce; 1938: R. J. Sender: Z kovadliny kladivo (přel. J. Fischerová).

2.
Týdeník komunistické strany prosazující v kulturněpolitické oblasti její mocenskou pozici a zejména ve svém prvním období (do 1952) formulující nové úkoly literatury ve službách stalinistické ideologie.

Podtitul: 1945–52 (roč. 14–21) Týdeník pro kulturu a politiku; 1957–58 (roč. 22–23) Týdeník pro politiku, kulturu a hospodářství; 1959 (roč. 24) Týdeník pro politiku, kulturu a ekonomiku; 1960–62 (roč. 25–27) Týdeník pro politiku, kulturu a hospodářství. – *Redaktoři:* 1945–47 (roč. 14–16) S. K. Neumann s red. kruhem; 1947–52 (roč. 16–21) šéfredaktor G. Bareš, na tit. listu 1947 ještě redaktoři: Jiří Pilař, J. Hájek, K. A. Krejčí, J. Štern, 1948: V. Hájková, Jiří Pilař, J. Štern, 1949: J. Auerhan, M. Galuška, V. Hájková, D. Rozehnal, J. Štern, 1950: J. Auerhan, M. Galuška, V. Hájková, R. Richta, D. Rozehnal, J. Štern; 1957–62 (roč. 22–27) V. Dolejší. – *Odpovědní redaktoři:* 1945–48 (roč. 14–17) do č. 3 1945 Z. Novák, od č. 4 1945 L. Štoll, od č. 14 1945 J. Taufer, oba do č. 12 1948; 1948–52 (roč. 17–21) od č. 13 1948 M. Galuška; 1957–60 (roč. 22–25) K. Kotrbatý; 1960–62 (roč. 25–27) M. Tyller. – *Vydavatel:* 1945–52 (roč. 14–21) ÚV KSČ v nakladatelství Svoboda; 1957–62 (roč. 22–27) ÚV KSČ ve vydavatelství ÚV KSČ Rudé právo, Praha. – *Periodicita:* 1945 (roč. 14) 18 čísel od 26. 7. 1945; 1946–51 (roč. 15–20) 52 čísel od ledna do prosince; 1952 (roč. 21) 7 čísel do 14. 2.; 1957–62 (roč. 22–27) 52 čísel od ledna do prosince.

Pokračujícím číslováním ročníků, pěstováním kultu J. Fučíka a především politickými cíli, které po 1945 diktoval vydavatel jako zástupce nejsilnější politické strany v zemi, navazovala T. na týdeník z let 1929–38. Kulturní témata, zabírající v 16–24 stránkovém listu malou plochu, se v T. objevovala především jako nástroj k dosažení politických cílů, tj. uchopení moci a její upevňování. V listu dominovaly materiály o politice a hospodářství, od žánru úvodníku přes přetisky oficiálních projevů až po propagandisticky a osvětově stylizované články spolupracovníků redakce nebo přímo politiků. Tyto trendy nabyly na razanci po převratu 1948. Na podzim 1951 však kritizoval politický sekretariát ÚV KSČ redakci T. za příliš radikální, „sektářské" články o literatuře a v rámci mocenského boje uvnitř komunistické strany týdeník v únoru 1952 zastavil. T. pak obnovil 1957, a to ve snaze zastavit uvolňování kulturních poměrů po 20. sjezdu KSSS, 2. sjezdu českosl. spisovatelů a po potlačení maďarského povstání. Po pěti ročnících, na konci 1962, byla T. zastavena, stejně jako týdeník ministerstva informací Kultura; namísto obou listů začal od 1963 vycházet týdeník Kulturní tvorba.

V oblasti kultury přinášela T. do února 1948 příspěvky o poválečné orientaci kultury, laděné výhradně prosovětsky, a polemicky zaměřené materiály proti odlišným názorům v demokratickém tisku (o V. Černém, M. Marešovi, J. Morákovi, F. Peroutkovi, P. Tigridovi, E. Valentovi, M. Zoščenkovi a A. Achmatovové) nebo literatuře (K. Bednářovi, J. Durychovi, Z. Kalistovi), jejichž autory byli G. Bareš, L. Čivrný, V. Dostál, J. Hájek, B. Mathesius, J. Mukařovský, S. K. Neumann, L. Svoboda, L. Štoll, J. Taufer, J. Träger. K příslušným výročím F. X. Šaldy a J. Fučíka a k úmrtí S. K. Neumanna byla 1947 koncipována monotematická čísla. Po převratu 1948 začala T. v dogmaticky pojatých příspěvcích vytvářet normativní obraz literární minulosti a vytyčovat cíle nové literatury v socialistickém státě. Jako příkladná díla tzv. socialistického realismu byly hodnoceny knihy F. Branislava, P. Jilemnického, M. V. Kratochvíla, J. Marka, V. Nezvala, M. Pujmanové, V. Řezáče, I. Skály, V. Školaudyho. Texty o národní literární tradici, úkolech kritiky, potřebě nových dějin literatury, úkolech divadelní dramaturgie, ideové hloubce nové poezie, stejně jako likvidační články o J. Kolářovi, civilistně orientovaných básnících, revui

Kvart, skupině DAV, J. Seifertovi aj. psali J. Hájek, F. Kautman, S. Neumann, P. Reiman, M. Sedloň, I. Skála, V. Stejskal, J. Špitzer, J. Štern; jeden z ostrých útoků byl veden také proti představiteli levicové avantgardy K. Teigovi (1951 M. Grygar). Ideologicky byla traktována literární věda a lingvistika. 1951 T. vystoupila s odsudkem strukturalismu literárněvědného (zvláště sebekritická stať J. Mukařovského: Ke kritice strukturalismu v naší literární vědě), estetického (M. Novák) a jazykovědného, a to zároveň s vyzdvihováním Stalinova spisu O marxismu v jazykovědě (zvláště F. Trávníček, dále V. Barnet, J. Bělič, P. Sgall, V. Skalička; z ideologického hlediska o něm psali např. i historici V. Husa, J. Macek). Byla odmítnuta též „nacionalistická" a „kosmopolitická" věda A. Nováka (1952 F. Buriánek). O aktuálním umění zpravovaly drobné recenze a zprávy v nepravidelně zařazovaných rubrikách *Literatura* (V. Bernášek, K. Bradáč, J. Čech, A. Černík, F. Dvořák, E. Famíra, V. Kocourek, K. A. Krejčí, B. Křemenák, F. Nečásek, J. Petrmichl, B. Polan, M. Pujmanová, L. Rieger, V. Ruml, M. Sedloň, I. Skála, J. Zika), *Divadlo* (J. Hájek, B. Jedlička, Jar. Pokorný, V. Procházka, J. Träger), *Poznámky* (V. Jindra, J. Kliment, L. Landová-Štychová), *Film* (J. Brdečka, M. Galuška, J. Kliment, K. Vaněk, pseud. Spectator), ojediněle *Hudba*, *Rozhlas*, *Výtvarnictví*, *Tanec* aj. Od roku 1948 do počátku 1951 tyto rubriky nahradila stránka s jednotným záhlavím *Kultura* (o *literatuře* psali J. Bouček, J. Čech, F. Kautman, F. Nečásek, R. Parolek, P. Reiman, J. Štefánek, J. Štern aj., o *divadle* Z. Bláha, J. Hájek, B. Jedlička, J. Kopecký, J. Martinec, Jar. Pokorný, V. Procházka aj., o *filmu* M. Galuška, J. Hendrych, J. Kliment, M. Kroh, V. Kún, J. Marek, J. Opavský, M. Pujmanová, K. Vaněk, o *hudbě* a *tanci* M. Barvík, V. Dobiáš, M. Očadlík, P. Štěpán, o *výtvarném umění* L. Kára, V. Šolta, o *architektuře* J. Voženílek). Aktuality registrovala 1947–49 na 2. a 3. straně obálky T. rubrika *Stručně o nových knihách*. Většinou nepodepisované anotace měly často podobu drobných pochvalných nebo zamítajících recenzí. Od 1950 se rubrika změnila na *Novinky na knižním trhu* a svůj hodnotící charakter nahradila nakladatelskými anoncemi. I ostatní rubriky, které přinášely kulturní nebo společenská témata, byly zaměřeny výchovně ve prospěch marxistické ideologie: *Jazykový koutek* (1945–46, L. Chada), *Na pomoc čtenáři* (výklad pojmů z vědy, politiky a kultury), *Hlasy od pramene* (citáty z tisku), *Z deníku Tvorby*, *Čtenáři nám píší*, *Co píší sovětské časopisy*. – Beletristické příspěvky nepublikovala T. soustavně a vedle nových textů přetiskovala též práce už vydané (J. Hora, S. K. Neumann, V. Majakovskij), kterými chtěla podpořit ustavování nového obrazu „pokrokové" minulosti. Do 1952 publikovali *básně* I. Bart, F. Halas, M. Jariš, P. Kohout, V. Nezval, M. Pujmanová, M. Sedloň, I. Skála, V. Školaudy, *v překladech* byli uvedeni E. Bagrickij, B. Ćopić, R. Desnos, D. Džabajev, L. Elisejev, P. Eluard, F. García Lorca, L. Hughes, V. Majakovskij, W. Mehring, P. Neruda, J. Prévert, N. Tichonov (překládali J. Bouček, E. Drmola, J. O. Fischer, V. Holan a J. Krýsková, J. Honzík, J. Hořec, A. Kroupa, F. Nechvátal, O. Nouza, I. Skála, J. Taufer, J. Teichmann, V. Závada), satirickými nebo parodickými *epigramy* přispívali K. Bradáč, K. S. Eros, V. Lacina, J. Pleskot, M. Sedloň (pseud. J. Holobrádek), J. Stařík, K. R. Šíp, Z. Vavřín. Do 1948 vystoupili v T. též L. Čivrný, I. Fleischmann, J. Hilčr, V. Holan, J. Hořec, F. Hrubín, A. Kraus, Z. Kriebel, O. Mikulášek, F. Nechvátal, O. Nouza, V. Stuchl, M. Vacík, V. Závada, J. Zíbar, Š. Žáry. Od 1949, kdy T. věnovala poezii ještě méně prostoru, zde též publikovali K. Biebl, F. Branislav, J. Havel, J. Honzík, O. Ježek, J. Kainar, J. S. Kupka, S. Neumann, J. Noha, J. Pilař, J. Štern, K. M. Walló aj., *v překladech* dále N. Hikmet, K. Simonov. *Prózy*, které T. v prvních poválečných letech nezařazovala, se dostaly na stránky listu až od 1950, a to hlavně v podobě ukázek z připravovaných knih (M. Jariš, K. Konrád, M. V. Kratochvíl, F. Kubka, J. Marek, J. Mařánek, K. Nový, M. Pujmanová, V. Řezáč, T. Svatopluk, A. M. Tilschová aj.; *v překladech* N. Grigorjev, V. Ozerov, V. Višněvskij aj.), občas byly publikovány *reportáže* (V. Cach, B. Marčák, A. Pludek aj., též I. Erenburg). – V období 1957–62 T. nic podstatného, a to ani v podobě výstředně dogmatických názorů, kulturní diskusi nepřinesla; např. materiály tištěné ke sjezdu socialistické kultury traktovaly obligátní témata, mj. problematiku socialistického realismu. T. měla obdobně strukturovanou skladbu jako dříve (24 stran, kultuře věnována zhruba 1 strana, někdy i včetně referátových rubrik); postupně se mírně rozšiřoval okruh přispěvatelů o autory mladší generace. Do nepravidelně zařazovaných rubrik i mimo ně psali *o literatuře* F. Buriánek, V. Brett, V. Dostál, M. Drozda, J. O. Fischer, V. Forst (i šifra

V. F.), J. Lang (i šifry jlg, JLG), Z. Mathauser, J. Mukařovský, V. Pekárek, M. Petříček, J. Polák, Z. K. Slabý, J. Taufer, M. Vacík aj., později též M. Blahynka, H. Hrzalová, V. Kubín, L. Patera, M. Pohorský, R. Pytlík; o *divadle* J. Císař, O. Fencl, J. Fixa, J. Hájek, M. Očadlík (opera), V. Semrád, A. Urbanová (i šifra A. U.) aj.; o *filmu* K. Czaban, M. Fiala, L. Linhart, A. Malina, J. Struska aj.; o *televizi* a *rozhlase* D. Havlíček, J. Lederer, V. Poppová aj.; *o hudbě* M. Barvík, J. Jiránek, V. Lébl, J. Štilec aj.; *o výtvarném umění* často V. Fiala, dále M. Klivar aj. *Básně* tiskli J. Alda, F. Branislav, I. Fleischmann, M. Florian, F. Gottlieb, J. Hilčr, M. Holub, F. Hrubín, K. Kapoun, V. Maršíček, F. Nechvátal, J. Noha, J. Ostaš, M. Sedloň, I. Skála, Z. Skyba, J. V. Svoboda, K. Šiktanc, V. Školaudy, J. Šotola, J. Urbánková, O. Vyhlídal aj., ojediněle V. Holan, O. Mikulášek, J. Seifert, ze slovenských autorů M. Ferko, J. Kostra, V. Mihálik, A. Plávka; počátkem 60. let též z mladé generace J. Gruša, P. Kabeš, Z. Kaprál, J. Moravcová, I. Wernisch; z cizí poezie (vesměs drobné ukázky) L. Cordóba, M. Cvetajevová, K. I. Galczyński, N. Guillén, J. Jevtušenko, L. Martynov, J. Medauer, P. Neruda, J. Ritsos, C. Sandburg, M. Šaginjanová, S. Ščipačev, A. Tvardovskij, N. J. Vapcarov aj., překládali J. Alda, M. Florian, A. Kroupa (též se Z. Hampejsem), V. Maršíček, Jan Pilař, K. Šiktanc, J. Teichmann, A. Vaněček, J. Závada aj. *Prózy* a *reportáže* publikovali P. Bojar, M. Drozd, D. Hamšík, M. Hanuš, L. Hašková, V. Káňa, A. Lustig, J. Marek, J. Nový, K. Nový, J. Putík, J. Sekera, T. Svatopluk aj.

3.
Týdeník komunistické strany, který se po událostech 1968–69 zasazoval o tzv. normalizaci politických, kulturních a uměleckých poměrů; od konce 1989 byl pokusem o otevřený mezioborový týdeník reformně levicového zaměření.

Podtitul: 1969–87 (roč. neuváděny) Týdeník pro politiku, vědu a kulturu; 1988–90 (do č. 3) Týdeník pro literaturu, politiku, kulturu a umění; 1990 (od č. 4) – 1991 Týdeník pro kulturu, umění, literaturu a politiku. – *Šéfredaktoři:* 1969–76 do č. 37 J. Hájek, od č. 38 do č. 42 uváděn jako zástupce šéfred. F. Ouředník; 1976 od č. 43 – 1987 do č. 12 J. Kořínek; 1987 od č. 13 – 1989 do č. 7 J. Čejka; 1989 od č. 8 – 1990 do č. 24 I. Matějka; 1990 od č. 25 – 1991 R. Míšek. – *Vydavatel:* 1969–89 do č. 51 ÚV KSČ ve vydavatelství ÚV KSČ Rudé právo; 1989 od č. 52 – 1991 do č. 22 vydavatelství Delta (od č. 5 1991 Deltapress), 1991 od č. 23 Nadace Tvorby; Praha. – *Periodicita:* 1969 18 čísel od 3. 9. 1969 (předtím zvláštní vyd. 25. 6. a 30. 7. 1969); 1970–89 52 čísel od ledna do prosince; 1991 39 čísel do 25. 9. (od č. 32–33 z 14. 8. dvojčísla).

Týdeník novinového formátu A3 se od počátku deklarativně hlásil k T. z let 1929–38 a ve svém prvním období do poloviny 70. let se soustředil na přehodnocování kulturních počinů 60. let, skandalizaci vybraných osobností pražského jara 1968 a podporu tzv. konsolidační politiky nového vedení KSČ s generálním tajemníkem strany G. Husákem. T. se přitom opírala o informační monopol a znovuzavedení cenzury a společně s Rudým právem, Tribunou a od 1972 Literárním měsíčníkem vytvořila jednotnou tiskovou frontu, jejíž tón neudávali literární publicisté, nýbrž přispěvatelé z řad stranických politiků a vládních úředníků (mj. v přílohách listu se vzdělávacími a propagandistickými tématy). Pokud za řízení J. Hájka docházelo na stránkách T. v oblasti umění k názorové různosti, šlo vesměs o terminologické rozdíly nebo odlišnosti v důrazu, do jaké míry může literatura přispívat k „upevňování socialistické tradice“. Útoky na exulanty a doma umlčené spisovatele od 2. poloviny 70. let ustaly a reflexe umění se v závislosti na politickém dění (po tvrdě prosazované tzv. normalizaci rezonovaly v T. na konci 80. let hesla tzv. přestavby) postupně zúžila na vytyčování či bilancování jeho „úkolů“ a na evidenci oficiálně vydávané literatury. Od č. 40 1971 do konce 1976 vycházela v rámci časopisu jako měsíčník příloha LUK (Literatura, umění, kritika), od 1982 jako týdeník příloha Kmen (od 1988 jako týdeník samostatný), jehož někteří mladší přispěvatelé se postupně opatrně vyhraňovali proti autorům předchozí T. – Po listopadu 1989 se T. s obměněnou redakcí, redakční radou a okruhem přispěvatelů deklarovala jako nezávislý týdeník orientovaný na kulturní levici. V srpnu 1991 přešla z finančních důvodů na úspornější čtrnáctidenní dvojčísla, koncem září t. r. zanikla.

Po celé období, zejména v první dekádě, zabíraly značnou rozlohu T. ideologické, propagandistické a kulturněpolitické materiály týkající se též literatury a umění (autory statí z této oblasti byli hlavně v počátcích šéfredaktor J. Hájek, pak M. Blahynka, V. Brett, H. Hrzalová, Š. Vlašín aj.). Beletrie, články a recenzní rubriky (literatura, divadlo, film, rozhlas a televize, hudba, výtvarné umění, fotografie) byly od sklonku 1971 do 1976 převážně soustředě-

ny v příloze LUK; zde také vycházely drobné překlady (občas i čísla přinášející ukázky z jednotlivých národních literatur, zejména z tehdejších socialistických zemí, zřídka i z literatur západních aj.). Za vedení J. Kořínka byla mj. pravidelně tištěna politicky angažovaná reportážní publicistika z domova a ze zahraničí. Literatura a umění měly tehdy nevelký prostor, více se uplatnily až od 1982 v nové příloze Kmen; po její změně v samostatný časopis (1988) se umělecká problematika vrátila v zúženém rozsahu na stránky T. – Články a recenzemi *o literatuře* profilovali linii listu kromě výše uvedených V. Kolár, J. Nejedlá, J. Pelc, J. Peterka, J. Sekera, K. Sýs, F. Valouch aj.; dále přispívali O. Bartoš (zvláště polská literatura), P. Bělíček, M. Brůžek, F. Buriánek, V. Dostál (i pseud. Ondřej Melichar, Dušan Pleva, šifry vd., V. D. aj.), J. O. Fischer (francouzská literatura), J. Heřtová, J. Hrabák (i šifra Hk), O. Chaloupka (literatura pro děti a mládež), V. Jelínek, V. Macura, J. Mourková, E. Olonová (i šifra EO), L. Patera (zvláště slovenská literatura), M. Pohorský, R. Pytlík, O. Rafaj, Z. K. Slabý, F. Soldan, L. Štoll, J. Tomáš, Z. Urban (i šifra Z. U., slovanské literatury), později (zvláště v druhé dekádě) též Z. Bastlová, P. A. Bílek, B. Dokoupil, A. Hájková, V. Heger, K. Hyršlová (zvláště německá literatura), P. Janoušek, V. Křivánek, M. Langerová, J. Lukeš, V. Novotný, V. Píša, J. Poláček, F. Schildberger, L. Soldán, E. Světlík, P. Vašák, Z. Vybíral, I. Zítková aj. *O divadle* psali J. Císař, D. Čeporanová, F. Černý, J. Dvořák, J. Hájek, V. Just, V. Königsmark, L. Kopáčová, M. Lukeš, M. Obst, Z. Pavelka, P. Pavlovský, V. Procházka, J. Rejžek, I. Rössler, J. Sloupová, M. Tůma (i šifry -mt-, mtm), M. Vojta aj.; *o filmu* I. Hepner, J. Jaroš, J. Kliment, G. Kopaněvová, J. P. Kříž, Z. Líkařová, L. Oliva, J. Rejžek, P. Zvoníček, S. Zvoníček aj.; *o rozhlasu* a *televizi* P. Bílek (i šifra pb), P. Frýbort, D. Kozlová, J. Lederer, J. Tomáš (i šifra tom), L. Vtípilová aj.; *o hudbě* M. Dosoudilová, E. Herrmannová (opera), V. Holzknecht, J. Šeda, V. Šefl aj.; *o výtvarném umění* B. Černý, J. Gibek, P. Hejduk, J. Hoffmeisterová (i šifry -hof-, -jh-), L. Hlaváček, J. Kotalík, P. Ondračka, Z. Procházka, E. Schránilová aj. – *Básně* tiskli K. Bednář, K. Boušek, V. Brandejs, P. Cincibuch, J. Čejka, M. Černík, M. Florian, J. Hanzlík, J. Holoubek, V. Hons, V. Janovic, J. Jelen, J. Kainar, J. Karen, Z. Kriebel, V. Křivánek, F. Nechvátal, I. Odehnal, J. Otradovicová, J. Pelc, J. Peterka, J. Pilař, P. Prouza, S. Řehák, P. Skarlant, L. Stehlík, K. Sýs, D. Šajner, J. Šimon, V. Školaudy, J. Urbánková, A. Vrbová, V. Závada, J. Žáček aj.; v překladu V. Allexandre, E. Bagrjanová, E. Cardenal, A. Dalčev, N. Guillén, J. Iwaszkiewicz, J. Jevtušenko, L. Martynov, G. Maurer, A. Neto, B. Okudžava, J. Prévert, J. Rictus, T. Różewicz, V. Vysockij aj.; *překládali* M. Florian, J. Hajný, J. Havlík, J. Kabíček, R. Krátký, J. Moravcová, J. Ortová, J. Pilař, O. Průšková, K. Sýs, M. Uličný, A. Vrbová, V. Závada. *Prózami,* popř. *reportážemi* přispívali R. Bajgar, E. Bernardinová, L. Bublík, V. Cach, J. Cimický, V. Dušek, N. Frýd, L. Fuks, P. Hájek, M. Holub, K. Houba, V. Klevis, J. Klíma, J. Kostrhun, J. Křenek, P. Křenek, L. Macháček, J. Marek, J. Medek, J. Moravcová, F. Nepil, J. Nesvadba, B. Nohejl, J. Otčenášek, V. Páral, V. Pazourek, Z. Pluhař, V. Přibský, M. Rafaj, L. Romportlová, B. Říha, F. Skorunka, F. Stavinoha, V. Steklač, J. Suchl, L. Štěpán, J. Tomeček, S. Vácha, P. Veverka aj., v překladu A. Afanasjev, J. Brězan, V. Bykov, A. C. Clarke, M. Fraile, G. García Márquez, J. Goytisolo, H. Kesten, H. Mann, V. Solouchin, V. Těndrjakov aj.; *překládali* A. Housková, J. Janovský, M. Langerová, H. Paloncyová, F. Píšek, M. Uličný, Z. Volný, J. Wünsch. – Po listopadu 1989 se T. pokusila oslovit jak autentické socialisty (články a rozhovory o reformách pražského jara a osudech jeho protagonistů, materiály o evropské levici apod.), tak čtenáře hledající po pádu komunismu informace o historii a současnosti nezávislého umění (články o exilové a samizdatové tvorbě, rozhovory s jejími představiteli aj.). Na tato témata přispívali S. Budín, J. Fiala, O. Filip, E. Goldstücker, Z. Jirků, E. Kantůrková, O. Krejčí, Z. Mlynář, P. Robejšek, D. Strož, B. Šimon, P. Uhl, V. Vrabec aj. *O literatuře* psali J. Bauer, F. Benhart, J. Čulík, K. Chvatík, Jiří Kratochvil aj., *o divadle* Z. Pavelka aj., *o filmu* R. Holub, J. Jaroš, O. Zach, *o hudbě* P. Dorůžka, P. Kofroň aj., *o výtvarném umění* E. Bondy, M. Třeštík aj. *Básně* publikovali S. Antošová, E. Bondy, P. Borkovec, J. Hrubý, L. Kundera, Z. Lorenc, E. Murrer, I. Štuka, M. Toman, J. Žáček aj., s průvodními texty M. Machovce též undergroundoví básníci I. M. Jirous, F. Pánek, P. Placák, P. Zajíček; v překladu J. Joska A. Ginsberg, P. Dorůžky písňové texty F. Zappy aj. *Prózy* otiskli A. Bajaja, B. Hrabal (podobu polistopadové T. výrazně ovlivnil svou literární publicistikou, tzv. Dopisy Dubence),

I. Kříž, G. Laub, P. Rut, J. Smetanová aj., v překladu M. Uličného J. Cortázar, D. Gálové P. Esterházy, O. Bartoše S. Mrožek aj.

LITERATURA: Fučíkovské sympozium (Praha 11.–12. 10. 1978), Tvorba 1978, příl. č. 44 a 45 (mj. J. Fojtík, H. Hrzalová, V. Hudec, D. Kozlová, V. Procházka, J. Rybák, L. Štoll, J. Taufer, J. Urbanec) → Sympozium k 50. výročí fučíkovské T., konané ve dnech 11. a 12. října 1978, Sešity novináře 1979, č. 2; ant. Fučíkovská T. (1988, ed. a předml. D. Kozlová, J. Tomáš). ■ ● ref. T.: an., NO 14. 12. 1924; an., NO 25. 10. 1925; an., Čes. slovo 28. 10. 1925; an., Večerní Čes. slovo 18. 12. 1925; an. (E. Vachek), PL 4. 2. 1926; i (J. Šimsa), NO 28. 5. 1927; an., Rudý večerník 30. 6. 1928 ●; -e (K. Teige): Šaldovy časopisy, ReD 2, 1928/29, s. 166; Irčan (B. Čepelák): Skončený ročník T., Rudý večerník 5. 1. 1929; V. Černý: J. Fučík v boji o moderní kulturu (polemika), NO 23. 2. 1929; L. N. (Novomeský): T. dokončila čtvrtý ročník, RP 1. 1. 1930; ng: ref. T., RP 15. 1. 1930; J. Čapek: Krize charakterů, LidN 18. 1. 1930; an.: Bludnost Plánu (polemika), Plán 1, 1929/30, s. 127; an.: Osmý ročník T., Rudý večerník 13. 1. 1933; ● ref. T.: an., Rudý večerník 3. 4. 1933; an., tamtéž 10. 4. 1933 ●; G (K. Čapek): O čem T. neví, LidN 28. 11. 1933 → O umění a kultuře. Od člověka k člověku. Dodatky (1995); ● ref. T.: an., Rudá zář 21. 5. 1936; p., U 1937, s. 392; an., RP 11. 1. 1938 ●; V. Černý: F. X. Č. aneb ještě jedna ofenzivka, jíž se věru bát nemusím…, KM 1947, s. 238 → Skutečnost svoboda (1995); J. Weil in Vzpomínky na J. Fučíka (1947); G. Fučíková: Julek a T., Tvorba 1957, č. 1 → Život s J. Fučíkem (1971); Z. K. Slabý: F. X. Šalda a T., Tvorba 1957, č. 14; J. Šneider: Z letopisů T., Tvorba 1970, č. 38; in sb. Avantgarda známá a neznámá (1970, přetisk tzv. generační diskuse z 1929–30); R. Stuna: K úloze časopisu T. jako propagátora marxisticko-leninské filozofie, Filozofický časopis 1971, č. 3 + Časopis T. v boji za socialismus, sb. Václavkova Olomouc 1975 (1978); J. Rybák in Vyprávění o J. Fučíkovi (1973); H. Hrzalová in Julius Fučík (1973); F. Ouředník: Zrození fučíkovské T., Tvorba 1973, č. 8, příl. + „Sper je ďas, vy mlčet nesmíte!“, Tvorba 1973, č. 45; M. Brůžek: T. ve třicátých letech, tamtéž, č. 45, příl. LUK, č. 11; L. Štoll: O tradici fučíkovské T. (rozhovor), tamtéž; Š. Vlašín: Úloha T. v tzv. generační diskusi 1929–1931, tamtéž; J. Hájek: T. dnes a zítra, tamtéž; L. Linhart: T. 1928 a 1942, Tvorba 1973, č. 47; J. Škvorecký: O Literárním měsíčníku a mnohém jiném…, Listy (Řím) 1973, č. 2 + Sémantika okolo spisovatelů, tamtéž, č. 3, obojí → Podivný pán z Providence a jiné eseje (1999) + Některé normalizované kulturní výkony, Listy (Řím) 1974, č. 2 → Mezi dvěma světy a jiné eseje (2004); J. Hájek: SKN a T., Tvorba 1975, č. 23, příl. LUK, č. 6; D. Kozlová: Juvenilní T., Tvorba 1975, č. 42; H. Hrzalová: Bojovník o socialistický zítřek, Nová mysl 1978, č. 7–8 + Živá historie socialistické literatury, Lit. měsíčník 1978, č. 8 → O české literatuře dneška (1987); J. Adam: J. Fučík, kritik a novinář, Lit. měsíčník 1978, č. 8; M. Blahynka: Od T. Šaldovy k Fučíkově, tamtéž, č. 9; D. Okáli: T. a DAV, Tvorba 1978, č. 41; (vz): Odkaz zavazující, Tribuna 1978, č. 44; Š. Vlašín: Druhá vlna české proletářské literatury, Tvorba 1981, č. 2; H. Hrzalová: Dvě kapitoly z historie vztahů strany a literární kritiky, sb. Strana a literatura (1981) + Krásná tradice. L. Štoll a T., Tvorba 1982, č. 25 → O české literatuře dneška (1987); V. Kudělka: Obránce kultury, sb. Živý odkaz J. Fučíka (1983); L. Soldán: Kritický typ, tamtéž; D. Kozlová: Příklad fučíkovské T., Novinář 1983, č. 4 + Interview s prvním šéfredaktorem T. (fiktivní rozhovor s J. Fučíkem), Tvorba 1983, č. 44, příl. Kmen, č. 44; V. Černý in Paměti 3 (Toronto 1983, Brno 1992); J. Holý in Novinář K. Konrad (1985); M. Šiška in Komunistický novinář E. Urx (1987); O. Richterek: Časopis T. v kontextu československo-sovětských literárních vztahů 20. až 30. let, sb. Materiály k československo-sovětským literárním vztahům (1989); M. Krausová: Trvalé bydliště umění: Symposion, Výběr z nejzajímavějších knih 1990, jaro; M. Petr: O T. upřímně a polemicky, Tvorba 1990, č. 22; J. Vohryzek: Bezvýznamnost učiněná významem, Respekt 1991, č. 51 → Literární kritiky (1995); in sb. Česká literatura 1948–1956 (1993); M. Grygar: Václav Černý a marxismus, sb. Václav Černý – život a dílo (1996), k tomu polemika M. Nápravník – M. Grygar, LitN 1996, č. 46, 1997, č. 3, 4 a 11; B. Fučík in Zápisník o Šaldovi (1997) → Rodná krajina básníkova (2003); A. Kusák in Kultura a politika v Československu 1945–1956 (1998); J. Knapík: Verše v nemilosti, Soudobé dějiny 1998, č. 1 + K počátkům „tání“ v české kultuře 1951–1952, ČLit 2000, s. 176 + in Kdo spoutal naši kulturu. Portrét stalinisty G. Bareše (2000) + in Únor a kultura (2004); M. Bauer in Ideologie a paměť. Literatura a instituce na přelomu 40. a 50. let 20. století (2003).

mš, et

Alois **Tvrdek**

* 21. 3. 1870 *Slaný*
† 15. 2. 1943 *Praha*

Autor cestopisných próz, vzpomínek a fejetonů, překladatel.

Obecnou školu a gymnázium navštěvoval v rodišti (mat. 1889); pedagogickou dráhu zahájil v Rokycanech (1894–1901), pokračoval v ní v Něm. (Havlíčkově) Brodě (1901–06) a po aprobaci z češtiny, němčiny a francouzštiny jako odborný učitel na obchodní akademii a škole v Kolíně (1906–22). Nakonec působil v Opavě (1922–25), kde jako ředitel obchodní školy odešel do důchodu, který trávil v Praze.

V prvních dvou desetiletích 20. století hodně cestoval, navštívil Švýcarsko, Anglii, severské země a Rusko, což vše našlo ohlas v jeho cestopisných prózách a vzpomínkách.

Záliba v cestování podnítila první T. literární pokusy: cestopisy a cestopisné vzpomínky, črty a fejetony. Z cest po Švýcarsku vznikly *Dojmy z Ženevy a okolí* (*Ze Chamonix na Montanvert, Dobytí Mont Blancu*), brzy na to pouť do Anglie a zaujetí její metropolí inspirovaly T. k cestopisným črtám *V Londýně.* Velkou okružní cestu severem pak zpracoval ve vzpomínkách *Výlet Dánskem, Švédskem a Finskem do Petrohradu* a v próze *Výlet do Petrohradu.* Znalost několika jazyků a rozhled po světové literatuře vyvolaly T. ambice překladatelské a získaly mu pověst dobrého tlumočníka prozaických a několika dramatických prací. Orientoval se jak na stěžejní díla německých a francouzských klasiků (F. Schiller, J. W. Goethe, J. J. Rousseau), tak na romány dobrodružného a romantického rázu (A. Dumas st., W. Scott, J. Verne). Do svého rejstříku zahrnul nejen Zolův naturalismus a prózy autorů své doby, ale i dívčí románky. Sám napsal drobný románek „dívčího srdce" *Helena* a popularizující obsahy oper s životopisy jejich autorů a komentáři (*Antologie z oper*).

ŠIFRA: Tdk. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Besedy Času (1912); Čas (1912); Nár. listy (1912, 1921, i Večerní NL); Nár. obzor (1910–11); Výr. zpráva obchodní akademie Kolín (1908–09, 1914). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie, cestopisy a vzpomínky:* Dojmy ze Ženevy a okolí. Ze Chamonix na Montanvert, Dobytí Mont Blancu (1911); Výlet do Petrohradu (P 1912); V Londýně (1913); Na Krymu (1913); Výlet Dánskem, Švédskem a Finskem do Petrohradu (1914); Helena (R 1920); Vzpomínky slanského rodáka (1938). – *Překlady:* F. Schiller: Don Carlos, infant španělský (b. d., 1908); J. W. Goethe: Torquato Tasso (b. d., 1911); J. J. Rousseau: Nová Heloisa 1–6 (1912); A. de Thurn-Taxis: Stainerovky (1912); J. M. Norvius: Výprava Napoleona na Rus 1812 (1912); J. Verne: Cesta do Francie (b. d., 1912) + Jangada 1, 2 (b. d., 1912) + Paličatý Kéraban (b. d., 1913, s V. Unzeitigem) + V pustinách australských (1930); B. M. Croker: Květ ve stínu (1917); É. Zola: Štěstí Rougonů (b. d., 1917) + Sen (b. d., 1918); V. M. Garšin: Čtyři dni (1921); P. Benoît: Zámecká paní (1925); A. Dumas st.: Královnin kavalír 1, 2 (1925); H. V. Schumacher: Nitokris, kněžna Istařina (1925, s J. Vernerovou); H. Welten: Belsazar (1926, s J. Vernerovou) + Nabukadnezar, král králů (1926, s J. Vernerovou); P. Maël: Poslední rudoši (1927); J. F. Cooper: Průkopníci (1927); W. Scott: Pirát (1927) + Starožitník (1929); C. F. Vincenti: Bořitelé chrámu 1–3 (1930); Fr. Lehne (H. Butenschön): Křivě přísahala (b. d., 1930); V. L. Durov: Jak jsem krotil zvířata (1932, s O. Vojtíškem). – *Ostatní práce:* Antologie z oper (b. d., 1910; 1922 rozšíř. vyd.: 1. Opery skladatelů slovanských, 2. Opery skladatelů cizích). ■

LITERATURA: ● ref. Antologie z oper: R. (V. Červinka), Zlatá Praha 27, 1909/10, s. 336; Bbg. (J. Branberger), Čas 19. 2. 1910 ●.

mhs

Týdeník

1848–1849

Osvětový a politický týdeník pro Moravu.

Podtitul: Listy ponaučné a zábavné. – *Redaktor:* 1848 J. Ohéral (na 1849 ohlášen spoluredaktor L. Hansmann). – *Vydavatel:* 1848 F. Wimmer, 1849 Buršák a Irrgang; Brno. – *Periodicita:* týdeník, od 6. 1. 1848 do počátku 1849. – *Příloha:* Moravské noviny, od 9. 5. 1848 měly vycházet dvakrát týdně, ale do 9. 9. 1848 nepravidelně vyšlo jen 11 čísel.

T. se chtěl podle svého programového prohlášení zaměřovat na osvětovou a vlasteneckou činnost mezi lidem. Tomuto záměru odpovídaly naučné články o Moravě, jejích národopisných zvláštnostech, zeměpisných zajímavostech, také rady pro zemědělce a řemeslníky a pravidelné rubriky *Dopisy, Domácí zprávy, Denní kronika, Průmysl, řemesla, polní a domácí hospodářství, Obchod, Naše nebe, Květena, Kalendář historický* a občasné rubriky *Literatura* a *Nové knihy.* Počínaje březnem 1848 (od č. 12), kdy byla zrušena cenzura, se T. výrazně zpolitizoval; byly zde otiskovány zprávy o událostech ve Vídni, v Praze a o jejich ohlasu v moravských městech, dále pak různá prohlášení, provolání a memoranda. Z hlediska politického odrážel T. názorovou pestrost moravských buditelů a jejich poměru k minulosti i současným otázkám, převládl nicméně názor obhajující potřebu spojení s Čechy, orientaci na slovanskou problematiku a výrazně oponující snahám moravských Němců účastnit se frankfurtského sněmu. F. M. Klácel v T. publikoval návrh na vytvoření Českomoravského bratrstva (členkou se stala i B. Němcová). Od května 1848, kdy začala vycházet příloha Moravské noviny a Klácel se věnoval hlavně jí, T. častěji přetiskoval články z jiných novin a postupně upadal. Ani ohlášená změna v redakci a změna vydavatele T. nepomohla a za-

čátkem ledna 1849 zanikl. – Příloha *Moravské noviny* sloužila především pro seznamování veřejnosti s úředními zprávami a se zákony, z nichž některé také komentovala, značnou pozornost věnovala volebnímu zákonu a jeho výkladu; vzhledem k širšímu informování venkovského čtenářstva byla částečně tištěna švabachem. Klácel zde (šifra K.) otiskl úvahu o řešení sociální otázky Dělníci ve fabrikách. Obvyklé rubriky byly *Domácí zprávy, Denní kronika, Úřadní zprávy, Obchod.* V říjnu 1848 se příloha změnila na samostatné Moravské noviny (red. F. M. Klácel, zpočátku s A. V. Šemberou).

Obecně se předpokládá, že hlavní osobností T. nebyl nominální redaktor J. Ohéral, nýbrž F. M. Klácel, který v T. otiskoval (často anonymně) jak své úvahy a politické komentáře (první programový úvodník, články o řečnictví, o životě národů, o politické literatuře, o Národních pohádkách B. Němcové), tak i beletristické příspěvky původní (drobné básně a veršované aforismy pod šifrou K.) a přeložené (např. rozsáhlou prozaickou alegorii o Bidpajovi Holubi a sovy). Na redigování T. se dále anonymně podíleli A. Matzenauer, M. Mikšíček a též jeho stálý spolupracovník A. V. Šembera. Autory T. byli především Moravané, velmi často katoličtí kněží, kteří se účastnili moravského probuzení; z významnějších moravských katolických autorů stál mimo jen F. Sušil. T. otiskoval *básně* V. Furcha, B. M. Kuldy (pseud. B. Skalkovič), J. Lepaře (pseud. Lipňanský), J. Sloty (pseud. Rajecký), v 2. pololetí i K. Sabiny. Seznámení s evropskou poezií přinášely mj. Furchovy cykly ohlasových básní, překlady J. Helceleta a J. Jodla (z jihoslovanské poezie) a V. P. Žáka (pseud. S. Junica, z různých románských literatur). Anonymně bylo v T. publikováno několik politických písní. *Prózu,* která měla především charakter didaktický a národopisný, psali V. Furch, L. Hansmann (podp. Polda Hansmann), K. Kleinová, D. Sloboda (šifra D. S.), V. Vrbíková, z překladů byla hodnotná próza H. Ch. Andersena. *Naučné články* psali vedle F. M. Klácela L. Fritz, I. J. Hanuš (podp. J. J. Hanuš; o Slovanech, o mýtech), J. Helcelet, J. Jungmann, B. M. Kulda, J. B. Lambl (o Slovanech v Terstu), J. Ohéral (národohospodářské články, zprávy z Německa), D. Sloboda (šifra D. S.), A. V. Šembera (o chorvatských osadách na Moravě), F. X. Škorpík (pseud. Fr. Zhorský), od podzimu 1848 pak K. Sabina (mj. Stopy národní povahy) a posléze i K. S. Amerling (o předpovídání povětrnosti). Kalendář historický sestavoval B. Dudík. Krátké zprávy, ale i recenze pražských divadelních představení publikoval J. V. Frič (pod značkou ➶). *Z politických článků* vzbudil velkou pozornost Palackého Hlas o připojení (tj. proti připojení Rakouska k Německu, a tedy proti volbám do frankfurtského sněmu), dále byly otiskovány Šemberovy články (o národních barvách, statistika o poměru Čechů a Němců v jednotlivých městech a krajích Moravy), Kuldovy, Lepařovy o vlastenectví a odrodilství, Žákovy o potřebě jazykové rovnoprávnosti na moravských školách, a anonymní o boji Slováků proti maďarskému nacionalismu. T. několikrát odkazoval na Havlíčkovy Národní noviny jako na list blízký jeho názorům.

LITERATURA: K. Šmídek: Zpomínka z mladého věku 5., Beseda 1875, s. 141; J. Halouzka in Životopis Beneše Metoděje Kuldy (1895, s. 60 a pokr.); J. Kabelík: Rozvoj literatury české na Moravě a ve Slezsku 1848–1870, sb. Literatura česká 19. století 3, část 2 (1907, s. 599); J. Vlček: Morava za konstituce, Den 20. 9. 1908, příl.→ Kapitoly z dějin české literatury (1952, s. 107); M. Hýsek in Literární Morava v letech 1849–1885 (1911, s. 20); H. Traub: Moravské časopisectvo v letech 1848–1849, ČČM 1920, s. 105; M. Trapl in Novinář Jan Ohéral (1969, s. 41) + A. V. Šembera a T., Sborník Vlastivědné společnosti muzejní v Olomouci 1972, s. 30 + in České národní obrození na Moravě v době předbřeznové a v revolučních letech 1848–1849 (1977, s. 110); B. Gabrielová, B. Marčák in Kapitoly z dějin brněnských časopisů 1 (1999); Z. Fišer: Od Zábavníku k T., Acta Musei Moraviae 2000, č. 1–2.

ks

Jan **Tykač**

* 1. 11. 1842 *Čelákovice*
† 13. 11. 1921 *Česká Třebová*

Autor naučných a výchovných povídek, pověstí, cestopisných próz a her především pro děti a mládež, publicista.

Po obecné škole v rodišti absolvoval v Brandýse n. Lab. německou hlavní školu a u piaristů nižší reálné gymnázium, v Praze pak učitelský ústav Budeč (1860). První pedagogické povolání nastoupil ve Stochově u Nového Strašecí, po roce přešel do Čelákovic, 1864–68 působil

na hlavní škole v Brandýse a pak trvale v Čes. Třebové, později též jako řídící obecné školy. Do důchodu odešel 1904 jako ředitel tamní dívčí školy. V Čes. Třebové patřil k předním kulturním pracovníkům, mj. založil městské muzeum, které také jako důchodce spravoval.

T. práce byly vesměs určeny mládeži a nevybočovaly z dobového rámce vychovatelské literatury. Poučná tendence v užitých žánrech nedovolila autorovi prohloubit náběhy k citlivějšímu porozumění dětské mentalitě, rozvinout osobitější dějovou konstrukci a poutavost. Pro starší děti T. psal zejména povídky, pověsti a cestopisy. Dětský hrdina v nich svou poctivostí překonává nástrahy života (*Václav Snažil, vzor dokonalého studenta*), nebo je naopak vystaven malému nedorozumění s okolím (*Slepý Antonín…*); jindy je ústřední postavou vzorný dospělý člověk, např. lidumil pečující o povznesení vesnických hospodářství (*Blahoslavice čili Odkaz barona Hotovce z Hotova*) nebo rychtář obdobně usilující o ozdravění české vesnice (*Dobrý starosta – štěstí obce*). Mimo to T. zpracovával jednak starší národní pověsti (*Staré pověsti české*) a legendy o českých svatých (*Příběhové svatých patronů českých*), jednak látky krajové; poutavě vyprávěl např. o zlatonosných dolech v Jílovém u Prahy (*Bohatství zlatého dolu Šlojíře*), další byly výlučně z východních Čech a objevovala se v nich pověst, povídka i skutečný příběh z Litomyšle, Ústí n. Orlicí a České Třebové (*České povídky*). Také T. cestopisy se výhradně zabývají tímto regionem (*Údolí orlická*), občas je doplňují pověsti oživující popisovaná místa (*Po choceňsko-broumovské dráze*). Nejvíce se didaktičnost projevila v T. prózách pro nejmenší děti. Často se v jedné knize setkávají povídka, pověst, mravní naučení a věcné poučení, vypravěč střídá rozmanitá témata (*Semínka*), někdy stojí vedle sebe pověst, poučení i zábava v podobě hádanek, říkadel a dětských her (*Vonné kořínky*), někdy T. zařadil do knížky i větší povídku, zdařilou zvláště v motivech daných jeho zálibou v železnici (*Veselé čtení*). Byl též autorem pedagogických příruček a naučných článků.

PŘÍSPĚVKY *in:* Besídka malých; Budečská zahrada (1879–84); Časopis Společnosti přátel starožitností…; Čes. lid (1898–1905, 1926–31); Kalendář Koruny české (1885); alm. Kytice (1881–1905); Máj (1910); Malý čtenář (1888–93); Nár. škola; Paedagogium; Památky archeologické; Pokrok (1882); Posel z Budče; Přítel mládeže (1888–89); Školník; Zábavné listy; Zlaté mládí (1886–91). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie* (vesměs pro ml.): Václav Snažil, vzor dokonalého studenta 1, 2 (P 1875); Údolí orlická (cestopis, 1881); Dobrý starosta – štěstí obce (P 1881; upr. vyd. 1898); Blahoslavice čili Odkaz barona Hotovce z Hotova, Dobytí Brescie (PP b. d., 1881); České povídky 1–3 (1882; upr. vyd. 1910); Příhody kominíkovy, Šťastný Martin (PP 1883); Staré pověsti české (1883); Slepý Antonín, obraz z kruhů domácích a hospodářských, pochvalou sousedů zvláště poctěný (P 1883); Vonné kořínky (PP 1884); Zimní večery (PP 1884); Příběhové svatých patronů českých (PP 1885); Bohatství zlatého dolu Šlojíře (P 1885); Na labském přívoze (PP 1886); Popelka na venkově (D 1887); Osudná kýta (D 1888); Užitečné čtení (PP 1888); Veselé čtení (PP 1888); Vaněk Všeboj (D 1889); Semínka 1, 2 (PP 1889, 1890); Po choceňsko-broumovské dráze (cestopis, 1890). – *Ostatní práce:* Hry a zábavy (1875); Hry tělocvičné (1880; rozšíř. a přeprac. vyd. 1906). ■

LITERATURA: an.: ref. České povídky, Světozor 1882, s. 479; F. Pražský (F. Dlouhý): ref. Dobrý starosta – štěstí obce, Lit. listy 1883, s. 26; Fr. K.: ref. Slepý Antonín…, Zprávy apoštolátu tisku 1884, s. 11; A. D. (Dostál): ref. Vonné kořínky, Hlídka lit. 1885, s. 75; J. Rozvaha (J. Koněrza): ref. Užitečné čtení, Lit. listy 9, 1887/88, s. 368; J. Antonínov: ref. Veselé čtení, Hlídka lit. 1889, s. 230; ● ref. Semínka: J. Rozvaha (J. Koněrza), Lit. listy 11, 1889/90, s. 380; F., Hlídka lit. 1891, s. 113 ●; A. Vlas (A. A. Vrzal): ref. Po choceňsko-broumovské dráze, Hlídka lit. 1894, s. 346; J. V. Neudoerfl in Stručné nástiny životopisné spisovatelů zastoupených v čítankách pro školy obecné i měšťanské (1906, s. 183); kp. (K. Polák): Sto let od narození J. T., LidN 1. 11. 1942.

mhs, zp

Josef Kajetán **Tyl**

* 4. 2. 1808 *Kutná Hora*
† 11. 7. 1856 *Plzeň*

Prozaik, dramatik, překladatel a adaptátor divadelních her a povídek, publicista, satirik, básník, dramaturg a divadelní podnikatel; autor textu české hymny Kde domov můj. Hlavní představitel sentimentálního, bezprostředně společensky angažovaného romantismu; v celém díle se přednostně zajímal o momentální společenskou existenci člověka a chtěl jí napomáhat nabádavou idealizací, s tendencí národně, později sociálně uvědomovací. V jeho vlasteneckých, sociálních a venkovských povídkách se česká próza začala vyrovnávat s látkou soudobého života, jeho mravoličné, historické a pohádkové hry daly základ českému divadelnímu repertoáru.

Psal se též Týl. – Nejstarší dítě krejčovského mistra a příležitostného hudebníka (jmenován i Tylli) a dcery z kutnohorské měšťanské rodiny; od otce získal vztah k české četbě. V rodišti chodil 1819–22 do normální školy, v létě 1822 byl přijat na kutnohorský magistrát za expeditního akcesistu, místo však nenastoupil a na podzim 1822 se stal žákem Akademického gymnázia v Praze (zpočátku podporován babičkou z matčiny strany, pak odkázán výživou na sebe). Zlákán kulturním renomé Hradce Král. přešel v pololetí 1826 na tamější gymnázium; bydlel mj. u V. K. Klicpery jako vychovatel jeho dětí a za patronace J. Chmely rozvíjel svou první literární tvorbu. Od podzimu 1828 byl v Praze zapsán na tzv. filozofii, ale již v březnu 1829 se stal hercem německé kočovné společnosti K. Hilmera, aby tu s několika přáteli provozoval české hry; po jejím rozpadu 1830 působil jako německý herec v Bavorsku a zřejmě i jinde v zahraničí. Po návratu do Prahy 1831 se stal (do 1842) pomocným úředníkem vojenské účtárny (furýrem), aby se vyhnul službě ve zbrani. Působil (jako herec, překladatel a autor dramat) v českých hrách Stavovského divadla a 1834–37 řídil ochotnickou družinu v Kajetánském domě na Malé Straně, která byla v podstatě generačním sdružením mladé inteligence 30. let a jejíž členové se po návratu ze studií stali oporou českého kulturního a společenského dění na venkově. Kajetánské divadlo pozvedlo po inscenační a repertoárové stránce úroveň českých her a přispělo k formování českého hereckého stylu (odtud vyšli mj. herci J. Kaška, J. J. Kolár, A. Manetínská-Kolárová). Od 1833 byl T. redaktorem Pospíšilových beletristických časopisů Jindy a nyní a Květy, které s přestávkami řídil do 1845 (jako voják jen anonymně). Neshody s částí pražské kulturní společnosti řešil T. koncem 1836 několikaměsíčním pobytem na cestách v zahraničí (hlavně ve Slezsku; přitom také hrál v německém divadle). 1839 se oženil s bývalou partnerkou z Hilmerovy společnosti M. Forchheimovou (1803–1870, pseud. Skalná); od 1841 žil (aniž se s manželkou rozešel) s její sestrou, herečkou a překladatelkou A. Rajskou, a měl s ní devět dětí (dospělosti se dožili dvě dcery a čtyři synové), z nichž J. O. Forchheim (1845–1907) byl středoškolským pedagogem, publicistou a překladatelem, František Forchheim (1853–1902) hercem Nár. divadla (pseud. Horník). 1840–41 T. řídil nový časopis Vlastimil, koncipovaný jako literární revue pro náročnější publikum, který po prodejním neúspěchu brzy zanikl. Od září 1842 měl režijní a dramaturgickou účast na Novém českém divadle v Růžové ul. (provozovatel J. A. Stöger), ale vzdal se jí pro nesouhlas s jeho komerčním zaměřením. V první polovině 40. let vrcholila T. proslulost ve vlasteneckých kruzích: s podporou mecenášů začal vydávat své Sebrané spisy, za román *Poslední Čech* dostal cenu Matice české a byl veřejně oslavován jako „miláček národu". Brzy však následoval náhlý pád, jehož příčinou nebyla jen Havlíčkova zdrcující kritika Posledního Čecha, ale spíš určité přežití sentimentálně idealizujícího a bezprostředně vlastenecky výchovného pojetí literární tvorby, jehož byl T. typickým představitelem. 1845 přestal být redaktorem Květů a od března 1846 začal u J. Pospíšila vydávat autorský časopis lidovýchovného charakteru Pražský posel, určený prostším městským i venkovským čtenářům; jeho popularita (1848 se proměnil v časopis politický) způsobila, že byl T. zvolen poslancem říšského sněmu. Orgánem T. angažované politické publicistiky se staly především Sedlské noviny, které od dubna do června 1849 vydával v nakladatelství Synové Bohumila Haase (zanikly pro neochotu vydavatelů složit povinnou kauci). 1846–51 byl T. novým ředitelem Stavovského divadla J. Hoffmannem pověřen dramaturgií (tj. uměleckým řízením) českých her. Za působení v této funkci vznikla většina jeho her (smluvní povinnost vložit do repertoáru za sezonu dva své původní kusy a šest přeložených T. zpravidla vysoko překračoval). Pro jejich společenskou angažovanost i pro způsob řízení divadla se od 1849 dostával do četných konfliktů s cenzurou (dostal se do policejního seznamu politicky kompromitovaných osob) i s částí české kritiky (např. J. J. Kolár, F. B. Mikovec), která, mnohdy i velmi nevybíravým způsobem, odmítala T. dramaturgii přehlížející už rozlišený vkus vzdělanostně a společensky diferencovaného publika. Od sezony 1851/52 byla zrušena subvence stavů pro české hry; se souborem, který tím byl prakticky zrušen, sestavil T. svou společnost, jež hrála na koncesi německého ředitele J. Kullase. Zahájila v listopadu 1851 v Jindř. Hradci, do března 1853 působila v Třeboni, znovu v Jindř. Hradci, Táboře, Písku, Vodňanech, Netolicích, Strakonicích, Klatovech a Domažlicích. T. přitom permanentně

zápasil s finančními potížemi a se šikanou úřadů (žádost o vlastní koncesi byla zamítnuta). Nakonec bylo Kullasovi povoleno hrát pouze německy, T. soubor se v březnu 1853 rozešel a T. s rodinou zůstal bez prostředků v Domažlicích. T. r. se neuskutečnilo také nové vydání spisů (u nakladatele I. L. Kobra), od něhož si T. sliboval existenční úlevu. Řídil potom české hry v německo-české společnosti F. Zöllnera a J. Štandery, která po zahájení v červnu 1853 v Hradci Král. cestovala ze středních a východních do jižních a jihozápadních Čech. Již těžce nemocen T. naposledy vystoupil jako herec v dubnu 1856 v Čes. Budějovicích. Jeho pohřeb na hřbitově v Plzni se stal první českou národní manifestací za bachovské éry. – Sentimentální pojetí T. pohnutých osudů představovaných jako symbolický úděl pro vlast strádajícího umělce (opíralo se hlavně o první životopisné práce od F. L. Vorlíčka, V. Filípka, L. Turnovského – a zpopularizovala je oblíbená dojemná hra F. F. Šamberka z 1882) se stalo základem určitého tylovského kultu a úcty, kterou k T. měli zejména divadelní ochotníci a venkovští herci ještě v polovině 20. století. V období dogmatismu 50. let byla T. dramatická tvorba pod vlivem koncepcí Z. Nejedlého aktualizována jako přední hodnota pokrokové linie české literatury a jednostranně vyzdvihována jako příklad lidovosti, realismu a společenské angažovanosti; pod ideologickým tlakem docházelo k častým inscenacím T. her (včetně opožděné premiéry cenzurou ve své době zakázaného dramatu *Staré Město a Malá Strana*).

T. literární tvorba se přednostně zajímala o momentální existenci člověka v lidském společenství a obracela se k adresátovi s konstruktivní tendencí sledující prospěch celku. Česká próza a drama 30. let 19. století, kdy T. vstupoval do literatury, nebyly dosud připraveny, aby s persvazivním určením zpodobovaly dobovou životní realitu; T. pro to začal vytvářet odpovídající postupy, pro svou tendenčnost a historicky pomíjivou aktuálnost však jeho beletristické práce snadno zastarávaly a pozbývaly uměleckého účinu. Postihlo to především vlastenecky agitační prózy z 30. a 40 let, původně většinou psané pro hlavní tiskový orgán T. generace Květy. V časopisu, soustředěném k denním záležitostem národního hnutí, se T. podílel i na tvorbě angažovaných publicistických žánrů (causerie, črta, cestopisné a jiné obrazy) a satiry (*České granáty*). Publikoval tu i divadelní kritiky, které prokazovaly smysl pro vzájemné závislosti složek divadelního umění a usilovaly zejména o vyšší úroveň dramaturgie. Východiskem v nich byla představa o životně tvořivé aktivitě divadla, vyrůstající z reálné určitosti divadelního projevu, žádoucí perspektivou pak vznik reprezentativního národního divadla, jehož profesionální úroveň měly výchovou herce i publika připravovat české kočující společnosti. Hlavně pro Květy psal T. i literární kritiky; v polovině 30. let se v nich (stejně jako v beletristické tvorbě) vyrovnával s dobovým „rozervanectvím" a stavěl proti němu požadavek bezprostředního působení pozitivně laděné literatury (1836 odmítl např. Máchův Máj jako dílo nepotřebné národnímu hnutí, i když uznával jeho estetickou hodnotu). T. povídky, vydané knižně ve výboru *Kusy mého srdce,* jsou nejčastěji věrohodně umístěny do maloměsta; odtud také pocházejí jejich nadneseně idealizovaní hrdinové, kteří se obvykle dostávají do vyhrocených situací nutností volit mezi citově vypjatým vztahem (k ženě, rodičům, milenci, přátelům) a povinností k národu. Jednání postav pak vzorově demonstruje, jak se v národních ideálech sbíhají veškeré vrcholné kvality člověka. Základní model nabývá různé konkrétní podoby podle vypravěčských forem a žánru (sentimentální povídka, novela, obraz ze života, arabeska), v realizaci je též ovlivněn věcnou daností námětu (např. novely *Rozervanec s* karikovaným obrazem K. H. Máchy, *Divadelní ředitel*). Na syžetovém schématu sentimentální povídky byla založena i rozsáhlá novela *Poslední Čech* (s aspiracemi být společenským románem ze současnosti), která spojovala úspěch národního hnutí se získáním šlechtických kruhů. Od poloviny 40. let se T. povídky orientovaly k jevům lidového života a sociálního bezpráví (*Ze života chudých, Od Nového roku do postu*), opět s moralizující a výchovnou tendencí. Kromě Květů a České včely je publikoval ve svém časopise Pražský posel, jímž chtěl ovlivňovat myšlení prostších čtenářů publicistickým vhledem do současné politické a duchovní situace české společnosti a poučeními pro praktický život, stejně jako uveřejňováním beletrie se současnou sociální problematikou. Příznačná byla vesnická povídka (např. *Chudé děvče a bohatý synek*), v níž je nejběžnější syžetovou konstrukcí promítnutí nepřirozeného vztahu

(společenské nerovnosti) do vztahu přirozeného (milenecké lásky). V historické próze, která vznikala po celou dobu T. literárního tvoření, minulost ponejvíce vytvářela kulisu a metaforickou obdobu dobových aktuálností. Vztah k dějinné skutečnosti bývá natolik uvolněn, aby mohli do historie vstoupit hrdinové, konflikty a tendence T. povídek ze současnosti, jednou v podobě vlastenecky agitační (*Rozina Ruthardova, Dekret kutnohorský*), jindy jako aktualizovaný obraz bídy v lidových vrstvách (např. *Braniboři v Čechách*). – T. dramatická tvorba realizovala v různé podobě jeho představu o dramatice živě zasahující přítomný český svět. K tomuto cíli směřovala jak *Fidlovačka* žánrem frašky a problematikou národního zápasu (z ní pochází píseň *Kde domov můj*), tak (prostřednictvím romantického básnického dramatu) vážná hra *Čestmír,* která kritizovala individualisticky bezohlednou cestu za „láskou a slávou". V době kolem 1848 se T. původní dramatika pohybovala v okruhu tří žánrů: dramatického obrazu ze života, divadelní báchorky a historické hry. *Paní Marjánka, matka pluku,* otevřela skupinu her ze života (dále mj. *Pražský flamendr, Paličova dcera*), v nichž je sociálně motivovaný konflikt rozvíjen v rovině morální a charakterové, čímž se odkrývají povahové nedostatky nebo deformované mezilidské vztahy. Problematika lidských hodnot tu bývá zpodobena v jevištně účinném tvaru, k němuž patřila řada životných a herecky vděčných postav i kompozice vyvažující dramaticky vzrušené scény citově tklivými nebo komickými výjevy. Pohádková hra *Strakonický dudák,* vycházející z lidového podání a založená na konfliktu domov – cizina a láska – peníze, byla od počátku chápána jako hra o českém charakteru, přijata jako dílo vskutku národní a zahrnuta trvale do českého lidového repertoáru. Také v ostatních dramatických báchorkách (např. *Tvrdohlavá žena, Jiříkovo vidění*) procházejí hlavní postavy (za nepřirozených zásahů pohádkových bytostí) procesem bloudění a nápravy, který je vyzněním pohádky výrazně zobecněn. T. dramatické báchorky jsou přitom situovány a těsně spjaty se současností: do jejich volné kompoziční osnovy bývají vloženy scény, písně a kuplety, které satirou nebo agitačním či citovým projevem reflektují události revolučních let. Reakcí na ně byly i T. historické hry, vytvořené metodou nabádavé historické analogie. Ve hře *Krvavý soud aneb Kutnohorští havíři* je dramatickým hrdinou hornický kolektiv, který se vzbouří proti cizímu panstvu a nesnesitelnému odírání; v dramatu *Jan Hus* je hlavní postava traktována jako myslitel, který se stává bojovníkem, protože pochopil obecnou prospěšnost svých zásad a nutnost dát i za cenu života příklad ostatním. – T. přeložil nebo adaptoval více než 50 her, ve výběru převážně určován dramaturgií vídeňských předměstských divadel, spíše výjimečně překládal i významnější autory (J. L. Deinhardstein, K. F. Gutzkow, F. Hebbel, F. Schiller); na překladech zřejmě spolupracovala A. Rajská. Pokus tlumočit Krále Leara je prvním českým veršovaným překladem ze Shakespeara.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Antonín Čermák, F. Vladiboj Ostrý (Květy 1841), Horník (herecký pseud. 1834), Jan Milota Libenský (Vlastimil 1841), Jan Vítek (Květy 1835), J. K. Kopecký, J. Rosůlek, Kajetan (Květy 1841), Karel Doskočil, Kutnohoran (Květy 1841), K. Vojtěch Kopecký, Lipovský (herecký pseud. 1831–34), Marie Olivová (Květy 1845), M. Horský (Poutník slovanský 1827), Milota Libenský (Čes. včela 1838), Mir. Horský, Mírumil Kuttnohorský (dub.), Od Mne Samého, Skalný (herecký pseud. 1834–51), T. (Týl) Horník (Jindy a nyní 1833), Václav Stehlík (Jindy a nyní 1833); F. L., H., H-rn-k, J. K., J. K…an, J. K. T., J. M., K., K-n, L. K., Pr. P. (Pražský posel), R., Red., T., T. H. (Jindy a nyní 1833), X., -x-, -y-, -ý-, **1, *ý*, ***, *-*, -*-. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Almanach des königl. ständischen Theaters zu Prag auf das Jahr 1847 (1846); ČČM (1846–47); Čes. včela (1836–46; 1846 P Od Nového roku do postu); alm. Čes. besedy (1842); alm. Horník (1845); Hospodářské listy (1848); Jindy a nyní (1833); Květy české, pokr. Květy (1834–47; 1840 a 1841 satiry České granáty, 1841 P Dekret kutnohorský, 1845 P Ze života chudých, 1847 Pomněnky z hrobu nejstaršího Čecha); Lit. příloha ku Věnci (1843–44); Lumír (1851); Paleček (1841–42); J. B. Pichl: Společenský krasořečník český 2, 3 (1852, 1853); alm. Pomněnky (1841–46); Poutník slovanský (1827); Pražský posel (1846–48, 1851; 1847 PP Chudé děvče a bohatý synek, Braniboři v Čechách); Rozličnosti Pražských novin (1833); Sedlské noviny (1849, mj. P Chudí lidé); Včela (1848, čl. Nebezpečný proslov); Večerní list Nár. novin (1848); sb. Věnec ze zpěvů vlastenských… (1835–37); alm. Vesna (1837–39); Vlastimil (1840–41; 1840 PP Rozervanec, Divadelní ředitel; 1841 překl. ukázky z W. Scott: Ivanhoe); – posmrtně: sb. Buditel (Plzeň 1956, BB z 1841 a 1847 ve stati V. Jílka J. K. T. a Plzeňský kraj); ČČM (1913, něm. dedikační báseň v čl. Č. Zíbrta J. K. T. německým básníkem); J. L. Turnovský: Život a působení J. K. T. (1892, dedikační básně); J. Mikuláš Boleslavský: Příruční kniha pro divadelní ochotníky

(1867, malé dramatické žánry); J. Procházka: Tylův Shakespeare v Kajetánském divadle (novoročenka, 1964, překl. scény ze hry W. Shakespeara Král Jindřich IV.); sb. Lit. archiv 1 (1966, překl. W. Shakespeare: Král Lear); kal. Sokol na r. 1863 (1862, zlomek antologie citátů). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Statný Beneda aneb Založení proboštství vyšehradského (P 1830, pseud. Mírumil Kuttnohorský; t. r. i s tit. Beneda aneb…, 1848 s tit. Rytíř Beneda; dub., spoluautorem či autorem pravděpodobně J. M. Pohořelý); Mladý harfeník a starý flétnista aneb Seznámení se v krčmě U Zlatého jelínka (P 1832, pseud. Od Mne Samého); Sboru německých přírody zpytatelů a lékařů u jejich přítomnosti v Praze… (B 1837, s něm. překl. od J. Wenziga); Sbor bojovníků (píseň, 1838, hudba J. N. Škroup); Čestmír (D 1838, prem. 1835); Svátky na Vyšehradě (P 1838); Rozina Ruthardova (P 1839; přeprac. vyd. 1844); Hlas úcty a radosti, u příchodu Jeho c. k. Výsosti arcivévody Františka Karla projevený v Plzni dne 12. září 1840 (B, Plzeň 1840, an.); Kde domov můj? (píseň, 1843, hudba F. Škroup); Masopust. Kukátko postavené v hluku a tísni pražského života (soubor veršovaných scén, 1844); Kusy mého srdce 1, 2 (PP 1844); Poslední Čech 1, 2 (P 1844); Pout českých umělců (P 1844, nedokonč.); Paní Marjánka, matka pluku, aneb Ženské srdce (D 1845, i prem.); Dva bratří aneb Český jazyk moje škoda (P 1846); Pražská děvečka a venkovský tovaryš aneb Paličova dcera (D 1847, i prem.); Slepý mládenec (D 1847, prem. 1836); Krvavý soud aneb Kutnohorští havíři (D 1848, i prem.); Jan Hus (D 1849, prem. 1848 s tit. Jan Hus, kazatel betlemský); Bankrotář (D 1854, prem. 1848 s tit. Zkouška o slavnosti ve Hvězdě aneb Bankrotář a kramářka); – posmrtně: Strakonický dudák (D 1858, prem. 1847 s tit. … aneb Hody divých žen); Pražský flamendr (D 1859, prem. 1846 s tit. Flamendr aneb Co mu přece pomohlo); Tvrdohlavá žena (D 1862, prem. 1849 s tit. Tvrdohlavá žena a zamilovaný školní mládenec); Jiříkovo vidění (D 1866, prem. 1849); Krvavé křtiny čili Drahomíra a její synové (D 1868, prem. 1849); Staré Město a Malá Strana (D 1868, prem. 1955; napsáno 1851, zakázáno cenzurou); Čert na zemi (D 1868, prem. 1850); Umělcové na pouti (slavnostní předehra, 1868, prem. 1849); Jeden za všecky (D 1868, prem. 1836); Poslední desetník (D 1868, prem. 1851 s tit. … desítník); Žižka z Trocnova (D 1869, prem. 1849 s tit. Žižka z Trocnova a bitva u Sudoměřic, pseud. K. Vojtěch Kopecký); Lesní panna (D 1869, prem. 1850 s tit. … aneb Cesta do Ameriky); Chudý kejklíř (D 1870, prem. 1848 s tit. … aneb Noční navštívení, později Chudý komediant); Měšťané a studenti aneb Oblehnutí Prahy od Švédů (D 1870, prem. 1850 s tit. Měšťané a študenti aneb Dobývání Prahy od Švédů); Brunsvik, kníže české (D 1871, prem. 1843 s tit. Brunsvik aneb Meč a Lev); Fidlovačka (D 1877, prem. 1834 s tit. … aneb Žádný hněv a žádná rvačka); Od Nového roku do postu (P 1926, ed. F. Strejček); Nebezpečný proslov (vzpomínková črta, 1929, ed. F. Strejček); Beznoska (P 1940, ed. M. Hýsek). – *Překlady a adaptace:* J. Deinhardstein: Vdovec (1835) + Jan Sachs (1837, t. r. i prem. s tit. Jan Sachs aneb Švec a zpěvák norimberský); J. F. A. Bayard: Nalezenec (1837); E. Raupach: Pašerové (1838, prem. 1834 s tit. Pašáci aneb Schůzka u Kočičí hory) + Kníže ďábel (P 1842); F. Grillparzer: Běda lhářům! aneb Kuchtík biskupa velehradského (P 1840); K. F. G. Töpfer: Matka a dcera (1841, prem. 1839 s tit. … aneb Milující a nemilovaní) + Pěnkava a Čížek (1856); P. Calderón de la Barca, A. Cosmar: Láska v nárožním domě (1841); K. F. Gutzkow: Srdce a svět aneb Milenka a manželka (1845); J. Gotthelf: Vojta, chudý čeledín (1849); J. F. Castelli: Obě šelmy (1853, prem. 1834 s tit. Oba šelmy); – posmrtně: Ch. Birch-Pfeiffer: Sládkova dcera (1856, prem. 1850 s tit. Sládkova dcera a panská rodina); F. Kaiser: Dareba (1860, prem. 1855 s tit. Darebák aneb Dobré jádro v špatné škořápce, pseud. J. K. Kopecký) + Kněz a voják aneb Bitva u kláštera skalického (1868); F. Payat: Muka chudé ženy (1860, prem. 1847 s tit. … aneb Síla mateřského srdce); E. Raupach: Jenerál a profesor (1865, prem. 1848 s tit. … aneb Tak to bylo před sto lety) + Kníže ďábel (1871, prem. 1840 s tit. Robert ďábel); L. Angely: Řemeslnická merenda (1867); A. Berla: Venkovský poslanec aneb Jen s pravdou ven! (1868, prem. 1851, pseud. Antonín Čermák); W. Shakespeare, J. F. Schink, J. N. Štěpánek: Faust Druhý (1868); A. Kotzebue: Dva lístky (1869); A. Ph. d'Ennery, G. Lemoine: Spanilá Savojanka (1869, prem. 1846 s tit. Spanilá Savojanka v Paříži); J. N. Nestroy: Enšpigl aneb Každou chvíli jiné čtveráctví (1869, prem. 1838 s tit. … aneb Každou chvilku nějaké čtveráctví) + Děvče z Karlína aneb Všecko přijde najevo (1873); F. Hebbel: Jenovefa (1870, prem. 1849 s tit. Jenovefa, žena nejctnostnější); W. A. Gerle: Noc před Novým rokem aneb Ponocný na redutě (1870); T. B. d'Aubigny, Th. Hell: Život za přítele (1870, prem. 1851 s tit. … aneb Zrada vděčného srdce, pseud. Karel Doskočil); F. X. Told, V. K. Klicpera: České amazonky aneb Ženská vojna (1870, prem. 1843 s tit. Nové amazonky aneb Ženy a muži v rozbroji); P. A. Wolff: Preciosa, spanilé děvče cikánské (1871, prem. 1831 s tit. Preciosa); A. Bäuerle: Zeman ze starého času aneb Cop a frak (1871, prem. 1847 s tit. … aneb Láska všude vítězí); F. A. Hoffmann, W. Vogel: Dědičná smlouva (1871, prem. 1831 s tit. Dědičná smlouva pánů Těchobuzských); B. Görnitz: Pytláci aneb Ztracený syn (1871, prem. 1843, pseud. J. Rosůlek); A. Klingenmann: Doktor Faust aneb Nevěsta z pekla (1872, prem. 1847 s tit. … aneb Pekelní nevěsta); F. L. Schirnding: Život ve snách aneb Švec, postilion a lord (1872); J. N. Štěpánek (dub., adaptace): Jan Nepomucký (1872, prem. 1848 s tit. Jan Nepomucký, kanovník pražský); W. Vogel: Princ a havíř aneb Který je ten pravý Václav? (1872, prem. 1850 s tit. … aneb Který je ten pravý?, pseud. Mir. Horský); Varry: Císař Josef Druhý (1873, prem. 1848 s tit.

… aneb Oběť synovské lásky); E. Ritter: Dobrodruh a hadrnice (1874; hráno i s tit. Hadrnice a dobrodruh); Delacour, L. Thiboust: Slepá nevěsta aneb Pařížský ďábel (1874, pod jm. A. Rajská, prem. 1854 s tit. … aneb Klenotník a alchymista, pod šifrou A. R. F.); G. Räder: Středem země do Afriky aneb Skalní duch (1877, prem. 1847 s tit. Skalní duch aneb Artéská studně); V. Hugo, F. Romani: Lukrecie Borgia (1879, hudba G. Donizetti); E. Scribe, F. X. Told: Čarovný závoj (1893, upr. K. Šípek, prem. 1843 jako T. práce s tit. … aneb Malíř, víla a hospodská, šifra J. K. T.); C. Meisl: Dvěstěletý sen starého Pražana (1939, ed. a upr. F. Strejček, prem. 1839 s tit. 1739–1839–1939 aneb Dvěstěletý sen starého Pražana). – *Ostatní práce:* Cestující společnosti herecké (pojednání, 1845). – *Výbory:* Krátké a kratičké povídky (b. d., asi 1880); Novely a arabesky (1880); Obrazy, pověsti a povídky (1880); Novelky a obrázky (b. d., asi 1896); Obrazy a příběhy (b. d., asi 1896); Povídky a obrázky (b. d., asi 1896); Povídky (b. d., asi 1907); Panáci ze švestek a jiné povídky (pro ml., 1911, ed. M. Hýsek); Výbor z povídek a novel (pro ml., 1918, ed. V. Marek); České národní pohádky K. J. Erbena, V. Beneše Třebízského a J. K. T. (1923); Tylovy večery. Jubilejní výbor ze spisů J. K. T. pro celovečerní besedy (1926, ed. F. Kocourek); J. K. T., český buditel, spisovatel, herec a spolutvůrce národní hymny Kde domov můj (ze všech druhů lit. tvorby a z koresp., 1926, ed. B. Vavroušek); Výbor z prací J. K. T. (1935, ed. M. Hýsek); Pout českého herce (z koresp. 1846–54, b. d., 1935, ed. M. Novotný); Česká tylovská beseda (1936, ed. F. Strejček); O skleněném kopci a jiné pohádky (pro ml., b. d., 1940, ed. F. Páta); Výbor z díla (1941, ed. L. Ptáček); Rozpustilý Janeček a jiné pohádky (pro ml., b. d., 1941, ed. F. Páta); Panáci ze švestek (z povídek, 1948, ed. J. Kadlec); Kde domov můj. Výbor z díla (1950, ed. V. Kovářík); Chudí lidé (ze sociálních povídek, 1950, ed. K. Polák); Výbor z díla (1951, ed. J. Bouček); O umění (1951, ed. M. Kačer, M. Laiske, J. Štěpánková); Národe můj… Výbor z vlastenecké poezie (1952, ed. J. Hájek, M. Hájková); České granáty (1956, ed. V. Kovářík); Pražské obrázky (z povídek, 1956, ed. J. Hájek); Don Juan a jiné povídky (1976, ed. M. Otruba). – *Souborná vydání:* Sebrané spisy J. K. T. (nákl. vlastním, tiskem Arcibiskupské tiskárny, 1844, správně 1844–45, 4 sv. v 10 sešitech, ed. autor, nedokonč.); Sebrané spisy J. K. T. (I. L. Kober, od sv. 11 Kober a Markgraf, 1857–59, 14 sv., ed. an. V. Filípek); Sebrané spisy J. K. T., druhé vydání (I. L. Kober, 1867–68, 4 sv., ed. asi J. L. Turnovský, nedokonč.); J. K. T. sebrané spisy, druhé vydání (správně třetí, I. L. Kober, Národní bibliotéka, 1870–82, 17 sv., ed. an. J. L. Turnovský); Spisy J. K. T. (Alois Hynek, 1888–92, 15 sv., ed. J. L. Turnovský); J. K. T. sebrané spisy, čtvrté, ilustrované vydání (I. L. Kober, 1899–1902, 7 sv., ed. neznám, nedokonč.); J. K. T. sebrané spisy, páté vydání (I. L. Kober, Národní bibliotéka, 1899–1900, 6 sv., ed. neznám, nedokonč.); Sebrané spisy J. K. T. (B. Kočí, Knihovna českých klasiků beletristů, 1906–08, 3 díly, ed. F. Sekanina); Spisy J. K. T. (L. Mazáč, 1928, 10 sv., ed. F. Sekanina); Spisy J. K. T. (Českosl. spisovatel, Knihovna klasiků, od 1953 SNKLHU, pak Odeon, 1952–89, 20 sv., řídil Ústav pro českou literaturu ČSAV, ed. M. Otruba, J. Otrubová, E. Macek, A. Jedlička, M. Laiske, R. Skřeček, M. Kačer, J. Kopecký, A. Stich, F. Strejček, V. Štěpánek, F. Váhala, V. Ženatý; první kritické a komentované vyd. veškerých T. prací obs.: 1. Kusy mého srdce. Povídky, novely, obrazy, nástiny a arabesky /1952/; 2. Rozina Ruthardova, Pouť českých umělců /1957/; 3.–6. Novely a arabesky 1–4: 1832–1840, 1842–1844, 1845–1846, 1846–1851 /1958, 1961, 1974, 1977/; 7.–10. Historické povídky 1–4: 1830–1835, 1836–1840, 1841–1844, 1846–1852 /1955, 1959, 1961, 1964/; 11. Národní zábavník. Publicistika 1833–1845 /1981/; 12. Čtení pro lid. Publicistika 1846, 1847, 1851 /1986/; 13. Pražský posel 1848 /1966/; 14. Sedlské noviny /1953/; 15. Divadelní referáty a stati /1960/; 16. Paralipomena, Korespondence /1989/; 17. První dramata /1957/; 18. Dramatické obrazy ze života /1954/; 19. Dramatické báchorky /1953/; 20. Historická dramata /1954/). ■ SCÉNICKY. *Hra:* Výhoň Dub (1832). – *Překlady a adaptace:* A. Fischer: Obležení plzenské leta 1434 (1831); Th. Hell: Ali Baba aneb Čtyrycet loupežníků (1833); J. A. Thöring-Seefeld: Kaspar Torinský aneb Výstraha ducha strážného v kamenné chodbě (1834); J. W. Lembert: Václav Outrata a podivné příhody jeho po zemi a pod vodou (1834, od 1840 hráno s tit. Hejsek a provazník aneb Cesta pro perlu a obrázek); F. Schiller: Smrt Valdštejnova (1836, závěr 3. jedn.); A. Kotzebue: Panna sluneční (1839); an. (J. A. Gleich, W. Müller): Sanice u Řetězového mostu aneb Řezník z Brandejsa (1843); A. Bäuerle: Paleček na cestách v Brně a ve Vídni (1845); J. N. Nestroy: Nepatrný člověk aneb Čest si musí hájit každý (1846) + Tajnosti šedivého domu aneb Jak zejskal, tak vejskal (1846); Ch. Birch-Pfeiffer: Mlynářovy dcery aneb Sen markraběte Voldemára (1846); E. Scribe, Mélesville: Čarovné jezero (1847); K. F. G. Töpfer: Nestálé dary lidského štěstí aneb Jeden v bohatství, druhý v chudobě (1847, od 1853 hráno s tit. Bratří Fostrové aneb Nestálé dary lidského štěstí); F. V. Ernst: Oldřich a Božena (1847, hudba F. Škroup); K. F. Hensler: Vodní žínka z Vltavy a rytíř z Točníku aneb Podivná zjevení za dnů svatebních (1847); C. Della Valle: Obležení Korinthu (1847); W. A. Wollheim: Zaklený plavec aneb Třistaletý bludič po vodách (1849); K. L. Immermann: Petr Veliký čili Syn carův před soudem (prem. 1851 zakázána cenzurou). ■ KORESPONDENCE: in J. K. T.: Paralipomena, Korespondence (F. R. Bezděkovi z 1844, J. S. Borovskému z 1844–52, F. Čížkovi z 1853, A. L. Dlaskovi z 1844–52, J. A. Gabrielovi z 1845–49, Generálnímu vojenskému velitelství v Čechách z 1839, J. Haeringovi z 1852, J. Halíkovi z 1852–53, I. J. Hanušovi z 1849, J. Jelínkovi asi z 1852–53, V. K. Klicperovi z 1828, I. L. Kobrovi z 1852–53, E. Kor-

nyšlovi z 1850, L. Královi z 1852–53, J. Krouskému z 1848–54, J. Křtínovi z 1852, J. S. Kudrnovi z 1844–52, Magistrátu města Kutné Hory z 1822, A. Markovi z 1844–46, K. Mecsérymu de Tsoor z 1852, J. Meissnerovi-Hronovi z 1851, Městskému hejtmanství v Praze z 1841, M. Mikšíčkovi z 1846, Místodržitelství korunní země Čechy z 1851–52, F. Náprstkovi z 1850, nezjištěnému adresátovi Kv. z 1855, nezjištěnému adresátovi z Písku z 1852, nezjištěnému adresátovi z Prahy z 1847, nezjištěnému adresátovi z Tábora z 1856, Okresnímu hejtmanství v Domažlicích z 1853, Okresnímu soudu v Čes. Budějovicích z 1856, K. Osomovi z 1855–56, T. Palacké z 1843, F. Palackému z 1836, A. Pittnerovi z 1845, F. Plačkovi z 1848, J. M. Pohořelému z 1853, J. Pospíšilovi z 1836–54, J. Procházkovi Devítskému z 1853, J. A. Prokopovi z 1854–56, Představenstvu dětské opatrovny v Klatovech z 1847, A. Rajské z 1849–53, Rychteckému z 1845, J. Řeřichovi z 1852–53, J. J. Řezníčkovi z 1851, V. J. Sekerovi z 1844–45, J. Schieblovi z 1852, J. Schützovi z 1852, K. N. Slovance z 1841, J. Štanderovi z 1853, A. V. Šemberovi z 1833–45, M. D. Štemberovi z 1844–45, J. J. Štětkovi z 1841–53, M. Tylové z 1853, P. M. Veselskému z 1855–56, K. A. Vinařickému z 1844–53, J. E. Vocelovi z 1845, K. Vogtovi z 1836–37, Zemskému prezidiu z 1841; Spisy J. K. T., sv. 16, 1989, ed. M. Otruba). ■ REDIGOVAL *časopisy:* Jindy a nyní (1833, an., titulární red. J. H. Pospíšil), Květy české (1834, an., titulární red. J. H. Pospíšil), pokr. Květy (1835–36, 1841 – 15. 7. 1843, 1844–45, an., titulární red. J. H. Pospíšil, od 1841 J. Pospíšil), Vlastimil (1840–41), Pražský posel (1846–48, Nový běh 1851, sv. 1, 2), Sedlské noviny (1849, duben–červen); *kalendář:* Nový kalendář hospodářský na rok přestupný 1852; *almanachy:* Pomněnky (1841–46, 6 nečísl. svazků, an.), České besedy (1842); *knižnici:* Česká Thalia. Sbírka her divadelních, původních i přeložených (1837–41, sv. 1–5). ■

BIBLIOGRAFIE: J. Procházka: Pražská dramaturgie J. K. T. 1831–56. Soupis T. jevištní tvorby (Českosl. divadelní a literární jednatelství v Praze 1954, rozmnož.); M. Laiske: Literární dílo J. K. T. Soupis knižních vydání, sb. J. K. T. (N. p. Kniha 1956; kromě samost. knižních vyd. též výbory, dramatizace a jiná zpracování) + J. K. T. Soupis literárního díla, Bibliografický katalog ČSR – České knihy, zvláštní sešit 6 (1957; též práce dosud netištěné, dubia a překlady do cizích jazyků) + Hlavní literatura o životě a díle J. K. T., in M. Otruba, M. Kačer: Tvůrčí cesta J. K. T. (1961). ■ LITERATURA: V. Filípek: J. K. T., jeho snažení a působení (1859); an.: Památce J. K. T. v osumapadesátý den jeho narození. Proslov… v Kutné Hoře (b. d., 1866); J. L. Turnovský: O životě a působení J. K. T. (1881; 1892 přeprac. vyd. s tit. Život a doba J. K. T., in Spisy 15, i sep.); F. Bačkovský, R. Růžička: J. K. Tyla Kde domov můj?! S dějinami hymny té a pozdějšími přídavky i překlady (1884); sb. O J. K. T. (1906, ed. J. Šorm, přisp. mj. J. Máchal); G. Toužil: Tylově památce. Jubilejní přednáška… (1906); P. Nebeský: O J. K. T. (1908); V. Čermák: Z návštěv Tylových v Klatovech (b. d., 1920); F. Strejček: J. K. T. (b. d., 1925); A. Radvanovský: J. K. T. a Kutnohorsko (b. d., 1926 ← Posázavský kraj 1926, č. 26–28); A. Berndorf: Památce Tylově (1926); V. K. Blahník: J. K. Tyla had z ráje (1926; znovu 1950) + J. K. T. (b. d., 1926); M. Hýsek: J. K. T. (1926); F. Macháček: J. K. T. a Plzeň. Průvodce po výstavě… (Plzeň 1926); F. Strejček: Tylovo drama životní (1932, o vztahu k J. J. Kolárovi); sb. Kutná Hora J. K. Tylovi. K památnému dni otevření Tylova divadla v Kutné Hoře… (1933, ed. F. Khun, J. Černý; přisp. V. K. Blahník, F. Grimm aj.); A. Pražák: Kde domov můj (b. d., 1934) → O národ (1946); B. Jocov: Kde domov můj u nás (Sofie 1934); sb. Kde domov můj (Plzeň 1934, ed. F. Macháček); sb. Kde domov můj (Praha 1934, předml. M. Hýsek); roč. Chudým dětem (Brno 1934, s tit. Kde domov můj, ed. H. Humlová; přisp. V. A. Francev, V. Jirát, A. Novák, J. Páta, K. Polák, A. Pražák, R. Smetana a B. Václavek, F. Strejček, F. Tichý aj.); J. V. Šmejkal: Píseň písní národu českého (1935); sb. Prácheňská oslava národní hymny (1935; přisp. M, Hýsek, J. K. Strakatý aj.); F. M. Čapek: J. K. T. v Českých Budějovicích (b. d., 1936 ← Jihočes. listy 1936, č. 31 a pokr.); V. Hadač: Třeboňské vzpomínky na J. K. T. (1936 ← O pobytu J. K. T. v Třeboni, Jihočes. obzor 1936, č. 40–44, an.); sb. Kde domov můj. Památník naší vlasti a hymně národa českého (1940, ed. J. B. Čapek; přisp. J. B. Čapek, J. Heidenreich-Dolanský, J. Kopta, V. Nikodem, J. Plavec, A. Pražák, F. Pujman); F. Strejček: T. Fidlovačka (1945); J. Blesík: U Sv. Kajetána pod Hradem pražským. Bývalé divadlo J. K. T. (1947); F. Hampl: J. K. T., buditelský účastník roku 1848 (1948); J. Hájek: J. K. T., básník revolučního roku 1848 (1950); Živý odkaz J. K. T. Sborník materiálů z konference čes. divadelníků… (1952, ed. V. Pekárek; přisp. O. Benísková, J. Kopecký, O. Krejča, Z. Nejedlý, V. Šmeral aj.); J. Hájek: T. Tvrdohlavá žena, bojovná hra revolučních let 1848–49 (1954); J. Pilát: Redaktorská činnost J. K. T. (1955); K. Pletzer: Dvojí zastavení J. K. T. ve Vodňanech (Vodňany 1956); J. K. T. 1808–1856. K výstavě T. – buditel a jeho místo v moravské divadelní tradici (Brno 1956); sb. Setkání s J. K. T. Vzpomínky brněnských divadelních umělců (1956, ed. E. Adámková, Z. Dintr, B. Srba); sb. Buditel (1956, ed. J. Vejvoda; přisp. V. Jílek, J. Kraus, J. Rous, V. Štěpánek); M. Kačer, M. Otruba: J. K. T. (1959, obrazová monografie); J. Kopecký: Knížka o T. (1959); M. Otruba, M. Kačer: Tvůrčí cesta J. K. T. (1961); Z. Š. Zdeněk: Politický význam J. K. T. (1963); J. Procházka: Tylův Shakespeare v Kajetánském divadle (1964, novoročenka); V. Osvald: Novinář J. K. T. (1972); sb. Monology o J. K. T. (1993, ed. F. Černý; přisp. L. Čavojský, F. Černý, J. Got, J. Hájek, A. Haman, J. Herman, J. Kolár, L. Kopáčová, J. Kopecký, R. Kvaček, L. Lajcha, R. Lukavský, V. Macura, E. Nawratová, I. Osolsobě, M. Otruba, J. Petráň, J. Pömerl, V. Procházka, A. Scherl, A. Stich, V. Štěpánek, L. Titova, O. Urban); sb. Locus amoenus – Místo líbezné.

Sympozium o české hymně… (1994, ed. J. Šubrt; přisp. J. Bažant, V. Macura, M. Otruba, J. Rak, M. Součková, P. Spunar, E. Stehlíková, M. Svatoš, J. Šubrt, L. Vaculík); M. Sládek: J. K. T. (1808–1856). Soupis osobního fondu (LA PNP 1994); sb. J. K. T.: Paličova dcera (divadelní program, ND 1997, ed. M. Klíma; obs. text hry, dobové kritiky a ukázky z koresp.; přisp. Z. Benešová, F. Černý, I. Janžurová, V. Kindl, M. Otruba, F. Staněk aj.). ▮ J. Čejka: J. K. T., Květy 1844, s. 290; K. Sabina: Literární a jiné rozprávky 1 (ref. Sebrané spisy), Květy 1844, s. 381 a pokr. → O literatuře (1953) a Čeští radikální demokraté o literatuře (1954); ● ref. Poslední Čech: K. (J. J. Kalina), Ost und West 1844, s. 379 a pokr.; K. Havlíček, Čes. včela 1845, s. 211 a pokr. → Sebrané spisy (1870), Spisy 3 (1908), O literatuře (1955) a Dílo 1 (1986); J. E. Vocel, ČČM 1847, s. 91 ●; an. (F. B. Mikovec, dub.): nekrolog, Lumír 1856, s. 692 a pokr.; J. N. (Neruda): ref. Sebrané spisy, Obrazy života 1859, s. 359 → Literatura 1 (1957, s. 135); J. E. Sojka: J. K. T., in Naši mužové (1862; znovu 1953); J. Kaška: Zápisky starého komedianta, Rodinná kronika 1864, č. 80–86 → Kajetánské divadlo (1937, výňatek); V. Hálek: T. a národní vděčnost, Květy 1, 1865/66, s. 83 → O umění (1954); J. N. (Neruda): ref. Jan Hus (insc.), NL 14. 8. 1866 → O umění (1950) a České divadlo 3 (1954); Ra (A. Rybička, dub.): Mag. Tylová, roz. Forchheimová (nekrolog), Věstník bibliografický 1870, s. 48; J. Malý in Vzpomínky a úvahy starého vlastence (1872, s. 81 a pokr.), znovu in Výbor drobných spisů (1876); J. B. Pichl: Vlastenecké zpomínky, Čes. včela 2–3, 1877–78, s. 221 a pokr. → Vlastenecké vzpomínky (1936); E. Krásnohorská: J. K. T., Osvěta 1878, s. 81 a pokr. → Výbor z díla 2 (1951); an. (J. Neruda): J. K. T., Humorist. listy 1878, s. 41 → Podobizny 1 (1951, s. 55); S. Čech: Kde domov můj…, NL 4. 2. 1881 → Próza poučná a příležitostná (1909, s. 276); J. Neruda: A. Turnovská-Rajská vypravuje, NL 18. a 19. 1. 1881 → České divadlo 6 (1973); J. L. Turnovský: Mistr Jan Hus na jevišti 1, Divadelní listy 1881, s. 13; L. Domečka: Korektury Vocelova Labyrintu slávy (Tylovy), Lit. listy 1885, s. 229; J. Arbes: T. „had z ráje“, Divadelní list 1887, č. 35 a pokr. → Siluety divadelní 1 (1904) a Z českého jeviště (1964) + K. H. Mácha jako herec (vztah k T.), Květy 1898, d. 2., s. 375 a pokr. → Z galerie českého herectva 2 (1914, s tit. K. H. Mácha) a Karel Hynek Mácha (1941); J. L. Turnovský in J. K. T.: Strakonický dudák (1898); J. Máchal in O českém románu novodobém (1902, s. 26; znovu 1930, s. 32) + J. K. T. a P. Chocholoušek, sb. Literatura česká 19. století 2 (1903); M. Červinková-Riegrová: Vzpomínky z mladých let F. L. Riegra, Osvěta 1903, s. 495 a pokr.; J. Vlček: T. redaktor, Zvon 4, 1903/04, s. 408 a pokr. → Několik kapitolek z dějin naší slovesnosti (1912) a Z dějin české literatury (1960) + T. za konstituce 1848–1849, Zvon 4, 1903/04, s. 480 a pokr. → Nové kapitoly z dějin literatury české (1912), Kapitoly z dějin české literatury (1952) a Z dějin české literatury (1960); R. J. Kronbauer: Z pamětí naší nejstarší české herečky, paní Marie Ryšavé + Ze vzpomínek F. F. Šamberkových, obojí in Záhadné příběhy a vzpomínky (1904); J. Jakubec, J. Vlček: K padesátému výročí úmrtí Havlíčkova a Tylova, Lumír 34, 1905/06, s. 395 a pokr.; P. Nebeský: O J. K. T., Divadlo 6, 1907/08, s. 364 a pokr.; F. X. Šalda: J. K. T., Novina 1908, s. 84 → KP 7 (1956); V. Tille: Mravoučné povídky (T. pohádky), in České pohádky do roku 1848 (1909); I. Lach: T. in početki češškega gledališča, Slovan (Lublaň) 1910, s. 59 a pokr.; Ant. Veselý: Mácha a jeho odpůrci, Čes. revue 6, 1912/13, s. 26; J. Vodák: T. Lesní panna, Čas 20. 8. 1914; L. Dlouhý: Robert ďábel, ČMF 5, 1915/17, s. 352; A. Bajerová: J. K. T. za doby konstituční, in Z české revoluce 1848 (1919); O. Fischer in K dramatu (1919, s. 12); M. Hýsek: Jungmannova škola kritická, LF 1919, s. 189; V. Tille: T. Strakonický dudák, Jeviště 1921, s. 280; F. Strejček: Jak náš T. překládal, Zvon 23, 1922/23, s. 104 a pokr.; M. Hýsek: K T. kritice Máchova Máje, Slovanský sborník věnovaný prof. dr. Františku Pastrnkovi (1923, s. 306); A. Kraus in Husitství v literatuře, zejména německé 3 (1924, s. 217); M. Hýsek: K politickému významu her Tylových, Lumír 1924, s. 429 a pokr.; Z. Nejedlý in Bedřich Smetana 2 (1925; vyd. 1951, kn. 3 a 4) → O literatuře (1953, s. 121); K. Škába: Rukopisná pozůstalost J. K. T., Sborník Městského historického muzea v Plzni 1925, s. 107; M. Hýsek: J. K. T. a lidová výchova, NL 20. 4. 1925 → Literární besedy (1940) + in J. K. T.: Fidlovačka (1926); O. Odložilík: J. K. T. za bouří svatodušních, Plzeňsko 1926, s. 26; J. Schiebl: Dvě vzpomínky na J. K. T., tamtéž, s. 65; M. Hýsek: Kde domov můj?, Lumír 1926, s. 24; K. Engelmüller: Náš přítel T., Českosl. divadlo 1926, s. 2; S. Lom: T. idealismus, tamtéž, s. 167; K. Želenský: J. K. T., Divadlo 1926, č. 1–3; -ili-: Hrstka pražských vzpomínek na J. K. T., Českosl. republika 8. 6. 1926 a pokr.; A. Novák: T., LidN 11. 7. 1926 → Nosiči pochodní (1928); F. Götz: J. K. T. a dnešek, NO 11. 7. 1926; M. Hýsek: J. K. T. und die Deutschen, Prager Presse 11. 7. 1926 + J. K. T. a slovanská vzájemnost, Slovanský přehled 1926, s. 401; J. Fiala: Několik životopisných dat J. K. T., jeho rodičů a sourozenců; F. Grimm: K životopisu J. K. T. a jeho rodiny, obojí sb. Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české (1927, s. 74 a 76); A. Grund: T. překlady z Nestroye, LF 1928, s. 244; F. Strejček in J. K. T.: Nebezpečný proslov (1929) → Naši bojovníci pérem (1948); J. Volf: Dobrozdání muzejního sboru Matice české o T. Posledním Čechu, Bratislava 1929, s. 139; J. Klik: Kapitolka z národního ruchu doby předbřeznové, sb. Od pravěku k dnešku 2. K 60. narozeninám Josefa Pekaře (1930); K. H. Hilar: Fidlovačka hrou těžké hodinky národa, Nár. a Stavovské divadlo 9, 1931/32, červen; F. Krčma in J. K. T.: Rozervanec (1932); F. Roubík: T. neproslovený proslov z r. 1842, Rozhledy 1932, s. 41; J. Weil: Sociální objednávka J. K. Tyla, Tvorba 1932, s. 362 a pokr.; V. Jirát: J. K. T. und Goethes Faust, Germanoslavica 2, 1932/33, s. 109; A. Králová: J. K. T. jako redaktor Sedlských

novin, Českosl. novinář 1933, s. 363; F. Strejček: Jazykové zvláštnosti naší hymny, NŘ 1934, s. 225; F. Langer: J. K. T., c. k. vojenský furýr, LidN 16. 12. 1934 → Prostor díla (2001); J. Páta: Kde domov můj v slovanských překladech a obměnách, ČMF 21, 1934/35, s. 1; A. Pražák: Sto let hymny Kde domov můj, Nár. divadlo 12, 1934/35, č. 6 → Míza stromu (1940, s tit. Naše národní hymna); M. Hýsek: K textu T. Řemeslnické merendy, NŘ 1935, s. 208; F. Strejček: Spor o vlastenectví před 90 lety, Zvon 37, 1936/37, s. 5 a pokr.; R. Bartocha: Ještě další parafráze hymny Kde domov můj?, Časopis Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci 1937, s. 241; K. Krejčí: Jazyková karikatura v dramatické literatuře (makaronismy v T. Fidlovačce), Sborník Matice slovenskej (Bratislava 1937, s. 387) → Jazyk ve vývoji společnosti (1947); A. Novák: Wesen und Bedeutung der tschechischen romantischen Dichtung, Slavische Rundschau 1939, s. 224; M. Hýsek in J. K. T.: Beznoska (1940) + in Rozina Ruthardova (1941); N. Melniková-Papoušková: O podobiznách J. K. T., LidN 18. 2. 1940; K. Rektorisová: T, výběr z živého pramene (T. jazyk), NŘ 1940, s. 236; J. Karásek ze Lvovic: J. K. T., sb. České postavy 3 (1941); F. Strejček: J. K. T. v životě a povaze B. Němcové, roč. Chudým dětem (1945, s tit. Z doby Boženy Němcové 2); an. (J. Honzl): Hus z revolučního roku 1848, Otázky divadla a filmu 1, 1945/46, s. 35 → in J. K. T.: Jan Hus (1947); F. Hampl: T. zpověď (rodinný život), Kytice 1, 1945/46, s. 420; F. Strejček in Příbram za doby Tylovy (1946); K. Engelmüller: Trocnovský hrdina v českém dramatu, in Z letopisů českého divadelnictví 1 (1946); J. Flégl: J. K. T. – lidovýchovný pracovník, Čes. osvěta 1946, s. 107; A. Pražák: T. Strakonický dudák + Sto let naší národní hymny, oboje in České obrození (1948); Z. Nejedlý: J. K. T., Var 1948, s. 257 → Velké osobnosti (1948) a T. – Hálek – Jirásek (1950); V. Kolátor: Vztah T. – Mácha, Čes. lidové divadlo 1948, s. 2 a pokr.; F. Vodička: Krize preromantické prózy, cesty a možnosti dalšího vývoje, in Počátky krásné prózy novočeské (1948); J. Pokorný: J. K. T. a české drama, Nár. divadlo 24, 1948/49, č. 19; J. Honzl: O úpravě Kutnohorských havířů J. K. T., Otázky divadla a filmu 4, 1948/49, s. 223 → in J. K. T.: Krvavý soud aneb Kutnohorští havíři (1950); F. Černý: Kapitoly z dějin české divadelní kritiky 1834–1844. J. K. T., Divadlo 1, 1949/50, s. 432; K. Krejčí in J. K. T.: Pouť českých umělců (1950); K. Polák in J. K. T.: Chudí lidé (1950); F. Krčma: Chodsko v dvojím znění T. Dobrodruhů, LF 1950, s. 35; J. Dolanský in J. K. T.: Rozina Ruthardova (1951); J. Frejka in J. K. T.: Strakonický dudák (1951); M. Kačer in J. K. T.: O umění (1951); J. Kopecký: K Strakonickému dudáku na našich jevištích (úpravy textu), Divadlo 1951, s. 44; K. Krejčí: Klasická látka českého historického románu (Václav IV. u Máchy, Sabiny, T. a Jiráska), Slovesná věda 1951, s. 103; J. Procházka: J. K. T. v dějinách českého divadelního tance, Nár. divadlo 27, 1951/52, č. 15 + J. K. T. a dr. J. A. Gabriel, Život Plzeňska 1952, s. 103; J. Kopecký: Z T. zápasů s c. k. policií, Divadlo 1952, s. 82; J. Honzl: Přepracování T. Jana Husa z r. 1936, Divadlo 1952, s. 158 → K novému významu umění (1956); J. Procházka: T. anonymní nakladatel Krvavého soudu (F. Víták), Nár. divadlo 28, 1952/53, č. 13; J. Hájek in J. K. T.: Dramatické báchorky (1953); O. Říha: Historické pozadí Sedlských novin, in J. K. T.: Sedlské noviny (1953); A. Dvořák: Na okraj premiéry T. Jana Husa, Nár. divadlo 29, 1953/54, č. 10; J. Procházka: T. Jan Hus a c. k. rakouská cenzura, tamtéž + Počátky česko-polských styků divadelních v českém obrození, tamtéž č. 16; J. Hájek in J. K. T.: Historická dramata (1954); M. Kačer in J. K. T.: Dramatické obrazy ze života (1954); G. Leščinskaja in J. K. T.: Izbrannoe (Moskva 1954); F. Černý: Ohlas premiéry T. Jana Husa v divadelní kritice roku 1848, J. Kopecký: Konflikt Mikovec – T. v zrcadle úředních dokumentů, O. Vočadlo: J. K. T. a Shakespeare, vše sb. Listy z dějin českého divadla 1 (1954); V. Procházka: Od improvizace k T., sb. Listy z dějin českého divadla 2 (1954); A. Jedlička: K otázce jazykové kultury v třicátých a čtyřicátých letech 19. století, sb. Studie a práce lingvistické 1 (1954, s. 459) + K jazykové a slohové stránce T. divadelních her, NŘ 1954, s. 73 (i sep.); M. Kačer: Paní Marjánka, matka pluku, ve vývoji tvůrčí metody J. K. T. dramatika, ČLit 1954, s. 24; H. Hrzalová: Problémy revoluce roku 1848 v T. Žižkovi z Trocnova, tamtéž, s. 97; J. Kolár in J. K. T.: Historické povídky 1 (1955); E. Koukal, M. Koukalová: J. K. T., vlastenecký vychovatel lidu, sb. T., Němcová, Klácel – výchovný význam jejich díla (1955); J. Pilát: Humor a satira T. časopisů, Českosl. novinář 1955, s. 84; J. Beneš: Hornická řeč v T. Kutnohorských havířích, Čes. jazyk 1955, s. 279; J. Hájek: Velké drama objevené po stu letech (Staré Město a Malá Strana), Divadlo 1955, s. 405; V. Justl in J. K. T.: Strakonický dudák (1956); J. Dolanský: J. K. T. a August Šenoa, Slovanský přehled 1956, s. 183; K. Tauš: Otázka hudebních spolupracovníků J. K. T., Hudební rozhledy 1956, s. 255; J. Muk: Přátelství J. K. T. s dr. J. Procházkou a probuzení Jindřichova Hradce, K. Dobeš: T. poslední literární naděje + K T. první povídce Statný Beneda, K. Pletzer: Korespondence J. K. T. s vodňanskými přáteli J. Haeringem a J. Řeřichou, vše Jihočeský sb. historický 1956, č. 2–4; A. Scherl: Havlíček a T., Ochotnické divadlo 1956, s. 146 + T. dramatická řeč, Divadlo 1956, s. 563; L. Čavojský: Tylovská tradícia na Slovensku, tamtéž, s. 664 a pokr.; M. Kačer: T. Pražský posel, Novinářský sborník 1956, s. 349 + Soupeři a spolubojovníci (T. a Havlíček), HD 1956, s. 401; I. Dvořák: Dílo J. K. T. v československém filmu, Film a doba 1956, s. 695 a pokr.; F. Strejček: J. K. T. a Amerika. Motivy americké emigrace v T. díle, Divadlo 1956, s. 808; V. Štěpánek in J. K. T.: První dramata (1957); L. Solnceva in J. K. T.: Teatr (Moskva 1957); M. Otruba in J. K. T.: Rozina Ruthardova, Pouť českých umělců (1957); E. Hodoušek: J. K. T. jako první překladatel Calderóna, ČMF 1957, s. 1; V. Businský: Osud jedné T. hry (Petr Veliký), Sbor-

ník NM v Praze, ř. C – lit. hist., 1957, č. 1–2, obálka; J. Telcová-Jurenková: T. cesty na Moravu, Časopis Zemského muzea v Brně 1957, s. 111; M. Kačer: T. program Národního divadla, ČLit 1957, s. 128; M. Otruba: T. vlastenecká povídka ve vývoji české prózy, tamtéž, s. 111 + Souvislosti a smysl předbřeznového zápasu o Máchu a jeho dílo, tamtéž, s. 255; A. Růžičková-Pavlínová: Tylovská dramaturgie v brněnských divadlech od r. 1884, Před oponou 1957, č. 7–8; J. Kopecký: K otázkám dnešní tylovské dramaturgie, ČLit 1957, s. 138 + O T. ztracené hře (Petr Veliký), Divadelní noviny 1, 1957/58, č. 9; M. Otruba in J. K. T.: Novely a arabesky 1 (1958); F. Vodička: Geneze romantického hrdiny, in Cesty a cíle obrozenské literatury (1958); J. a M. Šáchovi: Tylovská tradice na Moravě, sb. Franku Wollmanovi k sedmdesátinám (1958); J. Polák: Kde domov můj, Věda a život 1958, s. 16; L. Šmíd: Revoluční parafráze T. písně Kde domov můj v písmáckém rukopisu z roku 1848, ČL 1958, s 187; M. Otruba: Příklad historický i aktuální (srovnání T. – Mácha), LitN 1958, č. 5 (k tomu H. Matoušová, tj. R. Grebeníčková: Příklad trochu zvláštní, NŽ 1958, s. 285) + Zrod novodobého člověka v obrozenské literatuře let třicátých, ČLit 1958, s. 413; M. Laiske: J. K. T. redaktorem hospodářského kalendáře, tamtéž, s. 459; V. Štěpánek: T. Čestmír ve vývoji jazyka národního dramatu, SVŠP Praha. Jazyk – literatura 1, 1959, s. 195 → Z dějin obrozenské literatury (1988) + Postavení preromantické dramatiky ve vývoji národního dramatu, in Počátky velkého národního dramatu v obrozenské literatuře (1959); J. Macek: T. Krvavé křtiny a české dějiny 10. století, Nár. divadlo 35, 1959/60, č. 10; M. Kačer: T. divadelní publicistika, in J. K. T.: Divadelní referáty a stati (1960); A. Stich: Text T. Drahomíry jako problém dramaturgický, Divadlo 1960, s. 410; M. Otruba in J. K. T.: Novely a arabesky 2 (1961); M. Grepl: K jazykové výstavbě umělecké prózy třicátých a čtyřicátých let, SPFF Brno 11, ř. D – lit. vědná, 1962, č. 9; H. Rokyta: Dramatické pokusy Emilie Binzerové, historické „komtesy Hortensie“ (T. překlad hry Dobrodruh a hadrnice), ČSPS 1962, s. 45; A. P. Solovjeva: J. K. T., sb. Očerki istorii češskoj literatury 19–20 vekov (Moskva 1963); L. N. Titova: Fidlovačka, Učenyje zapiski Instituta slavjanovedenija 28 (Moskva 1964, s. 254); J. Procházka: J. K. T. a polské divadlo, Slovanský přehled 1963, s. 36 + T. obrozenský Faust (úprava hry A. Klingemanna), LD 14. 7. 1963; J. Kafka: Vztahy J. K. T. k hnutí bezzemků v revolučním roce 1848, SPI Olomouc, ř. A, Jazyk a literatura, 1965, s. 67; A. Stich: J. K. T. jako spolutvůrce českého novinářského jazyka, in J. K. T.: Pražský posel 1848 (1966); J. Procházka: Objevený T. předbřeznový i pobřeznový (rkp. T. překladů v pozůstalosti F. A. Šuberta a J. J. Stankovského), LD 10. 7. 1966; J. Růžička: T. putování po českém východě, Pochodeň 10. 7. 1966; J. Cach: T. a Smetana v Hlinsku (1855), Pochodeň 29. 3. 1967; J. Císař: Osudný osud (T. dramatická metoda a pojetí umělcovy funkce), Divadlo 1968, říjen–listopad, s. 73; L. Klosová in Kolárové (1969); H. Schmidt in Hus und Hussitismus in der tschechischen Literatur des 19. und 20. Jahrhunderts (Mnichov 1969); V. Štěpánek: Počátky novočeské prózy (T. povídky z 30. a 40. let), ČLit 1969, s 72 → K historickému výkladu obrozenské literatury (1976) a Z dějin obrozenské literatury (1988); M. Tůma: Hercovo vyznání (interview s L. Peškem před premiérou T. Kutnohorských havířů, též o významu T. dramat pro českého herce), Svob. slovo 10. 3. 1970; M. Otruba: Hra o národním charakteru (Supraphon 1971, příloha ke gramofonové nahrávce hry Strakonický dudák); V. Kratochvílová: Z korespondence T. rodiny (11 dopisů A. Forchheimové-Rajské a jejích dětí), SPF Hradec Král. Jazyk, literatura, metodika 17 (1973); V. Štěpánek: K historickému výkladu budování českého národního divadla a dramatu. T. a Lessing, sb. Kapitoly z metodologie marxistické literární vědy (1973) → K historickému výkladu obrozenské literatury (1976) a Z dějin obrozenské literatury (1988) + K problematice historického výkladu literárního procesu (též o rozporném hodnocení T. dramat), sb. Aktuální problémy literární vědy, AUC Praha. Philologica 5. Slavica Pragensia 15 (1973); J. Hájek: T. filozofie českých dějin, in Letorosty (1974); V. Kalina: Nástin vývoje české črty v 19. století, Sešity novináře 1974, s. 103; I. Roučková: Neznámá T. hra (překl. Středem země do Afriky, interview s R. Lukavským), Svob. slovo 10. 6. 1976; M. Otruba: Proměny T. tendenční povídky, in J. K. T.: Novely a arabesky 4 (1977); L. N. Titova in Češskij teatr epochi nacionaľnogo vozroždenija (Moskva 1980); V. Štěpánek: Historická tragédie a historismus v období národního obrození, sb. Uměnovědné studie 3. Historické vědomí v českém umění 19. století (1981) → Z dějin obrozenské literatury (1988); M. Otruba, M. Procházka: Prvky divadelnosti v obrozenské próze, sb. Divadlo v české kultuře 19. století (1985); M. Otruba: Časopis jako tlumočník, in J. K. T.: Čtení pro lid (1986); J. Kafka: Vesnická tematika v próze J. K. T., AUP Olomouc. Philologica. Čes. jazyk a literatura 6 (1988), sv. 7 (1989, s. 151); D. Tureček: Havlíčkovy žurnalistické podniky a rozvoj českého fejetonu, sb. Havlíčkobrodsko (1992) + Jistoty tichého domova. T. jevištní biedermeier, Tvar 1994, č. 11, příl. Edice Tvary; M. Otruba: Spolek českých spisovatelů r. 1841?, ČLit 1994, s. 427; L. Šrámek: Lyrizace v pohádkové hře J. K. T. Strakonický dudák…, sb. Zvony a zvonky (Nadace Jičín – město pohádky 1995, s. 20); J. Nemcová: Dve podoby jednoho typu novely. Hurban a T. v konfrontácii, SLit (Bratislava) 1995, s. 248; F. Černý: Kde domov můj? T. a Škroupova společná píseň Čechů, Divadlo 1995, s. 68; M. Procházka: Byron and Romantic Nationalism in Central Europe. The Case of Czechs and Slovaks, Litteraria Pragensia 6, č. 11, 1996, s. 36; P. Trost: Glosy k T. Fidlovačce, Philologica Pragensia 1996, příl. ČMF, s. 2; vl (Š. Vlašín): Průkopník české prózy i dramatu, Naše pravda 1996, č. 28; V. Šindelář: Obviněný: J. K. T., in

Jihočeský pitaval (Písek 1996, s. 85); D. Tureček: Amazonky na hranici humoru a travestie. České veselohry a vídeňská fraška, Divadelní revue 1996, č. 1 → Rozporuplná sounáležitost. Německojazyčné kontexty obrozenského dramatu (2001) + Jazyk Vídně a jazyk Prahy, Divadelní revue 1996, č. 4 + K obrozenským překladům rakouského Volksstücku, Estetika 1997, s. 43; B. Mazáčová: J. K. T. romantik, Divadelní revue 1997, č. 3; P. Hořejš: Miláček národa, in Toulky českou minulostí 6 (1997, s. 133); V. Macura: Sen o spících rytířích 1, 2, in Český sen (1998, s. 14, 29); J. Slomek: Výročí významného obrozence, LidN 4. 2. 1998; J. Dvořák: J. K. T. v letech 1848–1849, Naše pravda 1998, č. 5; V. Škaloud: T. vztah k divadlu… ovlivnily měsíce… za studií v Hradci Králové, Hradecké noviny 2. 6. 1998; P. Mareš: „Ich rozumíš schon". O vícejazyčnosti v české literatuře 19. století, sb. Přednášky z 41. běhu Letní školy slovanských studií (1998, s. 101) → „Also: nazdar!". Aspekty textové víceznačnosti (2003); D. Tureček: Obraz „Čechů mimo domov" v české literatuře padesátých a šedesátých let minulého století, Estetika 1999, s. 72; J. Šťovíček: Rodina Rozumů a pobyt J. K. T. v Českých Budějovicích, Výběr. Časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech 1999, s. 139; M. Králová: „Kde domov můj" v letech 1834–1918, Věstník historicko-vlastivědného kroužku v Žarošicích 1999, č. 8; F. Černý: Kult herce-tribuna, T. zápasy s cenzurou, T. báchorka z české vesnice a dalekého světa, Boj Pražanů proti Švédům v českém obrozenském dramatu, vše in Kapitoly z dějin českého divadla (2000); E. Formánková: Tylovské návraty na přelomu čtyřicátých a padesátých let, sb. Návraty k velkým (Opava 2000, s. 53); F. Všetička: Dramatická báchorka J. K. T. (Lesní panna), sb. Romantismus v české a polské literatuře (Opava 2000); A. Stich: J. K. T. jako novinář na jaře 1848, sb. Studia z filologii słowiańskiej ofiarowane prof. Teresie Zofii Orłoś (Krakov 2000); L. Houska: Česká národní hymna a její tvůrci (s angl. a něm. překlady a parodií J. Nerudy), Cizí jazyky 44, 2000/01, s. 166; Z. Urválková: K obrazu českých dějin v české a německé historické próze první poloviny 19. století: Johannes Hus (1841) Karla Jiřího Herloše a Dekret kutnohorský (1841) J. K. T., SPFF Brno, Bohemica litteraria, ř. lit. vědná bohemistická (5), roč. 49, 2000 (2001), č. 3; ra (V. Viktora): J. K. T.: Poslední Čech, Rozervanec, sb. Literatura v diskusi (2000, s. 132, 135); P. Janoušek: Čech Poslední a První: Havlíčkova polemika s T. jako příklad literárněkritické komunikace, Tvar 2001, č. 16 → sb. Komunikace a izolace v české kultuře 19. století (2002); D. Tureček in Rozporuplná sounáležitost. Německojazyčné kontexty obrozenského dramatu (2001); M. Uhde: T. manifest malosti. Česká literární xenofobie, Revue Proglas 2002, s. 32; J. Randák: Poslední Čech, Historický obzor 2002, s. 129; K. Sklenář: Pohanské povídky J. K. T., in Bohové, hroby a učitelé. Cesty českých spisovatelů do pravěku (2003); R. Adam: Dvě kapitoly z dějin vyprávěcí perspektivy v české literatuře (též rozbor PP Pomněnky z hrobu nejstaršího Čecha a Chudí lidé), ČLit 2004, s. 172; H. Klementová: Hry o polepšení (Besserungsstücke) u Gerleho a T., sb. Biedermeier v českých zemích (2004); D. Tureček: Dvojjazyčné divadelní hry v letech 1787–1854, sb. Nadnárodní kontexty národní kultury (2004).

mo

Jan **Týml**

* 10. 4. 1905 *Škvrňany* (Plzeň-Skvrňany)
† 25. 5. 1945 *Lund* (Švédsko)

Básník, autor beletrizovaných reportáží, knih pro děti a pedagogických prací, publicista.

Syn kotláře; dětství prožil v proletářském předměstí Plzně a na Rokycansku. 1920–24 studoval plzeňský učitelský ústav, poté (při zaměstnání) Školu vysokých studií pedagogických v Praze (1925–27). Již tehdy učil na menšinových školách: v Aši (1924–25 učitel a správce školy), Kotíkově u Plzně a v Ošelíně u Stříbra (1926–27). Od 1927 byl zaměstnán jako přidělenec pro záležitosti kulturní českosl. generálního konzulátu a učitel na české doplňovací škole v Hamburku. Odtud také 1928 podnikl německým parníkem Reliance cestu do New Yorku (na lodi pracoval jako námořník, tlumočník a umývač nádobí), neboť chtěl poznat životní podmínky českých vystěhovalců. Po návratu (1929) učil na pokusných školách v Praze na Spořilově, v Michli a v Nuslích, podílel se také na organizaci reformního školství a na tvorbě učebních a pracovních pomůcek pro moderní výuku (s J. Hostáněm) a pedagogických příruček; současně pracoval v Zemském ústředí péče o mládež (přátelské styky s V. Benešem) a ve státním pedagogickém nakladatelství, působil jako redaktor pedagogických tiskovin, soustavně spolupracoval s dětskými rubrikami deníků a jiných periodik (Nár. osvobození, Právo lidu, Naše zprávy, Domov a svět aj.). Při svých dalších četných cestách (Německo, Pobaltí, Balkán, Rakousko, Itálie, 1930 a 1936 SSSR) navazoval styky s krajany, jež rozvíjel i svou redakční prací a zhodnotil ve své tvorbě. Byl aktivním členem Pěveckého sdružení pražských učitelů, skladatelé, s nimiž byl spřátelen (J. B. Foerster, M. Krejčí, J. Křička) také zhudebnili některé jeho básně. T. literární přátelé se rekrutovali ze skupiny podbrdských básníků a z učitelských kruhů (F. Branislav,

F. Hampl, J. Hostáň, K. Vokáč, J. Zindr aj.), zvlášť blízký vztah udržoval s K. Tomanem. Počátkem okupace se ve spořilovské skupině sdružené kolem V. Preissiga a jeho dcery I. Bernáškové zapojil do protinacistického odboje (mj. šíření ilegálního časopisu V boj), v září 1940 byl zatčen gestapem. Prošel Terezínem, německými věznicemi a koncentračními tábory (Gollnow, Drážďany, Flossenburg, Stutthof, Gdaňsk). S transportem Červeného kříže se dostal do Švédska, kde v karanténním táboře u Lundu zemřel na nákazu tyfem. – Bratr Václav T. (* 22. 4. 1907 Plzeň, † 16. 10. 1976 Praha), středoškolský učitel, byl autorem učebnic češtiny, čítanek a knížek pro děti (Malí lyžaři, 1941; Pohádka o Bádince a zvířátkách, 1944; Pohádky staré jedle, 1948); publikoval též články o J. T.

T. debutoval studentskými příspěvky v plzeňském tisku a později sbírkou melodické krajinné a milostné lyriky *Kříž na rozcestí,* vyznačující se wolkrovským úžasem a ještě nejistým básnickým gestem. Soubor *Vyznání* obsahoval zejména lyrické ozvuky z cest, tomanovsky laděný návrat tuláka a smířlivé apostrofy domova a zakotvení v rodině. Téma cest a pobytů mimo domov, pro T. dílo i život podstatné, se objevilo v lyrizované próze *Plachetnice* a zcela dominuje v deníkově podaných reportážních „poznámkách z cesty do SSSR“ *Hej, ty Rusi nečesaná, nemytá.* T. nepředsudečně zachytil své dojmy z Leningradu, Moskvy a Kyjeva, každodennost, životní styl i postřehy o školství a kultuře (svobodný básnický pohled se v konfrontaci s praxí nevyhnul jistému rozčarování z bolševické doktríny). *Námořnická knížka…* je souborem dokumentů a beletrizovaných vzpomínek ze zámořské cesty do USA, příběh s napětím i s lyrickými pasážemi, ukotvený realistickým líčením plavby, práce a zaoceánských poměrů. V knize *Hlas domova* T. utvořil montáží z vlastních zkušeností, dopisů i vyprávění českých cestovatelů a krajanů usazených ve vzdálených a exotických zemích, nesentimentální a přesvědčivé svědectví o dobrodružných osudech, lásce k vlasti, cílevědomém udržování vazeb k domovu a zároveň budování nové existence. S povoláním učitele úzce souvisela T. tvorba pro nejmenší děti: napsal několik leporel a knih básniček a moderních říkadel (*Prázdniny na venkově, V slunci, Jaro, léto, podzim, zima, Domovem jdem, v svět se berem, vlakem, lodí, autem, aerem*). S J. Hostáněm sestavil učební sešity, obrazové a praktické pomůcky pro pokusné školy sloužící např. k nácviku počítání či k výuce jazyků (*Dětský krám, Mlýnek se říkadly, Německý mlýnek* aj.). – V LA PNP je uložen rukopis deníkových poznámek týkajících se zejména styků s K. Tomanem.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Jan, Jan T.; J. T., -l-, -l., -m-, tý, ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Čes. slovo (1934); Čes. dělník (1940, příl. Dělník a kultura); Dětské noviny, pokr. Mladý svět (1930); Domov a svět (1930); alm. Druza (Příbram 1932–33); sb. Dvanáct poutí světem (1941); leták Kdo se nás ujme, kdo nám dá jísti? (1935, an., dub.); Klas (1932); Krajan (1934–39); Lid. noviny (1927–40); Lit. noviny (1930); Lit. rozhledy (1931); Lumír (1937–38); Mladá kultura (1936); Nár. osvobození (1928–39, i příl. Svítání); Nár. práce (1939–40, i příl. Dětské noviny a Večerník NP); Naše republika, pokr. Čes. domov (1933, 1936–39); Naše zprávy (1940, dopisy přátelům); Nová doba (Plzeň); Panoráma (1931, 1937–38); Pokrok; Právo lidu (1928–37, i Večerník PL); Práce (1939); sb. Pro naše a pro nás (1932, an., dub.); Roj (1936–41); Rozhledy (1936); Rozpravy Aventina (1928); Slavín. Kalendář domoviny zahraničních krajanů (1941); Studánka; Škola a osvěta (1936); Úhor (1941); V boj (1940); leták V dětech je národ věčný! (1936, an., dub.); Venkov (1929); Věstník Státního nakladatelství, pokr. Věstník Školního nakladatelství pro Čechy a Moravu (1938–40); Žijeme (1931); – posmrtně: sb. In memoriam J. T. (1946); Kulturní přehledy (Rokycany 1965); Nár. osvobození (1945); ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Kříž na rozcestí (BB 1927); Vyznání (BB 1931); Plachetnice (P 1932, bibliof.); Hej, ty Rusi nečesaná, nemytá (PP, RpRp 1932); Námořnická knížka Jana Týmla (P 1936, též dokumenty); Prázdniny na venkově (BB pro ml., 1936, s M. Kubištovou); Do jubilejního roku 1938 (B b. d., 1937; T. G. M., hudba M. Krejčí, bibliof.); V slunci (BB pro ml., 1938, s M. Kubištovou); Jaro, léto, podzim, zima (BB pro ml., 1938); Zas bude u nás jabloň kvést (B b. d., 1938, novoroční tisk); Domovem jdem, v svět se berem, vlakem, autem, lodí, aerem (BB pro ml., 1939); Návrat (B b. d., 1939, novoroční tisk); Hlas domova (PP 1940). – *Ostatní práce:* Čtecí lotto; Dětský krám 1, 2; Kolo-toč!; Hra na barevná pole; Hra na kaňku; Mlýnek se říkadly; Německý mlýnek; Páskové hry a další učební sešity a obrazové pomůcky (vesměs 1931, s J. Hostáněm); Společenská škola (1934, s A. Kantovou a J. Kosinou); Škola a lidové vzdělání v SSSR (1934, s jinými, an., dub.). ▮ KORESPONDENCE: in sb. In memoriam J. T. (V. Preissigovi z 1938, rodině z 1941; 1946); in J. Plch: Příspěvek ke vztahům české a slovenské literatury dvacátých let v díle Joži Zindra (J. Mánkovi z 1930; 1974). ▮ REDIGOVAL *časopis:* Krajan (1934–39, i s red. kruhem); *věstníky:* Škola a osvěta (1936),

Věstník Státního nakladatelství (1938 – září 1940, od října 1939 s tit. Věstník Školního nakladatelství pro Čechy a Moravu), Naše republika (září 1938 – červen 1939, od dubna 1939 s tit. Čes. domov, s F. Barešem a J. Hořejšem); *sborník:* Pro naše a pro nás (1932, an., dub.); *letáky:* Kdo se nás ujme, kdo nám dá jísti? (1935, an., dub.), V dětech je národ věčný! (1936, an., dub.). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: J. Zindr: Bludaři (1930, an.). ▮

LITERATURA: In memoriam J. T. (1946, ed. kruh jeho přátel; přisp. V. Beneš, V. Janovský, J. Hostáň, Z. Kalista, B. Polan, K. Toman, V. Vokáč aj.); V. Týml: J. T., učitel, novinář, básník (rkp. disertace, Filoz. fakulta UK 1970, s bibliografií); J. Wagner: J. T. (1905–1945). Literární pozůstalost (LA PNP 1975). ▮ ● ref. Kříž na rozcestí: J. H. (Hora), LitN 1927, č. 16; R., Časopis agrárního studentstva 2, 1927/28, s. 118; A. C. Nor, Host 7, 1927/28, s. 190; L. Š. (Štoll), Signál 1, 1928/29, s. 93 ●; ● ref. Vyznání: V. H. (Z. Kalista), Lumír 58, 1931/32, s. 222; -k., Čin 3, 1931/32, s. 1032; J. Knap, Venkov 17. 1. 1932; jš- (J. Šulc), Iskra 1932, s. 46; AMP. (A. M. Píša), PL 9. 4. 1932 ●; ● ref. Hej, ty Rusi…: V. H. (Z. Kalista), Lumír 58, 1931/32, s. 534; p (A. M. Píša), PL 8. 6. 1932, příl. Večerník; Jp. (A. Juppa), Čes. slovo 10. 6. 1932; vbk. (V. Běhounek), Dělnická osvěta 1932, s. 221; Kp. (J. Knap), Venkov 12. 7. 1932; or. (A. C. Nor), Rozhledy 1932, s. 124; M. M. (Majerová), Čin 4, 1932/33, s. 568; K. J. (Juda), Střední škola 13, 1932/33, s. 150 ●; ● ref. Námořnická knížka: Jč., RP 24. 12. 1936; V. H. (Z. Kalista), Lumír 63, 1936/37, s. 119; jšr. (J. Šnobr), Čes. osvěta 33, 1936/37, s. 250; drb. (J. Borecký), Zvon 37, 1936/37, s. 546; K. P. (Polák), PL 30. 1. 1937; vbk. (V. Běhounek), Dělnická osvěta 1937, s. 67; an., Marginálie 1937, s. 72; dk-, Rozhledy 1937, s. 223 ●; Filip. (D. Filip): ref. Jaro, léto… a Domovem jdem…, Úhor 1939, s. 188; ● ref. ed. Hlas domova: an., Naše zprávy 1940, č. 49; J. Zhor, LidN 24. 6. 1940; V. P., Naše zprávy 1940, č. 57; J. Knap, Venkov 28. 7. 1940; J. Hora, Naše zprávy 1940, č. 69 ●; K. Polák: ref. sb. Dvanáct poutí světem, KM 1941, s. 374; J. Frey in Jak číst a co číst nejmladším dětem (1941); ● nekrology: J. L., NO 17. 7. 1945; K. Toman, Svob. noviny 17. 7. 1945; s. (F. Springer), Práce 18. 7. a 2. 8. 1945; V. Janovský, NO 19. 7. 1945; O. Wünsch, Práce 21. 7. 1945; V. Cháb, NO 11. 12. 1945; vpk-, Nový den (Plzeň), 13. 12. 1945 ●; L. Štraus: Život a dílo J. T., NO 8. 12. 1945; F. Hampl, V. Vokáč aj. in sb. Za Karlem Vokáčem (1946, ed. K. Cvejn); A. Polavský in V boj (1946); J. Hostáň: Můj přítel T., Lid. kultura 1946, č. 21; B. Jetelová: Vzpomínka na dobrého člověka, Škola a kultura 1947, s. 226; V. J.: k 10. výr. úmrtí, LD 26. 5. 1955; ● k 20. výr. úmrtí: A. M. Píša, LitN 1965, č. 19; šk., Pravda (Plzeň) 27. 5. 1965; an., Hlas revoluce 28. 5. 1965; V. Týml, Kulturní přehledy (Rokycany), 1965, č. 7 ●; A. Barnet: Tichá jubilea, Pravda (Plzeň) 2. 11. 1967; ● k 65. výr. nar.: on-, Učitelské noviny 1970, č. 14; M. Starková, Pravda (Plzeň) 11. 4. 1970; J. Hostáň, Učitelské noviny 1970, č. 16 ●; F. Hampl: Dva básníci – přátelé (K. Vokáč aj. J. T.), Svět práce 1970, č. 22; in Od Radyně k Čerchovu v písni a tanci (Plzeň 1972, leták k vystoupení souboru); V. T. (Týml): Básník svérázných uměleckých veršů pro děti, ZM 1973, s. 516; A. Barnet: k 70. výr. nar., Pravda 10. 4. 1975; J. Hostáň in Jak jsem je znal (1978); (af): Básník-antifašista, Pravda (Plzeň) 10. 4. 1985; V. Färber: J. T., Pěší zóna 1999, č. 4; H. Mikulová: J. T., krajanský a odbojový novinář, Tvar 2001, č. 9; V. Viktora in roč. Vavřín zelený i zlatý '05 (2004, s. 3).

vfr

Václav **Týml** viz in Jan **Týml**

Týn

1917–1921

Revue katolických spisovatelů soustředěných kolem členů bývalé Katolické moderny, zaměřená na výtvory náboženského a spirituálního umění.

Podtitul: 1917–19 (roč. 1–3) Sborník literární a umělecký; 1920–21 (roč. 4) Měsíčník umělecký a literární. – *Redaktoři:* 1917–19 (roč. 1–3) X. Dvořák (1919 pro onemocnění zastupován F. Kašparem); 1920–21 (roč. 4) J. Karásek ze Lvovic. – *Vydavatel:* Československá akciová tiskárna v Praze. – *Periodicita:* měsíčník, 12 čísel ročně, z toho občas dvojčísla (čísla 4. roč. vycházela se zpožděním).

T. založili představitelé bývalé Katolické moderny X. Dvořák a J. Š. Baar (k účasti byl přizván S. Bouška) jako revui, která měla navázat na někdejší skupinový orgán, časopis Nový život. Název T. souvisel s motivem svatého Grálu: T. se měl stát „Monsalvatem božského Grálu umění a krásy, má jim být schránou a klenotnicí posvátnou jako Karlštejn" (podobně jako Hostýn na Moravě). Podle úvodního prohlášení redakce měl T. reprezentovat další vývojovou etapu české katolické literatury, semknout kolem sebe spisovatele katolické orientace a zbavit je tak závislosti na různých nesourodých tribunách; za spřízněné periodikum, svou „moravskou větev", pokládal olomouckou revui Archa. Vzhledem k pokračující diferenciaci katolické literatury i vzhledem k tomu, že právě v Arše publikovala řada moravských autorů z okruhu Katolické moderny, mohl si T. jen stěží vytvořit dostatečné autorské zázemí. Na poli beletrie bylo záměrem časopisu otiskovat převážně původní česká díla, s výjimkou dvojjazyčně tištěných a slovanskou

vzájemnost podporujících textů z literatury lužickosrbské a slovenské (zájem o tyto a další slovanské literatury se projevil i v nebeletristické části T.). Soustavná pozornost byla věnována výtvarnému umění (též reprodukováním výtvarných děl), spíše informativní roli měly rubriky věnované drobným kritikám. Vyjma ostré reakce na stržení Mariánského sloupu v Praze zůstávalo společenské dění mimo centrum zájmu. Podoba časopisu se výrazně proměnila s redaktorským nástupem J. Karáska ze Lvovic, který se pokusil T. přizpůsobit modernějším tendencím; nepodařilo se mu však rozšířit okruh spolupracovníků a zajistit pravidelnou periodicitu, proto bylo rozhodnuto (i s ohledem na tříštění sil konkurováním s Archou) vydávání T. ukončit.

T. od počátku zápasil s nedostatkem kvalitních příspěvků, vedle významnějších prací se objevovaly i práce nevýrazné a druhořadé. Podstatný autorský podíl na 1.–3. roč. měli zakladatelé časopisu: X. Dvořák (i pseud. Pavel Arelato) otiskl verše, prózu i drama (Jidáš, 3. roč.), J. Š. Baar román Holoubek a povídky, několika básněmi a statěmi přispěl S. Bouška. *Poezii* pak publikovali někteří další autoři z okruhu Katolické moderny, např. F. Dohnal, J. Karník, F. Kyselý, F. Leubner, A. Rozsypalová; výraznějším talentem z mladší generace byl F. Kašpar. Básněmi dále přispěli S. Bojar, V. Davídek (pseud. Jan Orel), J. Karásek ze Lvovic, J. Saska, J. Šanda, M. B. Šárecká aj., z cizích autorů lužickosrbský básník J. Nowak, dánský spolupracovník C. Kjersmeier a Slováci J. G. Orlov a M. Rázus. *Prozaické texty* vedle redaktorů zveřejnili S. Bojar, E. Čenkov, K. Dewetter, J. Durych (pouze 3. roč.), J. Hložek, J. F. Hruška, J. Karásek ze Lvovic, V. Schwab (pseud. Pavel List), F. B. Vaněk, Q. M. Vyskočil, B. Zahradník Brodský aj. V *kritické a publicistické části* přinášel T. články s tematikou literární, výtvarnou, hudební i filozoficko-náboženskou. Větší studie zveřejnili S. Bouška o F. Mistralovi a J. Váchalovi, F. Holeček o M. de Montaigneovi, D. Stříbrný o slovinských básnících S. Gregorčičovi a V. Vodnikovi, C. Kjersmeier o dánské a faerské literatuře aj. V rubrice *Rozhledy* informoval o české a cizí literatuře F. Holeček (i šifra Fr. H-ek) a J. Karásek ze Lvovic, příležitostně i V. Brtník, F. Kašpar (i šifra Fr. Kš.) aj., o výtvarném umění psal většinou V. Hrudka (i šifra V. H.), časté byly i informace o divadelních představeních a koncertech (převážně pražských). – Po změně redakčního vedení si kladl T. vyšší umělecké a duchovní cíle. J. Karásek ze Lvovic se odmítl spokojit „snůškou obyčejného zábavného čtení“ a hodlal z T. vytvořit časopis, který by byl řízen „vůlí a snahou vybírat vše, co je v mystickém vztahu ke konečné jednotě umění, vědy a náboženství, k ‚božskému‘…“; snažil se ho profilovat akcentováním překladů, převážně z literatury mystické a dekadentní, zejména uváděním inspirativní středověké spirituality i podnětů novodobých katolických myslitelů. V *poezii* vedle několika málo domácích autorů (R. Jesenská, J. Karásek ze Lvovic, F. Kašpar, J. Rejsa z Kolkovic) měli převahu autoři cizí (většinu přel. Karásek, i šifra K-k): ze starší literatury Michelangelo Buonarroti, Pietro Metastasio, sv. Terezie de Jezu, sv. Jan od Kříže, F. Villon, z novodobé P. Claudel, I. Gilkin, M. Maeterlinck, P. Verlaine. Z *prózy* byl publikován jediný český text, Karáskův román Zastřený obraz; autory dalších ukázek byli: ze starší literatury P. Abélard (přel. J. Lipanský), Jacobus de Voragine, Leonardo da Vinci (oba přel. Karásek, první pod šifrou K-k., druhý pod pseud. Antonín Frankl), R. Lullus (přel. E. Remy), z novější H. Kidde (přel. H. Kosterka), Ch. Péguy (přel. M. L.). Mimoto byl uveden fragment *dramatu* O. Wildea (přel. S. Vlček). V *kritice* a *publicistice* 4. roč. se objevily úvahy o katolických básnících a myslitelích (J. Matouš o L. Bloyovi, M. Klicman o G. K. Chestertonovi aj.), studie E. Neumanna o prvcích křesťanské mystiky v umění prerafaelistů, pronikly sem některé další příspěvky z oblasti mystiky, též hermetismu a astrologie. K české problematice se mj. zaměřil Karáskův kontroverzní esej Bělohorský dialog, v němž se názorovou oponenturou dospívá k vysokému ocenění kulturního významu pobělohorské rekatolizace Čech a tím i k revizi odkazu české reformace, zvláště husitství (podobné stanovisko zaujal Karásek již ve 2. roč. T. při úvaze nad esejem M. Martena). Rubriku *Aktuality umění a života* vyplňoval často redaktor, o literatuře psal také O. Štorch-Marien (i šifra O. Š. M.), J. Lipanský, o výtvarném umění V. Hrudka, o hudbě J. M. Augusta, F. Drápal aj.

LITERATURA: J. F. (Folprecht): ref. T., NL 25. 3. 1917; an.: Miles ecclesiae (polemika s Karáskovým hodnocením české historie, zvláště husitství), Nové Čechy 1918, s. 344; B. P. (Polan): Mariánský sloup a katolická politika (polemika), Nové Čechy 1919,

s. 55; an.: K historii T., Týn 1919, s. 239; O. Štorch-Marien: Hlídka časopisecká, Cesta 3, 1920/21, s. 34, 243, 410, 699, 749; J. Karásek proti klerikálům (o jeho vztahu ke klerikalismu v souvislosti s T., citace jeho dopisu), NO 15. 11. 1925; V. Brtník: Česká literatura za války, Zvon 29, 1928/29, s. 116; an.: Pan profesor X. Dvořák… (dodatek k předešlému článku), tamtéž, s. 156; J. Lipanský in Jiří Karásek ze Lvovic (1929); S. Batůšek: Nevydařená koncentrace (ke vzniku T.), LD (Brno) 19. 3. 1992; M. C. Putna in Česká katolická literatura 1848–1918 (1998); I. Binder: Od Meditací k T., kat. Zajatci hvězd a snů. Katolická moderna a její časopis Nový život (2000).

jz, et

Emanuel **Týn**

* 16. 8. 1826 *Náchod*
† 22. 2. 1870 *Praha*

Filolog, překladatel žalmů.

V matrice zapsán jako Emanuel Týna; psán též Tihn. – Syn obchodníka s plátnem. Po ukončení studia na staroměstském Akademickém gymnáziu v Praze (učitel mj. J. Jungmann), zde dále 1846–47 absolvoval studium tzv. filozofie, 1848–50 pokračoval studiem teologie, ale poté přešel na filoz. fakultu (do 1852; učitel mj. F. L. Čelakovský). Po vykonaných učitelských zkouškách působil na středních školách v Čes. Budějovicích (jako suplent), v Košicích, Olomouci, Pešti (na čas byl dán do disponibility), v Opavě a 1865–69 na Akademickém gymnáziu v Praze. Zemřel na tuberkulózu.

Od poloviny 50. let uveřejňoval v časopisech české překlady biblických žalmů a později z nich vydal knižně výbor. Na rozdíl od dobových snah napodobit co nejvěrněji rytmickou podobu a starobylý ráz originálu T. záměrně zvolil modernější přízvučnou prozodickou formu a vyhýbal se archaismům i neologismům. Jako filolog se podrobně věnoval výzkumu českého slovesa, a to z nového pohledu jeho gramatických (též vidových) významů.

PSEUDONYM: Metujský. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Jahresbericht über das k. k. akademische Gymnasium zu Olmütz (1858, Einige Worte über das Verhältnis der böhmischen Zeitformen zu den Griechischen); Lumír (1854); Škola a život (1855); Zeitschrift für österreichische Gymnasien (Vídeň 1895); – posmrtně: ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ■ KNIŽNĚ. *Překlad:* Padesáte žalmů v rýmu novověkém (1869). – *Ostatní práce:* Časoslovo české ve významu a bohatosti svých tvarů prostých i předložkových (1866). ■

LITERATURA: ● ref. Padesáte žalmů…: an., Blahověst 1869, s. 256; an. (A. Lenz, dub.), Časopis katol. duchovenstva 1869, s. 313 ●; K. Svoboda in Antika a česká vzdělanost od obrození do první války světové (1957, s. 117).

lk